

Luonnonsuojelulain metsäiset luontotyypit
tulkintaa ja tulkintamenetelmä käsitteille ja kriteereille

Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Maaseudun kehittämisen koulutusohjelma

Visamäki 22.1.2010

Petri Pohjonen

Maaseudun kehittämisen koulutusohjelma
Visamäki
13100 Hämeenlinna

Työn nimi

**Luonnonsuojelulain metsäiset luontotyypit -
tulkintaa ja tulkintamenetelmä käsitteille ja kriteereille**

Tekijä

Petri Pohjonen

Ohjaava opettaja

Henrik Lindberg

Hyväksytty

22.1.2010

Hyväksyjä

Antti Peltola

VISAMÄKI

Maaseudun kehittämisen koulutusohjelma

Tekijä Petri Pohjonen

Vuosi 2010

Työn nimi Luonnonsuojelulain metsäiset luontotyypit -
tulkintaa ja tulkintamenetelmä käsitteille ja kriteereille

TIIVISTELMÄ

Luonnonsuojelulaissa on mainittuna erityistä suojelua vaativia luontotyyppisiä yhdeksän kappaletta. Tässä työssä keskitytään erityisesti metsäisiin luontotyyppisiin, joita ovat jalopuumetsiköt, pähkinäpensaslehdot ja tervaleppäkorvet. Luontotyyppien rajaamiselle on asetettu säädöksissä vähimmäisedellytykset, jotka jokaisen rajattavan kohteen on täytettävä. Määritetyt rajaamisen kriteerit ovat hyvin tulkinnanvaraisia, joista ei ole muodostunut selkeää yhtenäistä koko maata koskevaa linjaa. Hämeen ympäristökeskuksen toimeksiannosta selvitettiin luontotyyppien rajaamisesta annettujen kriteereiden tarkoitusta ja miten niitä olisi hyvä käytännössä tulkita.

Työ suoritettiin kahdessa vaiheessa. Aluksi selvitettiin rajauspäätöksen kanssa tekemisissä olevien eri sidosryhmien näkemyksiä ja vallitsevaa käytäntöä säännöksissä mainittujen kriteereiden tarkoituksesta. Näkemyksiä kysyttiin mm. ympäristöhallinnon, metsäkeskusten, metsänhoitoyhdistysten ja hallinto-oikeuksien edustajilta sekä muutamalta muissa yhteyksissä asiantuntujaksi profiloituneelta henkilöltä. Myös maanomistajat, joiden omistamalla kiinteistöllä on tehty rajauspäätös, saivat vastavaan kyselyyn. Toisessa vaiheessa rajatuilta luontotyyppikohteilta kerättiin paikkatietoaineistoa, josta kokeilevan tutkimuksen keinoin pyrittiin pääsemään mahdollisimman lähelle lainvoista rajauspäätöstä. Varsinainen ohje laadittiin kyselytutkimuksen ja kokeilevan tutkimuksen tulosten perusteella.

Työn tuloksena saatiin laadittua ohjeet miten säädöksissä mainittuja luontotyyppien kriteereitä olisi hyvä tulkita, jotta ne olisivat myös sidosryhmän hyväksyttävissä ja ymmärrettävissä. Tämän työn ohessa syntyi myös uusi käänteisen ja muunnetun pohjapinta-alan käsitteet, joiden avulla voidaan arvioida mm. elinvoimaisuutta ja luontaista lisääntymispotentiaalia sekä yleisesti pensasmaisen kasvuston kokoa ja vaikuttavuutta.

Tämän työn tulos on suoraan käyttöön otettavissa Hämeen ympäristökeskuksen toimialueella. Soveltaminen muussa osassa maata edellyttää maastotyön tekemistä uudelleen kyseisen alueen lähtökohdista. Työn lopussa on esitetty tarpeellisia jatkotutkimuksia, kehitysehdotuksia ja sovelluksia, joihin tämän tutkimuksen tuloksia voidaan käyttää.

Avainsanat Laintulkinta, luonnonsuojelulaki, luontotyypit, ominaispiirteet

Sivut 94 s. + liitteet 9 s.

VISAMÄKI

Degree Programme in Rural Development

Author

Petri Pohjonen

Year 2010

Subject of Master's thesis

Nature conservation biotope in the boreal forest - interpretation and interpretation method of the concept and criteria

ABSTRACT

In nature conservation have mention nine biotope. This work apply oneself to biotope in the boreal forest, that is hardwood forest, hazelbrush grove and black alder spruce swamp. In question nature conservation act defined biotope have named minimum contest. Above the minimum contest are whole system is obscure.

Work was dual-phase. The first phase was invited for interview authority, other specialist and landowner. Another phase check right nature biotope of to terrain, where save the geographic information. Final briefing nomination to writing of combining these two matters.

Works outcome to writing propositional interpretation and interpretation method, how interpretation of the concept and criteria of, in nature conservation act defined biotope in the boreal forests. Final report in addition to was born of the concept to converted and converse sectional basal area of which with be apple to figure growths vitality.

This work is as possible introduce borough to Regional Environment Centre of Häme. Work finished is of named application and idea to follow-up research.

Keywords laws interpretation, nature conservation, nature biotope, idiosyncrasy

Pages 94 p. + appendices 9 p.

SISÄLLYS

ALKUSANAT

1	JOHDANTO	1
2	OPINNÄYTETYÖN VIITEKEHYS	4
	2.1 Opinnäytetyön tavoite, kysymysasettelu ja metodi	4
	2.2 Opinnäytetyön toteuttaminen	5
	2.3 Opinnäytetyön rakenne	6
3	LUONNON MONIMUOTOISUUDEN NORMIPERUSTA	7
	3.1 Yleistä	
	3.2 Luonnonsuojelulaista	7
	3.3 Metsälaista	8
	3.4 Muutama sana muusta lainsäädännöstä	9
4	LUONNONSUOJELULAIN MUKAISET LUONTOTYYPIT	11
	4.1 Luontotyypeistä säättämisen syyt	11
	4.2 Luontotyyppien rajaamisen tarkoitus	12
	4.3 Luontotyyppien rajaaminen	12
	4.3.1 Luontotyyppin rajaaminen maastossa	13
	4.3.2 Asianosaisten kuuleminen ja lausunnot	13
	4.3.3 Ratkaisu	14
	4.3.4 Valitusoikeus ja jatkotoimet	15
	4.4 Suojeltavat luontotyypit muissa laeissa	15
	4.5 Korvauskäytäntö luontotyyppien suojelussa	17
	4.5.1 Tapaus Lahden Karjusaari	18
5	LUONTOTYYPPIEN KUVAUKSET	20
	5.1 Yleistä	20
	5.2 Jalopuumetsiköt	20
	5.3 Pähkinäpensaslehdot	24

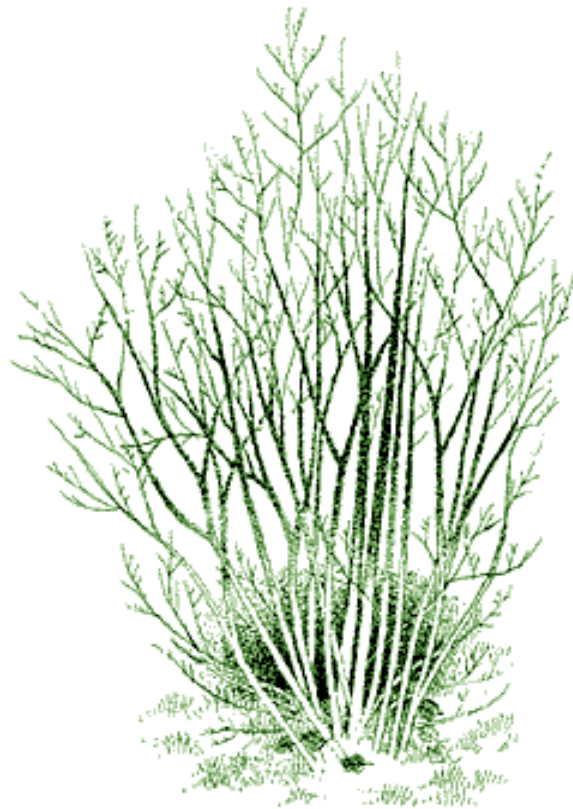
	5.4 Tervaleppäkorvet	26
	5.5 Muut luonnonsuojelulain mukaiset luontotyypit	28
6	SIDOSRYHMILLE SUORITETTU KYSELY	30
	6.1 Taustatiedoksi kyselytutkimukselle	30
	6.2 Sidosryhmäkyselyn saajien valitseminen	30
	6.3 Sidosryhmäkyselyn käytännön toteuttaminen	32
	6.4 Sidosryhmäkyselyyn saadut vastaukset ja niiden jakautuminen	32
	6.5 Suostumus maastomittausten tekemiseen	33
7	LUONTOTYYPPIEN RAJAAMISEN EDELLYTYKSET	36
	7.1 Yleistä	36
	7.2 Mitattavissa olevat vaatimukset	36
	7.3 Tulkinnanvaraiset vaatimukset	37
	7.3.1 Luonnonsuojelulain luontotyyppien rajauspäätösten käsittely korkeimmassa hallinto-oikeudessa	37
	7.3.2 Merkittävilä osin	38
	7.3.2.1 Sidosryhmille tehdyn kyselyn tuloksia	39
	7.3.2.2 Sanallisia vastauksia "merkittävilä osin" - käsitteen tarkoituksesta	41
	7.3.3 Lähekkäinen ryhmä	42
	7.3.3.1 Selventävä esimerkki	43
	7.3.3.2 Sidosryhmille tehdyn kyselyn tuloksia	44
	7.3.3.3 Sanallisia vastauksia "lähekkäinen ryhmä" - käsitteen tarkoituksesta	45
	7.3.4 Luonnontilainen ja siihen verrattava	47
	7.3.5 Luontaisesti syntynyt	50
	7.3.5.1 Sidosryhmille tehty kysely	50
	7.3.5.2 Sidosryhmille tehdyn kyselyn tuloksia	51
	7.3.5.3 Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisu	52
	7.3.5.4 Sidosryhmäkyselyn vastaukset verrattuna korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisuun	53
	7.3.6 Rajattavissa oleva yhtenäinen alue	53

8	MAASTOTUTKIMUKSET LUONTOTYYPPIALUEILLA	59
	8.1 Yleistä	59
	8.2 Maastomittaukset	59
	8.3 Maastossa kerätty aineisto	60
	8.4 Käytettävä aineisto	61
	8.5 Aineiston käsittely	63
9	RATKAISU	65
	9.1 Ratkaisun johdannoksi	65
	9.2 Lähekkäisenä ryhmänä	65
	9.2.1 Jalopuumetsiköt	66
	9.2.2 Pähkinäpensaslehdot	67
	9.2.3 Ratkaisuehdotus	69
	9.2.4 Perustelut	71
	9.3 Merkittäviltä osin	73
	9.4 Rajattavissa oleva yhtenäinen alue	74
	9.5 Ominaispiirteiden selvitys	75
10	EHDOTUS TARPEELLISISTA SÄÄDÖSMUUTOKSISTA JA RAJAUSOHJEESTA	78
	10.1 Yleistä	77
	10.2 Alueellinen vaihtelu eri ympäristökeskusten toimialueiden välillä	77
	10.3 Kohdekohtainen rajaaminen	78
11	TEHDYN TUTKIMUKSEN SOVELLUS	81
12	JATKOTUTKIMUKSIA	83
	12.1 Alueellisen ja paikallisen vaihtelun selvittäminen	82
	12.2 Hoidon järjestäminen rajatuilla luontotyyppikohteilla	82
	12.3 Muunnetun pohjapinta-ala-arvon määrittely jalopuukohteille	83
	12.4 Laskentamallin automatisointi	85

13	YHTEENVETO	86
14	JOHTOPÄÄTÖKSET	90
	LÄHDELUETTELO	91

LIITTEET

- liite 1 kysymyslomake ympäristöhallinnolle, metsäalan organisaatioille, hallinto-oikeuksille, järjestöille ja muille asiantuntijoille
- liite 2 saatekirje ja kysymyslomake maanomistajille
- liite 3 jalopuumetsikön erilaiset rajaukset eri tavoitepohjapinta-aloittain

Kuva 1. Pähkinäpensas. <http://www.metsavastaa.net/pahkinpensas>

ALKUSANAT

Alussa tämäkin aihe tuntui selvältä ja helposti ratkaistavalta. Monen monta kertaa selvät ja yksiselitteiset asiat muuttuivat kesken matkan ristiriitaisiksi, ongelmalliseksi tai epäjohdonmukaisiksi. Monet asiat, jotka olivat itselle alun perin selviä, rähjäntyivät reissussa vaikeasti ymmärrettäviksi. Kaikesta huolimatta tässä oli mielestäni edelleen jotain tavoiteltavan arvoista.

Valmiin kartan avulla olisi ollut helppoa luotsia perille, mutta monen monta kertaa väylä päättyi lahdenpohjukan vierassatamaan. Vieraanvaraisuudesta siellä ei kuitenkaan ehtinyt nauttimaan. Tunnelma oli kuin kotisatamassa lähdön hetkellä – koko matka jälleen edessä. Ainoa keino oli palata takaisin selälle ja ottaa uusi kurssi. Päämäärä oli kuitenkin koko ajan mielessä. Ajoittain se myös hämötti horisontissa, kunnes taas katosi näkyvistä. Tarkoitukseni ei kuitenkaan ollut vain tutkia tutkimuksen takia, vaan myös pieneltä osin parantaa maailmaa. Ajatuksissa siinsi, että tämän kehitystyön jälkeen voitaisiin purjehtia hieman selvemmillä vesillä tarpeettomasti karikoita koluamatta. Siinä oli mielestäni jotakin kehittämisen arvoista.

Mauri Kunnaksen satueepoksessa Koirien Kalevala Väinämöinen lauloi ja suuri oli silloin hänen mahtinsa. Järvet läikkyivät ja maa järisi, kun vanha tietäjä lasketteli loitsujaan. Itselleni ei ollut vastaavia, ongelmien kadoksiin laulamisen taitoja aikoinaan annettu. Ainoaksi keinoksi jäi löytää oikeat kysymykset, joilla ongelmiin haettiin ratkaisua ja luoteenkin aikana eteen nousseet karikat olisivat kierrettävissä.

Joensuun yliopiston ympäristöoikeuden professori Tapio Määttä totesi oman väitöstudiumuksensa esipuheessa olevan tieteellisesti ja yhteiskunnallisesti tärkeitä kyseenalaistaa ajattelutapoja, jotka ovat saavuttaneet auktoritatiivisen aseman. Luonnonsuojelulain mukaisten luontotyyppien rajaamisen käytännöt ovat jo lähellä saavuttaa kyseisen tilan. Ne muodostavat tavallaan kyseenalaistamattoman totuuden, jota kukaan tai mikään ei uhmaa. Rakkikoirat vain räksyttävät ehdottamatta mitään parannuksia tilalle. Minua kehoitettiin jopa lopettamaan koko tutkimus. Pidettiinkö ehkä uhkana, että asioiden selkiintymisen myötä "edunvalvonnalta" poistuu yksi räksytyksen kohde. Mielestäni maailma muuttuu usein paremmaksi kyseenalaistamalla "totuuksia" ja esittämällä miksimiksi – kysymyksiä ongelmattomista ja jo yleisesti hyväksytyistä asioista.

Alkuperäisenä tarkoitukseni oli laatia luontotyyppien rajaamisesta insinööriyön tarkkuudella matemaattinen malli, siitä miten ja mihin luontotyyppi voidaan rajata. Tarkoituksena oli, että tämän mahdollisesti hyvinkin sirpaleisen ja polveilevan tuloksen perusteella olisi neuvotteluteitse pyritty molempia osapuolia tyydyttävään ratkaisuun miten luonnon monimuotoisuus kyseisellä kohteella parhaiten turvataan.

1 JOHDANTO

Vanhassa luonnonsuojelulaissa (71/1923, VlsL) luonnonsuojelulla tarkoitettiin pääosin kauniin maiseman suojelua tai vaalimista, joista ihmiset voivat nauttia sekä lajitason suojelua. Nykypäivänä pelkästään yksittäisten lajien rauhoittaminen tai luonnonsuojelualueiden perustaminen ei enää riitä, vaan luonnonsuojelun on oltava laajempaa monimuotoisuuden suojelua. Yksittäisten eläin- tai kasvilajien suojelusta ei ole paljoakaan iloa, ellei samalla suojella myös niille välttämättömiä elinympäristöjä haitalliselta toiminnalta. Monimuotoisuuden säilyttämisestä on tullut yksi luonnonsuojelun kulmakivistä. Sitä voidaankin pitää yhtenä luonnon ominaispiirteistä.

Luonnonsuojelun voidaan sanoa tarkoittavan myös monimuotoisuuden suojelua, eikä sitä ole mahdollista toteuttaa pelkästään luonnonsuojelulain keinoja käyttämällä, vaan sen turvaamiseksi vaaditaan usean eri säädöksen yhteensovittamista. Varsin monessa säädöksessä onkin nykyään jo maininta luonnon monimuotoisuudesta ja kestävän kehityksen periaatteiden noudattamisesta. Kestävän käytön periaatteiden mukaan luonnon monimuotoisuutta ei saa vaarantaa eikä ympäristöä pilata. Tämän voidaan sanoa olevan ns. läpäisyperiaate, jonka toteutuminen pitää varmistaa ennen kuin hankkeeseen ryhdytään.

Luonnonsuojelulain mukaisten luontotyyppien suojelu on yksi keino monien muiden joukossa ylläpitää ja edistää luonnon monimuotoisuuden säilymistä. Luontotyyppirajaamisesta otettiin säännökset uuteen luonnonsuojelulakiin (1096/1996, LsL), joka tuli voimaan vuoden 1997 alusta lukien. Käytännössä rajauspäätöksiä on runsaammin tehty vasta vuosituhannen vaihteen jälkeen. Hämeen ympäristökeskuksessa tehtiin ensimmäiset rajauspäätökset vuonna 2000. Tätä aikaisemmat toimet liittyivät rajauspäätösten valmisteluun, kuten inventointeihin, lausuntojen pyytämiseen ja maanomistajien kuulemiseen.

Luontotyyppin rajauspäätöksellä on tarkoitus suojella kyseisen kohteen ominaispiirteitä eikä yksittäisiä nimilajeja, vaikka ne ovat mainittu rajauksen perusteina. Esimerkiksi jalopuumetsikön rajauksella ei ole tarkoitus suojella vain siellä kasvavia jalopuita eikä pähkinäpensaslehdossa pähkinäpensaita, vaan näiden kohteiden ominaispiirteitä, jotka mahdollistavat useiden uhanalaisten eliöiden esiintymisen kohteella. Kyseisten kohteiden nimikkolajien esiintyminen indikoi parhaiten mahdollisuutta oikeanlaisten ominaispiirteiden esiintymiseen kohteella. Itse nimilajia ei ole rauhoitettu luontotyyppin rajauspäätöksellä eikä muillakaan säädöksillä. Poikkeuksena on ainoastaan vuori- ja kynäjalava, joka on toisaalla luonnonsuojelulaissa rauhoitettu eikä rajauspäätöksellä ole vaikutusta tähän asiaan.

Luonnonsuojelulaissa ja –asetuksessa on mainittu edellytykset, jotka rajattavan kohteen on täytettävä. Nämä liittyvät pääasiassa kunkin kohteen nimikkolajin kokoon tai keskinäiseen esiintymiseen kohteella. Rajauspäätöksen tekee alueellinen ympäristökeskus säädöksissä mainituilla perusteilla, mutta näiden perusteiden tulkinnasta on varsinkin eri sidosryhmien kesken erilaisia käsityksiä. Suomen ympäristökeskus on julkaissut vuonna 2000 oppaan luonnonsuojelulain luontotyyppien inventointiohje, jonka lisäksi alueellisille ympäristökeskusten asianosaisille henkilöille järjestettiin vuosittain koulutustilaisuuksia vuoteen 2006 saakka rajauspäätösten tekemisestä.

Maanomistajille, maanomistajien edustajille ja muille, jotka ovat luontotyyppiasian kanssa tekemisissä, ei ole järjestetty vastaavaa koulutusta, neuvontaa tai järjestelmällistä tiedottamista. Yleinen tietämättömyys siitä, mistä luontotyyppin rajaamisessa on kyse, aiheuttaa vastarintaa, eripuraa ja vastustusta ko. asiaa kohtaan. Se, että tietoa on saatavilla, ei ole sama asia kuin sen aktiivinen tarjoaminen kaikille asianosaisille. Itse työskentelen rajauspäätösten maastoon merkinnän parissa. Usein maastoon merkintä suoritetaan vasta kohteelle suunnitellun hakkuun tai muun metsänhoidollisen toimen edellä. Maanomistaja on usein paikalla, kun kohdetta merkitään maastoon. Kohde merkitään maastoon päätöksen mukaisesti eivätkä maanomistajien pyrkimykset rajauksen muuttamiseen johda enää tässä työvaiheessa tulokseen.

Idea ja alkusysäys tähän kehittämistyöni aiheeseen tuli juuri keskustellessani laajasti maanomistajien ja heidän edustajiensa kanssa maastoon merkinnän yhteydessä rajauksen perusteista ja luontotyyppirajauksen oikeutuksesta. Käsitykset perusteiden oikeutuksesta olivat ajoittain vahvasti ristiriitaisia eikä niiden tarkoitusta ymmärretty kovinkaan usein. Päätöksestä valittamatta jättäminen ei useinkaan tarkoittanut maanomistajan näkökulmasta, että tehty päätös olisi varauksetta hyväksytty. Maanomistajilla tai heidän edustajillaan ei useinkaan ollut edes tietoa, mihin asioihin pitää erityisesti kiinnittää huomiota menestyksekkäässä valituksessa. Kehittämistyöni aiheen ydin on noudatettavien käsitteiden selkiinnyttäminen ja erimielisyystilanteissa noudatettavan mittautuvan kehittäminen, jolla rajausta voidaan tarvittaessa tarkistaa. Lähtökohtaisesti otin tavoitteeksi saavuttaa kaikkien osapuolten hyväksynnän mahdollisesti syntyvälle uudelle työskentelytavalle.

Luonnonsuojelulain mukaiset luontotyypit ovat pieni osa luonnon monimuotoisuuden kentässä. Työni aluksi käsittelen luonnon monimuotoisuuden normiperustaa lyhyesti, lähinnä luonnonsuojelulain ja metsälain (1093/1996, MetsäL) sekä niiden nojalla annettujen asetusten näkökulmasta. Molempien säädösten perusteella suojellaan erityistä suojelua vaativia luontotyyppisiä, joita luonnonsuojelulaissa on yhdeksän ja metsälaissa seitsemän kappaletta. Näiden lisäksi

vesilaisissa on mainittuna erityistä suojelua vaativia luontotyyppisiä 4 kappaletta. Työssäni tarkastelen erityisesti vain luonnonsuojelulain perusteella rajattavia metsäisiä luontotyyppisiä, niistäkin tarkemmin ainoastaan jalopuumetsiköitä ja pähkinäpensaslehtoja. Esittelen nämä luontotyypit ja niiden nykyisen rajauskäytännön ennen varsinaista kehittämistyötäni.

Työni oli luonteeltaan kokeilevaa, jossa keräsin erilaista paikkatietoa rajatuilta luontotyyppikohteilta. Kerätty aineisto oli välillä hyvinkin mielikuvituksellista eikä läheskään kaikkea käytetty lopullisessa työssäni. Tämän aineiston perusteella yritin löytää yhdenvertaisuutta, jolla päästäisiin mahdollisimman lähelle lainvoimaista rajauspäätöstä. Rajauspäätöksen oikeellisuutta ei kyseenalaistettu missään vaiheessa. Lopputuloksena olen laatinut ehdotuksen, miten jalopuumetsiköiden ja pähkinäpensaslehtojen yleistä kelpoisuutta voidaan arvioida mahdollisissa erimielisyystilanteissa kohteesta itsestään kerätyn ominaisuustiedon perusteella.

2 OPINNÄYTETYÖN VIITEKEHYS

2.1 Opinnäytetyön tavoite, kysymysasettelu ja metodi

Tämän opinnäytetyön tavoitteeksi otin luontotyyppien rajauspäätöksiä tehtäessä noudatettavien käsitteiden selkiinnyttämisen ja yhdenmukaistamisen. Erityiseksi tavoitteeksi itselleni asetin, että saadaan luotua järjestelmä, joka on kaikkien osapuolten hyväksyttävissä ja jonka perusteet ovat ymmärrettäviä. Hyväksyttävyydelle tarkoitan erityisesti käytettävän menetelmän hyväksymistä enkä sitä hyväksyykö maanomistaja luontotyyppin rajaamisen omistamalleen kiinteistölle asiana.

Toinen seikka, johon olen kiinnittänyt huomiota, on luontotyyppien eritasoinen esiintyminen maan eri osissa. Tämä johtuu lähes pelkästään maantieteellisistä ja ilmastollisista syistä. Etelämpänä pähkinäpensaat ja jalopuut ovat otollisemmassa ympäristössä ja jo Keski-Suomen alueella ne alkavat olemaan harvinaisuuksia. Tästä seikasta huolimatta koko maassa noudatetaan samoja kriteereitä luontotyyppien rajauspäätöksiä tehtäessä. Opinnäytteen toisena tavoitteena pidin sellainen menetelmän kehittämistä, joka on sovellettavissa koko maassa kunkin maakunnan olosuhteita vastaavasti.

Keskeisimpinä kysymyksinä, joihin koetin saada vastausta olivat miten luonnon-suojelulain mukaisten luontotyyppien rajaamisesta annettuja käsitteitä on tulkittu eri puolilla maata ja miten niitä olisi hyvä tulkita. Yhtymäkohtia pyrin etsimään muiden alojen vastaavasta lainsäädännöstä sekä rajauspäätösten kanssa tekemisissä olevia eri sidosryhmiä haastatteleamalla ja heidän mielipiteitään yhdistelemällä ja täydentämällä.

Anttila on jaotellut kehittämishankkeen metodisen otteen valintaa jakamalla tutkimusmetodin neljään eri paradigmaan, joita ovat positiivis-empiirinen, tulkinnallis-hermeneuttinen, kriittis-realistinen ja tulkinnallis-kokemuksellinen paradigma. Positiivis-empiirisessä paradigmassa tutkimustulokset saavutetaan mittaamalla, kyselemällä ja observoimalla ja tulkinnallis-hermeneuttisessa paradigmassa puolestaan tulkitsemalla käsityksiä, mielipiteitä, tekstejä ja sisältöjä. Kriittis-realistisessa paradigmassa taas tutkimustulokset saavutetaan arvioimalla tutkimuskohteesta eri keinoin hankittujen tietojen merkitystä ja vaikuttavuutta. Tulkinnallis-kokemuksellisessa paradigmassa tutkimustulokset saavutetaan havaitsemalla tekoja, kokemuksia ja elämyksiä ja refleктоimalla niitä. (Anttila 2007, 23, ks. myös Anttila 2006, 475).

Tämä tutkimus on tutkimusotteen osalta kaksiosainen. Ensinnäkin tutkimus sisältää mittaamista ja havainnointia maastotutkimusten osalta, joten sikäli se on

positiivis-empiristinen. Tutkimus sisältää myös tulkinnallis-hermeneuttista paradigmaa, sillä tutkimus sisältää lainsäädännön epäselvien kohtien tulkintaa. Tutkimus on luonnontieteellisen ja (ympäristö) oikeudellisen tutkimuksen välimaastossa, siis monitieteinen, sillä siinä on myös lainopillisia piirteitä eli laintulkintaa ja myös de lege ferenda (minkälainen esittäjän näkemyksen mukaan kyseessä olevan oikeussäännön pitäisi tulevaisuudessa olla) -kannanottoja. Tutkimustulos on osoitettu lainsäätäjälle de lege ferenda -kannanottojen osalta, mutta ennen kaikkea luonnonsuojelulain mukaisten metsäisten luontotyyppien rajauspäätöksiä tekeville henkilöille. Tutkimuksesta on hyötyä myös muille kyseisten asioiden kanssa tekemisissä oleville, kuten hallinto-oikeuksien ao. esittelijöille tai maanomistajille ja heidän edustajilleen.

2.2 Opinnäytetyön toteuttaminen

Tämän opinnäytetyön ensimmäisenä vaiheena laadittiin kyselytutkimus rajauspäätösten kanssa tekemisissä oleville sidosryhmille, jossa selvitin heidän näkemyksiään nykyisistä rajauskäytännöistä ja heidän tällä hetkellä noudattamista periaatteista. Maanomistajia lukuun ottamatta kaikille kyselyn saajille lähetettiin Webropol-kyselynä toteutettu kysymyslomake, johon he saivat vastata internetin välityksellä. Maanomistajille lähetin vastaavan lomakkeen kirjepostina. Osa haastattelin suullisesti saatua ensin heidän vastauksen kyselyyni. Haastateltavat henkilöt valittiin sillä perusteella olivatko he täydentäneet vastaustaan sanallisesti kyselyn vapaa sana kenttään ja nousiko heidän vastauksessaan esiin mielenkiintoisia kysymyksen asetteluja. Kyselylomakkeen saajien joukossa oli ympäristöviranomaisten lisäksi esimerkiksi metsäalan ja hallinto-oikeuksien edustajien sekä muita julkisuudessa asiantuntijoiksi profiloituneita henkilöitä. Kaikkiaan kyselyyn sai 70 henkilöä eri organisaatioissa ja 46 maanomistajaa.

Tutkimuksen toisessa vaiheessa keräsin rajatuilta luontotyyppikohteilta paikkatietoaineistoa, jonka perusteella pyrin kehittämään menetelmän rajauspäätöksen valmistelun tueksi ja erityisesti erimielisyystilanteisiin menetelmän, jonka avulla rajauspäätökseen saadaan ratkaisu ilman hallinto-oikeuskäsittelyä tai jonka avulla hallinto-oikeus tarvittaessa ratkaisee asian teknisen puolen. Menetelmän kehittäminen oli lähinnä kokeilevaa tutkimusta, jossa eri ominaisuustietoja yhdistelemällä yritin päästä mahdollisimman lähelle lainvoimaista rajauspäätöstä. Lainvoimaisten rajauspäätösten oikeellisuutta ei kyseenalaistettu missään vaiheessa.

2.3 Opinnäytetyön rakenne

Tässä opinnäytetyössä käyn ensin lyhyesti läpi luontotyyppien rajaamiseen vaikuttavia säädöksiä. Keskityn kansallisiin säädöksiin enkä laajemmin esittelen esimerkiksi Euroopan unionin direktiivejä, vaikka mm. luonnonsuojelulaki on annettu juuri EU:n luontodirektiiviin täytäntöön panemiseksi kansallisella tasolla. Merkittävimpänä säädöksenä on luonnonsuojelulaki (1096/1996, LsL) ja toisena lähinnä toimintaympäristön takia metsälaki (1093/1996, metsäL). Ovathan luonnonsuojelulain mukaiset rajatut luontotyyppialueet edelleen metsälain soveltamisalan piirissä.

Seuraavissa luvuissa esittelen syitä miksi luontotyyppien suojelun on katsottu olevan niin tärkeää, jotta siitä on annettu omat säännöksensä luonnonsuojelulakiin sekä mitä rajauspäätöksellä käytännössä tarkoitetaan. Samoin käyn läpi luontotyyppien rajaamisen prosessina ensimmäisestä inventoinnista mahdollisiin rajauspäätöksestä tehtyihin valituksiin asti. Luontotyyppit esittelen luvussa viisi keskittyen erityisesti metsäisiin luontotyyppeihin, joita ovat pähkinäpensaslehdot, jalopuumetsiköt ja tervaleppäkorvet.

Seuraavissa luvuissa esittelen varsinaisen sidosryhmille tehdyn kyselytutkimuksen ja sen käytännön toteutuksen sekä analysoin saatuja vastauksia (luvut 6 ja 7) Omina mielipiteinäni esitän arveluita heidän vastauksiin johtaneista syistä. Vastauksia käsittelemän sidosryhmittäin eikä yksittäisiä vastaajia voi erotella massasta.

Maastossa rajatuilla luontotyyppialueilla tehtyjen tutkimusten, niiltä kerätyn paikkatietoaineiston ja aineiston käsittelyn esittelen luvussa kahdeksan. Näiden maastotutkimusten ja aikaisemmin tehdyn kyselytutkimuksen perusteella laadittiin ratkaisuehdotus miten luontotyyppien rajaamisesta säädettyjä kriteereitä tulisi tulkita. Käyn läpi jokaisen tulkintaa edellyttävän kriteerin. Osaan olen laatinut ehdotuksen suoraan tehtyjen tutkimusten ja saatujen vastausten avulla, osaan olen hakenut yhtymäkohtia vastaavista asioista muusta lainsäädännöstä, jota olen valikoidusti soveltanut myös luontotyyppien rajaamiseen. Eräät tehdyt ehdotukset vaativat ennen käyttöönottoaan muutoksia asianomaisiin säädöksiin. Näitä tarpeellisia säädösmuutoksia olen käsitellyt luvussa kymmenen.

Tämä tutkimus on mahdollista ottaa soveltuvien osien suoraan käyttöön Hämeen ympäristökeskuksen toimialueella. Muussa maassa on ennen käyttöönottoa laadittava vastaavat tutkimukset, joita olen esitellyt luvussa 12. Samassa luvussa olen esitellyt myös muita kehitysideoita, jotka ovat tarpeen kehitellyn menetelmän sujuvaan käyttöön tai tehdyn tutkimuksen soveltavaan käyttöön muissa yhteyksissä.

3 LUONNON MONIMUOTOISUUDEN NORMIPERUSTASTA

3.1 Yleistä

Luonnon monimuotoisuuden kannalta merkittävimpinä voitaneen pitää luonnonsuojelulakia (1096/1996) ja sen nojalla annettua luonnonsuojeluasetusta (160/1997, LsA) siihen tehtyine muutoksineen (913/2005) sekä metsälakia (1093/1996, MetsäL) ja sen nojalla annettua metsäasetusta (1200/1996, MetsäA). Varsinkin luonnonsuojelulakia voidaan kutsua luonnon monimuotoisuuden ja kestävän kehityksen yleislaiksi, joka on varta vasten säädetty tästä näkökulmasta. Luonnonsuojelulain tavoitteiksi on mainittu lain 1 §:ssä luonnon monimuotoisuuden ylläpitäminen, luonnonkauneuden ja maisema-arvojen vaaliminen, luonnonvarojen ja luonnonympäristön kestävän käytön tukeminen, luonnontuntemuksen ja yleisen luonnonharrastuksen lisääminen ja luonnontutkimuksen edistäminen. Luonnonsuojelulaki uudistettiin kokonaan vuonna 1996 ja se tuli voimaan vuoden 1997 alusta. Eräänä tärkeimpänä päämääränä oli panna täytäntöön kaksi EU:n direktiiviä, jotka olivat luontotyyppien sekä luonnonvaraisen elämistön ja kasviston suojelusta annettu direktiivi (92/43/ETY) eli ”luontodirektiivi” ja luonnonvaraisten lintujen suojelusta annettu direktiivi (79/409/ETY) eli ”lintudirektiivi”.

3.2 Luonnonsuojelulaista

Varsinaisille konkreettisille luonnonsuojelutoimille luonnonsuojelulaissa tarjotaan kahta pääasiallista kanavaa: alueiden suojelua ja lajien suojelua. Alueita suojellaan rajoittamalla luonnonsuojelullisesti tai maisemallisesti arvokkaiden alueiden käyttöä. Alueiden suojelun perinteisiä keinoja ovat eritasoisten luonnonsuojelualueiden perustamiset, jotka olivat jo vanhan luonnonsuojelulain olennaisin elementti. Tämä peruselementti on siirtynyt myös uuteen luonnonsuojelulakiin sillä erolla, että totaalisen luonnon rauhoittamisen sijaan ensisijaiseksi tarkoitukseksi on otettu monimuotoisuuden, ominaispiirteiden ja elinympäristöjen suojelu.

Toisaalta luonnonsuojelulain tavoitteita pyritään toteuttamaan yksilöllisin, lajisuojelun keinoin esimerkiksi yksittäisiä lajeja rauhoittamalla. Lajisuojelu tarkoittaa käytännössä mainittujen erityisesti suojeltavien lajien rauhoittamista vahingoittamiselta sekä eläimiä pyydystämiseltä ja kasveja poimimiselta. Lajitason rauhoittamisella ei kuitenkaan suojella itse elinympäristöä tuhoutumiselta.

Harvinaisten ja erityisesti suojeltujen lajien suojelu asettuu alueellisen suojelun ja yksilötason suojelun välimaastoon. Tällöin itse eliölajia suojellaan usein sen

esiintymis-, pesintä-, ruokailu- tai levähdysalueita suojelemalla, vaikka luonnonsuojellullisena perustana on ainoastaan eliölaji itsessään.

Edellä mainittujen alue- ja lajikohtaisten suojelutoimien lisäksi luonnonsuojelua ohjataan erilaisten luonnonsuojeluohjelmien välityksellä. Luonnonsuojeluohjelmia voidaan laatia valtakunnallisesti merkittävien luonnonarvojen turvaamiseksi. Luonnonsuojeluohjelmiin ottaminen ei kuitenkaan tee alueesta varsinaista luonnonsuojelualuetta, vaan konkreettiset suojelutoimet on aina toteutettava erikseen jollakin kyseisen suojelun tarkoitukseen sopivalla LsL:n sääntelemällä tavalla. (Pirjatanniemi, 2001, 118)

Uuden luonnonsuojelulain aikana ei ole tehty yhtään uutta luonnonsuojeluohjelmaa eikä niitä ole vuoden 2009 loppuun mennessä laitettu edes vireille. Sen sijaan Euroopan yhteisöjen keskeiset luonnonsuojelusäädökset laitettiin täytäntöön uudella luonnonsuojelulla. Luontodirektiivin 3 artiklan mukaisesti myös Suomeen perustettiin erityisiä suojelutoimia vaativien alueiden yhtenäinen eurooppalainen ekologinen verkosto eli Natura-2000. Suomen Natura 2000-verkosto koostuu EY-komissiolle ilmoitetuista linnustonsuojelualueista (SPA-alueet) ja muista alueista, jotka Suomen ehdotuksesta komissio luontodirektiivin perusteella hyväksyi tärkeinä pitämikseen alueiksi (SCI-alueet). Luonteeltaan Natura 2000 toimii kuten luonnonsuojeluohjelmatkin eli sen avulla varataan luontoarvoiltaan merkittävät alueet luonnonsuojelutarkoituksiin. Natura 2000 alueiden luonnonsuojelun toteuttamistavasta ei säädetä luonnonsuojelulaissa muuten kuin että toteutus on tehtävä "...mahdollisimman nopeasti ja viimeistään kuudessa vuodessa..." siitä, kun alue on hyväksytty Natura 2000 – verkoston osaksi.

3.3 Metsälaista

Metsälain (1093/1996, metsäl) tarkoituksena on turvata kestävän metsätalouden harjoittamisen edellytyksiä. Kyseisen lain yleissäännöksen perusteella kestävään metsätalouteen sisältyy taloudellisen kestävyuden lisäksi sosiaalisen ja ekologisen kestävyuden säilyminen. Sosiaalisella kestävyydellä tarkoitetaan pääpiirteittäin sitä, että paikallisen väestön elinoloja ei heikennetä ja tulevilla sukupolville on mahdollisuus käyttää metsiä monipuolisesti tarpeensa mukaan eikä yleisiä jokamiehenoikeuksina tunnettuja monikäyttömahdollisuuksia tarpeettomasti heikennetä (Kuusiniemi, M. (2005)). Metsätalouden ympäristöohjelman mukaan ekologinen kestävyys on määritelty mm. sellaiseksi, ettei metsän luontaista uusiutumiskykyä ja elinvoimaisuutta vaaranneta.

Metsälakia ja luonnonsuojelulakia valmisteltiin samanaikaisesti ja molemmat tulivat voimaan vuoden 1997 alusta. Samanaikaisen valmistelun tarkoituksena oli, että nuo lait saadaan heti toisiaan vastaaviksi eikä päällekkäisyyksiä esimerkiksi lain soveltamisaloilla ole. Metsälain ja luonnonsuojelulain soveltamisalojen määrittely olikin yksi kyseisten lakien säätämisen vaikeimpia tehtäviä (Kuusiniemi, M. (2005)). Metsälain valmistelun lähtökohtana oli, että talousmetsissä sovelletaan vain metsälakia myös luonnonsuojelullisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Tästä tavoitteesta huolimatta talousmetsien käytölle asetetaan runsaasti rajoitteita myös luonnonsuojelulain säännösten perusteella. Tällaisia ovat esimerkiksi luontotyyppien ja maiseman suojelu, yksittäisten eliölajien ja niiden elinympäristöjen rauhoittaminen, luonnonsuojeluohjelmien oikeusvaikutukset tai Natura 2000-verkostoa koskevat säännökset. Edellä mainittujen kohteiden käytönrajoitukset tulevat luonnonsuojelulain puolelta, mutta yleisesti näillä alueilla kuitenkin noudatetaan metsälakia. Metsälain 2 §:n 3 momentissa onkin maininta luonnonsuojelulain noudattamisesta metsälain ohella kyseisillä alueilla.

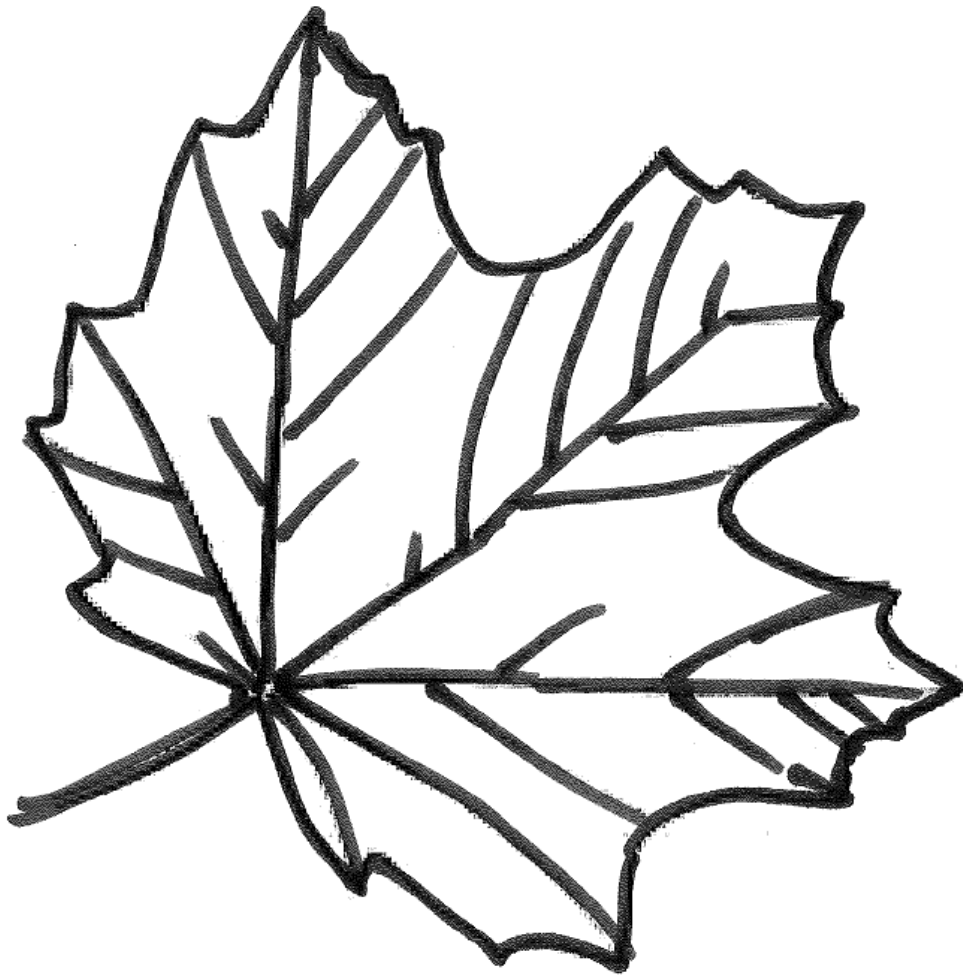
Metsälain perusteella luonnon monimuotoisuutta hoidetaan lain yleissäännöksen ja erityisesti monimuotoisuuden säilyttämisestä ja erityisen tärkeistä elinympäristöistä annetun 10 §:n perusteella. Kyseisen säännöksen mukaan metsiä tulee hoitaa ja käyttää siten, että yleiset edellytykset metsien biologiselle monimuotoisuudelle ominaisten elinympäristöjen säilymiselle turvataan. Jos monimuotoisuudelle tärkeät elinympäristöt ovat luonnontilaisia tai luonnontilaisen kaltaisia sekä ympäristöstään selvästi erottuvia, niitä koskevat hoito- ja käyttötoimet tulee tehdä elinympäristöjen ominaispiirteet säilyttävällä tavalla.

3.4 Muutama sana muusta lainsäädännöstä

Luonnonsuojelulain ja metsälain ohella luonnon monimuotoisuuden ja luonnon kestävän käytön näkökohtia painotetaan myös muissa säädöksissä. Erityisen merkittäviä ovat esimerkiksi maa-ainelaki (555/1981, MaL), maankäyttö- ja rakennuslaki (132/1999, MRL), vesilaki (264/1961, VL) ja kestävän metsätalouden rahoituslaki (544/2007, KemeraL). Osalla lainsäädäntöä on luonnon monimuotoisuuden kannalta suorastaan negatiivisia vaikutuksia. Näiden lakien ensisijainen tarkoitus onkin suojella taloudellisia arvoja luonnolta itseltään. Tällaisia ovat esimerkiksi laki metsän hyönteis- ja sienituhojen torjunnasta (263/1991) tai pelastuslaki (468/2003, PelL) metsäpalojen torjuntaa koskevilta osin.

Ainoastaan luonnonsuojelulakiin on kattavasti kirjoitettu menetelmät, joilla alueen luontoarvot voidaan turvata. Muissa edellä kerrotuissa säädöksissä ei ole aukotonta menetelmää Natura-alueen luontoarvojen turvaamiseksi, vaan se edellyttää kyseisten lakien tavoitteellista tulkintaa luontoarvojen turvaamiseksi. Ympä-

ristölainsäädännön luonne on yleisesti tavoitteellista ja tulevaisuuteen suuntautuvaa, kun esimerkiksi rikosoikeudellisen lainsäädännön luonne on enemmän seuraamuksellista (Määttä, 24.10.2008).

Kuva 2. Vaahtera.

4 LUONNONSUOJELULAIN MUKAISET LUONTOTYYPIT

4.1 Luontotyypeistä säätämisen syyt

Vanha luonnonsuojelulaki (71/1923, VLsL), joka kumottiin vuonna 1997 uuden luonnonsuojelulain tullessa voimaan, ei mahdollistanut muuta menettelyä aluetason suojelemiseksi kuin luonnonsuojelualueiden perustamisen. Luontotyyppejä koskevan lain säätämisen tarkoituksena ja yhtenä keskeisimpänä ajatuksena lie-nee ollut luonnonsuojelun toteuttamisen melko suppean keinovalikoiman lisääminen. Vanhan luonnonsuojelulain aikaan yksityismailla ei ollut käytössä muuta suojelun toteuttamisen keinoa kuin perinteisen luonnonsuojelun alueen perustaminen tai sitten yksittäisten kohteiden rauhoittaminen luonnonmuistomerkeinä. Näiden lisäksi alue voitiin hankkia vapaaehtoisella kiinteistökaupalla valtion omistukseen ja sen jälkeen perustaa siitä lailla tai asetuksella luonnonsuojelu-alue.

Varsinaisen luonnonsuojelun alueen perustaminen on myös uudessa luonnonsuojelulain prosessina melko kankea ja hidas. Lisäksi se edellyttää aina maanomistajan hakemusta tai suostumusta. Mikäli suojeltava kohde sijaitsee luonnonsuojeluohjelmakohteen alueella, sen suojelu voidaan toteuttaa myös ilman maanomistajan suostumusta LsL 24 §:n 3 momentin perusteella. Natura 2000-verkoston kohteet voidaan tarvittaessa myös lunastaa luonnonsuojelutarkoitukseen. Lunastusmenettelystä on omat säädöksensä.

Kankea, hidas ja varsinkin hallinnollisesti byrokraattinen luonnonsuojelun alueen perustaminen tai alueen hankkiminen valtion omistukseen ei ole maanomistajalle eikä myöskään valtiolle itselleen paras mahdollinen menetelmä, jos suojeltavat kohteet ovat suppeita tai niitä on huomattavan runsaasti. Luonnonsuojelulain mainitut suojeltavat luontotyypit ovat juuri edellä mainitun kaltaisia useimmiten hyvin suppeita, mutta kuitenkin luonnon monimuotoisuuden kannalta arvokkaita alueita. Luonnonsuojelulain hengen mukaisesti kaikkialla missä luontotyyppin kriteerit täyttyviä kohteita vielä on, ne on voitava suojella ilman tarpeetonta byrokratiaa. Luonnon monimuotoisuuden kannalta arvokkaiden kohteiden suojelemisen turvaamisen mahdollistamiseksi säädettiin uuteen luonnonsuojelulakiin suojeltavia luontotyyppejä koskeva säännöstö. Luontotyyppin suoje- lussa ei ole tarkoituksenmukaisinta kohteen täydellinen rauhoittaminen, vaan ai-noastaan niiden ominaispiirteiden säilyttäminen. Kullekin kohteella luonteen-omainen ominaispiirre saattaa olla tietynlainen maa- ja kallioperä, vesiolosuhteet ja pienilmasto. Ominaispiirteet säilyttävällä suojelulla turvataan luontotyyppin säilymisen riittävä taso eikä totaalisuojeluun yleensä ole tarvetta.

4.2 Luontotyyppien rajaamisen tarkoitus

Suojellut luontotyyppialueet eivät ole sanan varsinaisessa merkityksessä luonnonsuojelualueita. Luonnonsuojelualueilla suojellaan usein luontoa kokonaisuudessaan ja sellaisenaan, kun taas luontotyyppialueilla suojelun kohteena ovat ainoastaan alueen ominaispiirteet eikä alueiden täydellinen koskemattomuus ole aina edes suositeltavaa. Luontotyyppialueita voitaisiin kutsua esimerkiksi luonnon monimuotoisuuden suojelualueiksi, mikä kuvastaisi hyvin niiden tarkoitusta.

Moni suojeltu luontotyyppialue on syntynyt ihmisen toiminnan ja jatkuvan hoidon seurauksena, jonka jatkuminen tulevaisuudessakin on toivottavaa. Tällaisia ovat mm. perinneluontotyypeiksi kutsutut katajakedot, lehdesniityt ja merenrantaniityt. Eri luontotyyppien ominaispiirteet ovat kuitenkin erilaisia ja siksi niiden suojelulla on toisistaan poikkeavia käyttörajoituksia. Varsinkin metsäisten luontotyyppien kohdalla niiden käytönrajoitukset verrattuna alueen varsinaiseen käyttötarkoitukseen ovat melko ankarat. Metsälaissa on myös säännökset luonnon monimuotoisuuden huomioon ottamisesta, joten luontotyyppisuojelelun ei voida sanoa olevan metsälain tarkoituksen vastaista toimintaa. Metsäisiä luontotyyppisiä ovat jalopuumetsiköt, pähkinäpensaslehdot ja tervaleppäkorvet.

4.3 Luontotyyppien rajaaminen

Luonnonsuojelulain mukaisten luontotyyppien suojelelun poikkeaa varsinaisista luonnonsuojelualueista mm. niiden perustamistavan suhteen. Päätöksen suojelelun luontotyyppien rajojen määrittämisestä tekee alueellinen ympäristökeskus. Mahdollisen luontotyyppien kriteerit täyttävän kohteen tultua alueellisen ympäristökeskuksen tietoon, on tuo alue ensin inventoitava. Se tehdään Suomen ympäristökeskuksen julkaiseman luonnonsuojelulain luontotyyppien inventointiohjeen mukaisesti. Inventointi suoritetaan yhteistyössä maanomistajan kanssa tai maanomistajalle varataan mahdollisuus osallistua työn tekemiseen tai seuraamiseen. Inventointiohjeen mukaan maanomistajalle tiedotetaan inventoinnin tuloksesta kunkin ympäristökeskuksen oman käytännön mukaisesti. Hämeen ympäristökeskuksessa tämä tuloksista tiedottaminen on useimmiten hoidettu yhdellä kertaa maastokauden päätteeksi. Jos inventointitulokset eivät aiheuta jatkotoimia, niin siitä ei ole alkuvuosien jälkeen tiedotettu maanomistajille ollenkaan. (Airo-la, 2.9.2009).

4.3.1 Luontotyypin rajaaminen maastossa

Luontotyyppipäätöstä edeltää ns. luontotyyppiehdotus (LTE), joka käsittää inventoidut tai inventointia odottavat alueet, joista ei ole vielä tehty rajauspäätöstä. LTE-alue on luonteeltaan alustava ja se voi sisältää myös vähemmän edustavia tai jopa kriteerit täyttämättömiä osa-alueita. Luontotyyppiehdotus on pinta-alaltaan usein lopullista rajauspäätöstä laajempi tai se saattaa poiketa siitä huomattavastikin. Tästä huolimatta itse luontotyyppialue (LTA) rajataan luonnonsuojelulaissa ja luonnonsuojeluasetuksessa mainittuja luontotyypin kriteereitä noudattaen. Lopulliseen rajaukseen voi kuulua myös heikompia tai jopa kriteerit täyttämättömiä osa-alueita vain, jos ne ovat suhteellisen pieni osa kokonaisuutta.

Luontotyyppirajauksella asetetaan suoraan luonnonsuojelulaista tuleva kielto vaarantaa ominaispiirteiden säilyminen. Kielto on voimassa vain rajatulla alueella ja koskee vain sellaisia toimia, jotka vaarantavat ominaispiirteiden säilymistä. Esimerkiksi ominaispiirteiden vaarantamisen kielto ei voi koskea rajauksen sisällä olevia alueita, joilla kyseistä ominaispiirrettä ei esiinny. Esimerkiksi rajauksen sisällä olevilla teillä, kalliopaljastumilla tms. ei ole luontotyypin ominaispiirteitä, joten kielto ei voi koskea mm. niiden käyttämistä tai kunnossapitoa (Lamminen, 9.9.2008).

4.3.2 Asianosaisten kuuleminen ja lausunnot

Luonnonsuojelulain mukaista luontotyypin rajauspäätöstä valmisteltaessa ollaan yhteydessä maanomistajiin ja muihin tahoihin, joiden etuun asia saattaa vaikuttaa ja heitä kuullaan asiassa hallintolain (434/2003, HaL) 34 §:n velvoittamana. Maanomistajan tai -haltijan lisäksi mahdollisia kuultavia voivat olla esimerkiksi alueeseen kohdistuvien erityisten oikeuksien haltijat tai tilaan kohdistuvien rasitteiden ja rasitusten haltijat. Kuulemiskirjeessä asia esitellään asianosaisille ja heille varataan mahdollisuus mielipiteen esittämiseen. Kuulemiseen vastaamatta jättäminen ei kuitenkaan estä ratkaisemasta asiaa. Joissakin tilanteissa aloite luontotyypin rajaamiseksi on tullut maanomistajalta itseltään. Näissä tilanteissa erillistä kuulemistä ei tarvitse järjestää.

Asian saa ratkaista HaL 34 §:n 2 mom. nojalla asianosaista kuulematta, jos kuuleminen saattaa vaarantaa päätöksen tarkoituksen toteutumisen. Luontotyypin rajauspäätöksessä mainittu kielto luontotyypin ominaispiirteiden vaarantamiseksi tulee voimaan vasta kun ympäristökeskus on antanut päätöksen tiedoksi alueen omistajille ja haltijoille. Hämeen ympäristökeskuksessa on tiedossa muutamia tapauksia, joissa luontotyypin ominaispiirteet on hävitetty kuulemisen jälkeen,

mutta ennen päätöksen antamista (Airola, 26.5.2009). Luontotyyppialueen tuhoaminen on ollut todennäköisesti tarkoituksellista. Kyseisen kaltainen toiminta maanomistajan taholta on moraalitonta, mutta ei kuitenkaan lainvastaista.

Jos on odotettavissa, että rajattava luontotyyppi tullaan hävittämään kuulemisen ja rajauspäätöksen antamisen välisenä aikana, niin olisiko parempi ratkaisu antaa alueelle toimenpidekielto ennen kuulemistä vai jättää maanomistaja hallintolain nojalla kokonaan kuulematta? LsL:n 55 §:ssä mainitaan toimenpidekielto alueiden suojelun turvaamistoimena. Voidaanko samaa säännöstä soveltaa luontotyyppien ominaispiirteiden suojelun turvaamiseen. Ominaispiirteiden suojelussahan ei ole kyse varsinaisesti ole alueiden suojelusta, kuten ao. säännöksen sanamuoto edellyttää.

LsA 12 §:n mukaisesti alueellisen ympäristökeskuksen on rajattava suojeltavat metsäiset luontotyypit yhteistyössä metsäkeskuksen kanssa. Käytännössä metsäkeskusyhteistyöksi on muodostunut ainoastaan lausunnon pyytäminen rajauseräissä metsäkeskukselta. Hämeen ympäristökeskuksen alueella ensimmäiset luontotyyppien rajauspäätökset tehtiin vuonna 2000. Luontotyyppien rajaamisen ensimmäisinä vuosina metsäkeskuksen edustaja on ollut mukana ainoastaan muutamilla maastokohteilla ennen rajauspäätöksen tekemistä (Airola, 27.5.2009).

4.3.3 Ratkaisu

Luontotyyppipäätöksessä kerrotaan alueen tilaan ja rajauksen syntymiseen liittyvät seikat. Kiinteistö- ja omistajatietojen lisäksi rajattava alue pyritään kuvaamaan sanallisesti päätöksen kohdetietoihin. Maanomistajan kuulemisen ajankohdan ja häneltä saadun vastauksen ydinasia luontotyyppien rajaamiseksi kirjataan päätökseen näkyviin. Samoin jos maanomistajan vastaus on johtanut muihin toimiin, kuten esimerkiksi rajauksen korjaamiseen joltakin osin. Varsinaisessa ratkaisussaan ympäristökeskus toteaa määrittelevänsä luontotyyppien rajat yleensä viittauksella liitteenä olevaan karttaan. Luontotyyppien sijaintia voidaan kuvailla myös sanallisesti, jos tämänkaltaisesta tarkentavasta tiedosta on olennaista hyötyä. Sanallinen rajauksen kuvaaminen on tarpeen esimerkiksi pihapiirien läheisyydessä tai yleisesti, kun toimitaan rakennetussa ympäristössä, missä käytettävissä olevien karttojen tarkkuus ei ole riittävää. On myös tilanteita, joissa pohjakartta ei vastaa todellisuutta. Myös näissä tilanteissa rajauksen sijainnin sanallinen kuvaus on tarpeen.

Rajauspäätöksen perusteluissa verrataan kyseisen kohteen ominaisuuksia luonnonsuojelulain ja -asetuksen vastaaviin kohtiin sekä luonnehditaan, kuinka hyvin suojeltuna luontotyyppinä rajattu alue täyttää säännösten edellyttämät vaati-

mukset. Ratkaisussa kielletään muuttamasta aluetta, niin että suojeltavan luontotyypin ominaispiirteiden säilyminen vaarantuu. Mitään yksittäistä toimenpidettä ei varsinaisesti kiellätä, vaikka ympäristökeskus ratkaisussaan luetteleekin mahdollisia toimia, jotka saattavat asettaa ominaispiirteet vaaraan. Päätökseen perustuen maanomistajalla ei ole edes ilmoitusvelvollisuutta toimiessaan luontotyypialueella, vaan ainoastaan velvollisuus huolehtia siitä, ettei kieltoa luontotyypin ominaispiirteiden säilymisen vaarantumisesta uhata. Luontotyypin rajauspäätös ei kuitenkaan vapauta maanomistajaa muiden säädösten nojalla velvoitettujen ilmoitusten antamisesta. Esimerkiksi metsänkayttöilmoituksen antaminen metsälain 14 §:n velvoittamana on tehtävä edelleen, vaikka kyseinen toimenpide kohdistuisi kokonaan rajatulle luontotyypille. Usein metsäkeskus ilmoittaa aiotusta toimesta ympäristökeskukselle, kun se on saanut metsänkayttöilmoituksen, joka kohdistuu rajatun luontotyypin alueelle.

4.3.4 Valitusoikeus ja jatkotoimet

Päätös annetaan tiedoksi kiinteistönomistajille ja –haltijoille, asianomaiselle metsäkeskukselle, kunnalle ja maakunnan liitolle. Lisäksi se kuulutetaan samanaikaisesti kunnan ilmoitustaululla 30 vuorokauden ajan siitä, kun se on lähetetty tiedoksi asianosaisille. Kiinteistön omistajalla, haltijalla tai muilla asianosaisilla on oikeus valittaa 30 päivän aikana tehdystä päätöksestä asianomaiseen hallinto-oikeuteen. Mahdollisesta valituksesta huolimatta päätös pysyy voimassa, ellei valitusviranomainen toisin päättää. Hallinto-oikeuden päätöksestä on mahdollisuus valittaa edelleen korkeimpaan hallinto-oikeuteen.

Kunnan ilmoitustaululla kuulutettavana ollut päätös palautuu ympäristökeskukselle varustettuna todistuksella nähtävilläoloajasta. Tämän jälkeen hallinto-oikeus varustaa päätöksen pyynnöstä lainvoimaisuustodistuksella, ellei rajauspätöksestä ole valitettu määräajan kuluessa. Päätös merkitään kiinteistötietojärjestelmään, jossa se näkyy rasitteena kyseisen kiinteistön kiinteistörekisteritiedoissa.

4.4 Suojeltavat luontotyypit muissa laeissa

Luontodirektiivissä on mainittuna kaikkiaan 69 erilaista Suomessa esiintyvää luontotyyppiä, jotka on suojeltu Natura 2000-verkostolla. Suomen ensimmäinen luontotyyppien uhanalaisuusarviointi valmistui vuonna 2008 ja se sisälsi noin 400 erilaista luontotyyppiä. Nämä eivät kaikki ole uhanalaisia tai harvinaisia eivätkä siten tarvitse suojakseen erityistä lainsäädäntöä. Suomessa luontodirektiivissä mainittuja Suomessa harvinaisia luontotyyppiejä suojellaan pääasiassa

luonnonsuojelulailla, metsälailla ja vesiläilla. Luonnonsuojelulailla suojellaan ainoastaan harvinaisia, suppeita ja ekologiaaltaan erityisen herkkiä kaikkein arvokkaimpia luontotyyppjä, jotka tarvitsevat erityistä suojelua. Hallituksen esityksessä luonnonsuojelulaiksi mainitaan, että luonnonsuojelulaissa mainitut luontotyypit tulisi voida suojella siitäkin huolimatta, vaikka siitä aiheutuu maanomistajalle vähäistä suurempia taloudellisia menetyksiä. Tämä kuvaa hyvin luonnonsuojelulaissa mainittujen luontotyyppien uhanalaisuutta verrattuna muissa laeissa mainittuihin luontotyyppihin.

Luonnonsuojelulain suojeltavia luontotyyppjä koskevat säännökset on pyritty laatimaan yhteensopiviksi metsälain kanssa. Metsälaissa luontotyyppisuojaus on toteutettu pääasiassa 10 §:ssä mainituilla erityisen tärkeiden elinympäristöjen säilyttämisvelvollisuudella. Jos kyseiset luontotyypit ovat luonnontilaisia tai sen kaltaisia sekä ympäristöstään selkeästi erottuvia, niitä koskevat metsien hoitotoimet on tehtävä kyseisen luontotyypin ominaispiirteet säilyttävällä tavalla. Erityisen tärkeiden elinympäristöjen huomioon ottamisen velvoite on voimassa suoraan lain nojalla eikä niiden suojelusta tehdä luonnonsuojelulaissa mainittujen luontotyyppien tavoin erillistä päätöstä. Tarkoituksena on lähinnä toteuttaa kaikkia metsätaloudessa toimivia velvoittava monimuotoisuuden huomioon ottamisen vähimmäistaso.

Miksi metsälain erityisen tärkeiden elinympäristöjen ja esimerkiksi kiinteiden muinaisjäännösten suojelu on voimassa suoraan lain nojalla, mutta luonnonsuojelulain mukaisten luontotyyppien vasta rajauspäätöksen tekemisen jälkeen?

Perusteluina on käytetty esimerkiksi metsälain mukaisten kohteiden niin runsasta lukumäärää verrattuna LsL:n mukaisiin kohteisiin, etteivät toimihenkilöiden ajalliset resurssit voi riittää kaikkien kohteiden rajaamiseen. Toisaalta luonnonsuojelulakiin otettiin mukaan harvinaisimmat luontotyyppikohteet, jotka vaativat erityistä suojelua. Muut kohteet sijoitettiin metsälain tai vesilain nojalla suojeltavaksi. Mielestäni jälkimmäisen kannan perusteella olisi perusteltua, että LsL:n mukaisten erityistä suojelua vaativien kohteiden suojelu olisi voimassa suoraan lain nojalla ja vähemmän harvinaisten ainoastaan erikseen päätettäessä ja rajattaessa.

Vesiläilla suojellaan samoja luontotyyppjä kuin esimerkiksi metsälailla. Tällaisia ovat esimerkiksi pienten lampien, purojen ja muiden pysyvien vedenjuoksuomien ja niiden lähiympäristöjen suojelu. Vesilain määräykset ovat voimassa laajemmin koskien kaikkea toimintaa, joka saattaa vaarantaa kyseisen luontotyypin olemassaolon, toisin kuin metsälaissa annetut määräykset, jotka ovat voimassa vain metsälain soveltamisalan mukaisesti metsätaloudellisten töiden

yhteydessä. Rotkot, kurut ja jyrkänteet itsessään voidaan usein suojella riittävästi myös maa-aineslain nojalla.

4.5 Korvauskäytäntö luontotyyppien suojelussa

Suomen perustuslain (731/1999, PL) 15 §:n perusteella jokaisen omaisuus on turvattu. Säännöksessä mainitulla oikeutuksella pakkolunastukseen yleiseen tarpeeseen täyttää korvausta vastaan tarkoitettaneen myös esimerkiksi luonnonsuojelun alueiden perustamista ilman maanomistajan suostumusta LsL 24.3 §:n nojalla tai luontotyyppien rajauspäätöksiä. LsL 53 §:ssä säädetään tarkemmin valtion korvausvelvollisuudesta. Kyseisessä säännöksessä on myös maininnat luontotyyppien rajaamisesta aiheutuvan merkityksellisen haitan täysimääräisestä korvaamisesta.

Jos luontotyyppin rajauspäätöksestä aiheutuu maanomistajalle merkityksellistä haittaa, niin valtio on luonnonsuojelulain perusteella velvollinen korvaamaan sen. LsL 53 §:n mukaan korvausvelvollisuus syntyy kuitenkin vasta, kun maanomistaja on hakenut lupaa poiketa 29 §:n 1 momentin kiellosta suorittaa ominaispiirteen vaarantavia toimenpiteitä rajatulla alueella ja hakemus on hylätty. Korvauksesta voidaan sopia maanomistajan ja ympäristökeskuksen välillä. Useissa tapauksissa haettu toimenpide saattaa olla sellainen, että se voidaan suojelua vaarantamatta toteuttaa kokonaan tai osittain. Tällöin ympäristökeskus toteaa sen eikä korvausvelvollisuutta mahdollisesti synny lainkaan.

Jos on ilmeistä, että luvan myöntämiselle ominaispiirteet vaarantavalle toimenpiteelle ei ole edellytyksiä, toimitus korvauksen määräämiseksi voidaan panna viereille ilman luvan hakemista. Arvon määrittäminen suoritetaan erillisessä korvaustoimituksessa asianomaisessa maanmittaustoimistossa maanomistajan hakemukselta.

Onko mahdollista sopia korvauksesta ympäristökeskuksen ja maanomistajan välisissä neuvotteluissa, vaikka sitä ei edeltäisi kielteinen päätös poiketa ominaispiirteet vaarantavasta toimenpiteestä?

Merkityksellisen haitan korvauskynnys on asetettu, koska PL 20 §:n mukaisesti vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille ja näin ollen maanomistajatkin ovat velvollisia sietämään tietynasteisia luonnonsuojelusta johtuvia rajoituksia alueittensa käyttämisessä. Hallituksen esityksessä luonnonsuojelulaiksi merkityksellisen haitan katsottiin rajoittavan vähäistä haittaa suurempaa, mutta huomattavaa haittaa pienempää me-

netystä. Metsälaissa on käytössä vähäisen haitan käsite ja maankäyttö- ja rakennuslaissa huomattavan haitan käsite.

Tarkoittaako LsL:n merkittävä haitta eri- vai samansuuruista euromäärää kuin metsälain mukainen vähäinen haitta tai MRL:n mukainen huomattava haitta?

Ympäristökeskus voi myös myöntää luvan ominaispiirteet vaarantavalle toimenpiteelle luonnonsuojelulain perusteella. Tällöin tulee ennen kaikkea harkittavaksi kyseisen luontotyyppikohteen merkittävyys itsessään sekä edustavuus osana kokonaisuutta. Säännöksen mukaan harkinnan kohteena voi olla ainoastaan luontotyyppille asetettujen suojelutavoitteiden tai yleisen edun kannalta tärkeän hankkeen toteutuminen. Käytännössä yleisen edun kannalta tärkeänä asiana on pidetty myös mahdollisuutta välttää valtiolle lankeavaa huomattavan suurta korvausvelvollisuutta, jotka seuraavat poikkeusluvan epäämistä.

4.5.1 Tapaus Lahden Karjusaari

Korvausvelvollisuuden välttäminen myöntämällä poikkeuslupa merkittävälle luontotyyppikohteelle voidaan esittää myös kysymyksen muodossa "paljonko luonnon monimuotoisuuden suojelu saa maksaa". Esimerkiksi Lahden kaupungin Karjusaareen tehtiin luontotyyppin rajauspäätös, jonka perustelutekstissä luontotyyppiä luonnehdittiin edustavuudeltaan hyväksi ja luonnontilaisen kaltaiseksi. Alueella, jonka pinta-ala oli 1,2 hehtaaria, oli huomattavan järeitä metsälehmäksi. Alueella, jonka pinta-ala oli 1,2 hehtaaria, oli huomattavan järeitä metsälehmäksi noin 200 kpl. Luontotyyppin rajaamiseksi kyseiselle alueelle olisi luonnonsuojeluasetuksen mukaan riittänyt 24 kpl vähintään seitsemän senttimetrin läpimittaisia jalopuita. Kyseiselle kohteelle myönnettiin kuitenkin poikkeuslupa luonnonsuojelulain perusteella asemakaavan mukaiselle rakentamiselle osalle luontotyyppikohdetta.

Tämän alueen kaavan mukaista rakentamisesta ja poikkeuslupien myöntämisen lainmukaisuudesta käytiin runsasta keskustelua paikallisessa lehdistössä. Kansanedustaja Hautala laati kyseisestä asiasta myös kirjallisen kysymyksen eduskunnan puhemiehelle. Vastauksessaan eduskunnan puhemiehelle Karjusaaren kaavoituksen lainmukaisuudesta ympäristöministeri Enestam totesi, että poikkeuslupien epääminen oli luonnonsuojelulain mukaisesti laillinen menettely ja niiden myöntämättä jättäminen olisi aiheuttanut valtiolle huomattavan korvausvelvollisuuden. Saantokirjojen mukaan pääosin vuonna 2007 tehdyissä kiinteistökaupoissa alueelle kaavoitettujen tonttien yhteishinta oli 960 000 euroa. (<http://www.eduskunta.fi>)

LsL 31 §:n mukaisten poikkeuslupien myöntämisestä valitettiin Kouvolan hallinto-oikeudelle useassa eri valituksessa, mutta valitukset jätettiin tutkimatta, koska valittajat eivät olleet hallinto-oikeuden mukaan asianosaisia. LsL 61 §:n mukaan yhteisöillä ei ole valitusoikeutta mm. LsL 31 §:n perusteella tehdystä päätöksestä.

Kuva 3. Tammi.

<http://koulut.tampere.fi/jarvensivu/kasvisto/tammi.jpg>

5 LUONTOTYYPPIEN KUVAUKSET

5.1 Yleistä

Luonnonsuojelu-, metsä- ja vesilainsäädännössä on mainittuna veloitteet suhteellisen harvinaisten ja uhanalaisten, luonnonarvoiltaan merkittävien luontotyyppien suojelusta. Tavoitteena on ollut, että näiden alueiden sisältämät luonnonarvot voivat säilyä myös, vaikka kyseinen alue olisikin ensisijaisesti talouskäytössä. Luonnonsuojelulaissa mainitaan yhdeksän erilaista luontotyyppiä, joiden tarkemmat määrittelyt ovat luonnonsuojeluasetuksessa. Seuraavassa kohdat 1-3 ovat ns. metsäisiä luontotyyppejä. Kyseinen pykälä kuuluu kokonaisuudessaan seuraavasti:

LsL 29 §: Seuraaviin luontotyyppeihin kuuluvia luonnontilaisia tai luonnontilaiseen verrattavia alueita ei saa muuttaa niin, että luontotyypin ominaispiirteiden säilyminen kyseisellä alueella vaarantuu:

- 1) luontaisesti syntyneet, merkittävilta osin jaloista lehtipuista koostuvat metsiköt;
- 2) pähkinäpensaslehdot;
- 3) tervaleppäkorvet;
- 4) luonnontilaiset hiekkarannat;
- 5) merenrantaniityt;
- 6) puuttomat tai luontaisesti vähäpuustoiset hiekkadyynit;
- 7) katajakedot;
- 8) lehdesniityt; sekä
- 9) avointa maisemaa hallitsevat suuret yksittäiset puut ja puuryhmät.

Asetuksella annetaan tarkempia säännöksiä 1 momentissa tarkoitetuista luontotyypeistä.

5.2 Jalopuumetsiköt

LsA 10.2 § kohta 1: Luontaisesti syntyneitä, merkittävilta osin jaloista lehtipuista koostuvia metsikköjä, joissa jaloja lehtipuita kasvaa runkomaisina puina vähintään 20 kappaletta hehtaarilla yhtenä tai useampana lähekkäisenä ryhmänä rajattavissa olevalla yhtenäisellä alueella. Jaloja lehtipuita ovat tammi, metsälehmus, vaahtera, saarni, kynäjalava ja vuorijalava. Runkomaiseksi puuksi katsotaan puu, jonka läpimitta on 1,3 metrin korkeudella yli seitsemän senttimetriä.

Runkomaisen tammen läpimitta on kuitenkin sanotulla korkeudella vähintään 20 senttimetriä.

Kuva 4. Metsälehmus. <http://www.puuproffa.fi/arkisto/lehmus.php>

Luontotyyppiä esiintyy jokseenkin harvinaisena kunkin jalopuun luontaisella levinneisyysalueella, eniten kuitenkin tammivyöhykkeellä ja Hämeen lehtokeskuksen alueella (Alanen, Pääkkönen, 2000, 9). Hämeen lehtokeskuksen alueella tarkoitetaan pääosin Asikkalan kuntaa ja reunaosia naapurikunnista Padasjoesta, Sysmästä, Hämeenkoskesta ja pienestä osasta Hämeenlinnaa, joka oli vuoden 2009 loppuun asti Lammin kunnan pohjoisosaa. Hämeen lehtokeskuksen alueelle on vuoden 2008 loppuun mennessä tehty noin 90 jalopuumetsikön rajauspäätöstä (Hämeen ympäristökeskus).

Eri jalopuulajeilla on hyvinkin erilaiset kasvupaikkavaatimukset. Tästä johtuen jalopuumetsiköitä voi löytää useanlaisilta kasvupaikoilta. Tyypillisimmillään kasvupaikka on multainen tai savensekainen ja runsasravinteinen moreenimaa. Kasvupaikan suhteen tammi ja metsälehmus ovat vaatimattomimpia ja vaateiimpia puolestaan vuorijalava ja saarni, jotka kasvavat vain parhaissa lehdossa (Alanen, Pääkkönen, 2000, 9). Usein kallioperässä on emäksisiä kivilajeja (Alanen, Pääkkönen, 2000, 9), joista usein liukenee ja kulkeutuu ravinteita liikkuvan pohjaveden tai pintavalunnan seurauksena. Hämeen ympäristökeskuksen alueella jalopuumetsikön tyypillisin kasvupaikka onkin rinnealueet, kalliojyrkänteiden alaosat, puronvarret lähialueineen ja soiden kivennäismaasaarekkeet.

Kuva 5. Tammi. [Http://www.puuproffa.fi/arkisto/tammi.php](http://www.puuproffa.fi/arkisto/tammi.php)

Teoksessa luonnonsuojelulain mukaisten luontotyyppien inventointiohje kerrotaan yhden jalopuulajin muodostamia jalopuumetsiköitä olevan vähän (Alanen, Pääkkönen, 2000, 10). Hämeen ympäristökeskuksen alueella kuitenkin valtaosa jalopuumetsiköistä koostuu ainoastaan yhdestä jalopuulajista. Muut puulajit ovat kyseisillä, usein rehevillä, kasvupaikoilla hyvin menestyviä havu- ja lehtipuita. Kaikkiaan Hämeen ympäristökeskuksen alueella on tehty jalopuumetsiköiden rajauspäätöksiä vuoden 2009 loppuun mennessä 194 kpl (Hämeen ympäristökeskus, ennuste 30.10.2009 tilanteen mukaan). Niistä useasta jalopuulajista koostuvia metsiköitä on ainoastaan 22 kohdetta. Tällaisiksi kohteiksi tulkittiin kohteet joissa eri jalopuulajien osuus jalopuiden runkoluvusta on vähintään 5 %. Osuuden ollessa tuon alle katsottiin rajauspäätöksen perustuvan vain yhteen jalopuulajiin. Tiedot kerättiin Hämeen ympäristökeskuksessa tehdyistä suojeltujen luontotyyppien rajauspäätösten perustelutekstien aluekuvauksista. Perustelutekstien sanamuotoja tulkittiin tässä yhteydessä siten, että muutamalla tarkoitetaan 5 kappaletta ja usealla 10 kappaletta jalopuita. Esimerkiksi perustelutekstissä saatetaan lukea ”rajatulla alueella esiintyy 50 metsälehmusta ja muutama vaahtera”. Tällöin vaahteroiden laskennallinen osuus on noin 9 % ja se lasketaan useasta jalopuulajista koostuvaksi metsiköksi.

*TAULUKKO 1. Jalopuiden esiintyminen suojelluilla luontotyyppikohteilla Hämeen ympäristökeskuksen alueella. Pystysarakkeessa on valtajalopuulaji ja vaakarivillä täydentävä jalopuulaji. *)sisältää 8 kohdetta, joissa metsälehmusten lisäksi pähkinäpensaita pähkinäpensaslehdon kriteerit täyttävä määrä.*

JALOPUUT	metsälehmus	vaahtera	kynäjalava	vuorijalava
metsälehmus	163*	17	0	0
vaahtera	2	3	0	1
kynäjalava	0	1	4	0
vuorijalava	0	0	0	0
saarni	1	0	0	0

Jalopuumetsikön ainoaksi ominaispiirteeksi mainitaan eri-ikäisten jalopuiden 20 kappaleen lukumäärä rajattavissa olevalla yhtenäisellä alueella. Lisäksi pensas-kerroksen on oltava runsaslajinen. (Alanen, Pääkkönen, 2000, 12-13) Ominaispiirrettä, jonka suojelu on luontotyypin rajaamisen tavoite, ei ole kuitenkaan luonnonsuojelulaissa, -asetuksessa tai hallituksen esityksessä luonnonsuojelulaiksi tarkemmin määritelty.

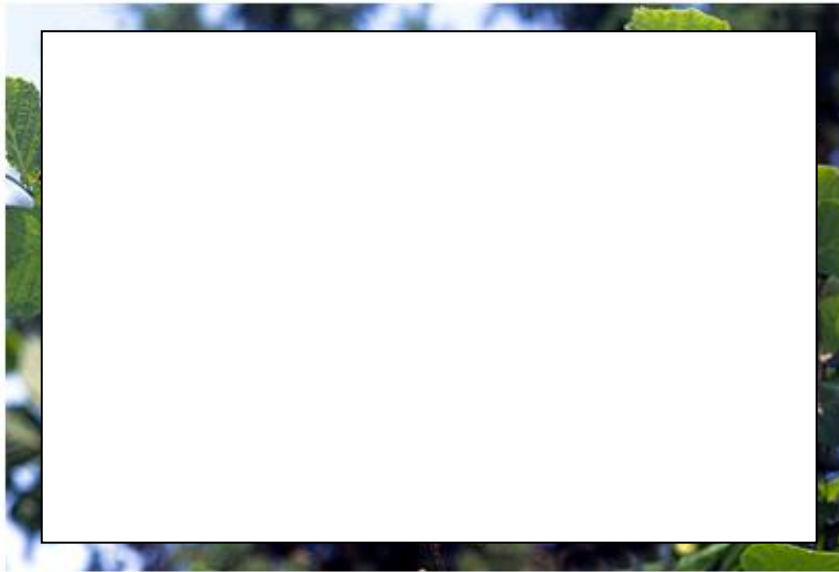
Kuva 6. Saarni. <http://www.puuproffa.fi/arkisto/saarni.php>

Mielestäni ominaispiirteellä pitäisi tarkoittaa mieluummin kyseisen kohteen muita ominaisuuksia, kuten maaperän happamuutta tai emäksisyyttä, ravinteisuutta ja vesitaloutta sekä esimerkiksi alueen valoisuutta tai varjoisuutta. Jalopuut itsessään toimisivat ainoastaan indikaattoreina mahdollisesti oikeanlaiset ominaispiirteet täyttävillä alueilla. Indikaattorina metsälehmus (jalopuu) tarjoaa helposti maastossa kaikkina vuodenaikoina tunnistettavana puuna käytännön keinon luonnon monimuotoisuuden paikantamiseen ja säilyttämiseen ilman, että joudutaan välttämättä menemään kenttäkerroksen putkilokasvien tunnistamiseen (Kellomäki ym. 2000, 58). Tämä on epäsuorasti ilmaistu myös hallituksen esityksessä luonnonsuojelulaiksi (HE 79/1996 vp) yksityiskohtaisissa perusteluissa, jossa mainitaan suojelun kohteeksi erityisesti jalopuista riippuvaiset useat uhanalaiset kasvi- sieni- ja eläinlajit eikä niinkään jalopuita itsessään. Suojeltavana luontotyyppinä rajattavan jalopuumetsikön puulajeista ainoastaan kynä- ja vuorijalava on yksilönäkin rauhoitettuja puulajeja. Tämäkään ei kuitenkaan oikeuta poikkeamaan luontotyyppiä rajattaessa rajaamisen muista edellytyksistä, vaan silloin tulisivat tarpeen mukaan harkittavaksi muut LsL:n mahdollistamat suojelukeinot. Vastaavasti hallituksen esityksen yksityiskohtaisissa perusteluissa ominaispiirteiden säilyttämisellä viitataan tekijöihin, joiden takia luontotyyppiä suojellaan. Esityksen sanamuodon mukaisesti "aluetta saa kyllä muuttaa muulla tavoin, jos vain ne tekijät, joiden vuoksi luontotyyppiä suojellaan, säilyvät tai mahdollisesti jopa korostuvat".

Metsäkeskus Tapion julkaiseman hyvän metsänhoidon suositusten mukaan arvokkaan elinympäristön ominaisuuksia ovat esimerkiksi ympäristöstään poikkeava maaperä, maastonmuoto, vesitalous, rehevyys, kasvillisuus, puuston rakenne tai näiden erilaiset yhdistelmät. Tämä on kerrottu otsikon alla ”arvokkaat elinympäristöt” yhteydessä, joten sillä ilmeisesti viitataan ensisijaisesti metsälain mukaisiin arvokkaisiin elinympäristöihin. Mielestäni luonnonsuojelulain mukaisten luontotyyppien rajaamisessa ominaispiirre voidaan käsittää samoin tai samansuuntaisesti kuin edellä kuvattu ominaisuus tai oikeanlaisten ominaisuuksien yhdistelmä.

5.3 Pähkinäpensaslehdot

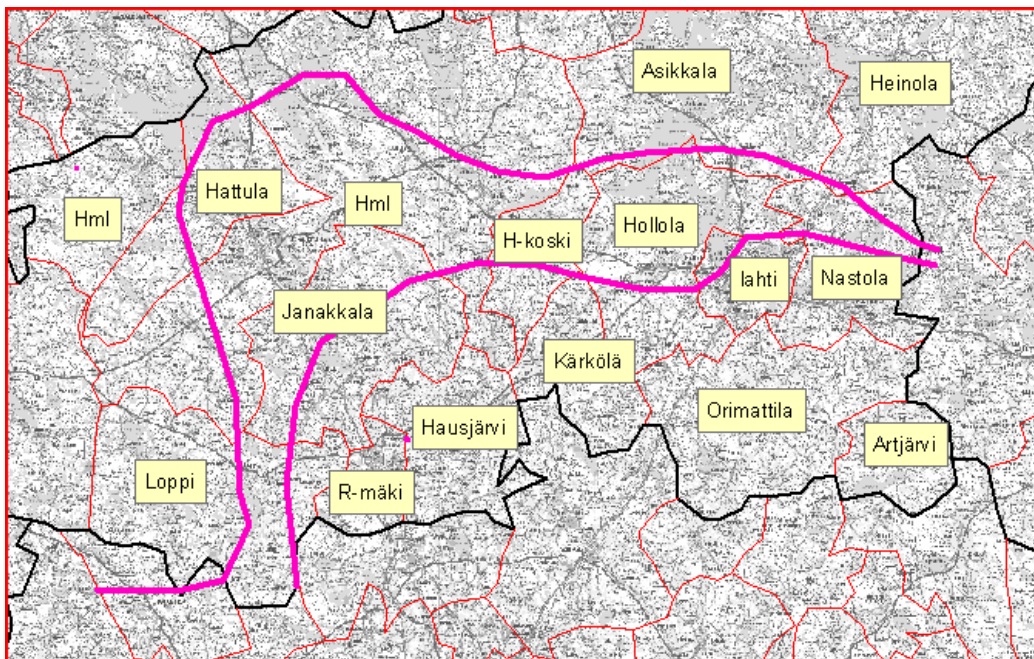
LsA 10.2 §: Pähkinäpensaslehtoja, joissa on vähintään kaksi metriä korkeita tai leveitä pähkinäpensaita vähintään 20 kappaletta hehtaarilla yhtenä tai useampana lähekkäisenä ryhmänä rajattavissa olevalla yhtenäisellä alueella.

Kuva 7. Pähkinäpensas. (ei tekijänoikeuksia verkkojulkaisuihin)

Pähkinäpensasta kasvaa pääasiassa tammivyöhykkeellä sekä Etelä-Hämeessä. Luontotyyppinä tarkoitettuja pähkinäpensaslehtoja on jokseenkin harvinaisena koko pähkinäpensaaseen levinneisyysalueella. Hämeen ympäristökeskuksen alueella pähkinäpensaslehtoina rajattujen luontotyyppien painopiste on hieman etelämpänä kuin Hämeen lehtokeskuksen ydinalue. Pähkinäpensaiden luontaisen levinneisyyden pohjois-raja kulkeekin suunnilleen Hämeen lehtokeskuksen halki – valtakunnallisesti suunnilleen akselilla Pori - Imatra. Hämeen ympäristökeskuksen pohjoisimpiin kuntiin (Padasjoki, Sysmä, Hartola ja Heinola) ei ole tehty

yhtään pähkinäpensaslehdon rajauspäätöstä, kuten ei myöskään toimialueen eteläisimpiin kuntiin (Artjärvi, Orimattila, Kärkölä, Hausjärvi ja Riihimäki). Heino- lassa tosin on ainakin yksi kriteerit täyttävä ja inventoitu kohde, mutta siitä ei ole tehty rajauspäätöstä, koska kyseisellä kohteella on voimassa metsätalouden ympäristötukipäätös (Airola 19.11.2009). Näiden kuntien väliin jäävälle alueelle, joka noudattaa pääpiirteittäin Hämeen lehtokeskuksen sijaintia rajauspäätöksiä on tehty melko runsaasti. Kaikkiaan pähkinäpensaslehtojen rajauspäätöksiä on tehty Hämeen ympäristökeskuksen toimialueella vuoden 2009 loppuun mennessä 38 kappaletta (Hämeen ympäristökeskus, ennuste 30.10.2009 tilanteen mukaan). Seuraavassa kartassa (kuva 8) on kuvattuna tehtyjen rajauspäätösten perusteella pähkinäpensaiden luontaisen levinneisyyden raja. Yksittäisiä pähkinäpensaita on luontaisesti myös alla olevan rajauksen ulkopuolella, mutta ne eivät täyttäne luontotyypin rajaamisen kriteereitä.

KUVA 8. Pähkinäpensaiden luontaisen levinneisyyden raja Hämeen ympäristökeskuksen toimialueella tehtyjen pähkinäpensaslehtojen rajauspäätösten perusteella. (Lupa 7/MML/09)

Luontotyyppien inventointiohjeessa pähkinäpensaslehdon ominaispiirteeksi mainitaan, kuten jalopuumetsienkin kohdalla, riittävä määrä riittävän suuria pähkinäpensaita hehtaarilla. Tarkempi lukumäärä tulee suoraan luonnonsuojeluasetuksen määrittelystä. Mielestäni myöskään pähkinäpensaslehdon ominaispiirre ei voi olla pähkinäpensas itse, vaan jokin muu ominaisuus, jota pähkinäpensaan esiintyminen asetuksen määrittelemässä määrin indikoi. Ominaispiirre voisi olla kokonaisuudessaan alueella vallitseva tila, joka saavutetaan sulkeutuneella pähkinäpensaskasvustolla ja joka ylläpitää kosteaa pienilmastoa. Muita ominaispiirteitä voisivat olla tekijät joiden avulla turvataan tai mahdollistetaan sulkeutuneen pähkinäpensaskasvuston syntyminen, kuten esimerkiksi oikeanlainen

happamuus, ravinteisuus, maaperän vesitalous tai varjoisuus, jottei jokaisella alueella tarvitsisi tehdä tarkempia tutkimuksia, on säädetty, että asetuksessa mainittu lukumäärä riittävän suurina pähkinäpensaita parhaiten ilmentää oikeanlaisten ominaispiirteiden olemassaoloa.

Hyvin voivassa pähkinäpensaslehdossa on runsaasti myös vanhoja, eriasteisesti lahonneita tai maahan pudonneita pähkinäpensaankankoja. Näillä elää usein huomattava joukko harvinaisia sieniä tai hyönteisiä. (Alanen, Pääkkönen, 2000, 19) Luonnon monimuotoisuuden kannalta olennaista on juuri harvinaisten eliöiden suojeleminen, joiden rinnalla tulee turvatuksi usean muun lajin olemassaolo. Todennäköisesti hyvin voivassa pähkinäpensaslehdossa elää harvinaisia eliöitä, joiden olemassaolo tulee turvatuksi alueen ominaispiirteiden suojelella.

5.4 Tervaleppäkorvet

LsA 10 §: Tervaleppäkorvilla tarkoitetaan alueita, jotka ovat luhtaisia tai lähteisiä ja joissa valtapuuna on tervaleppä ja aluskasvillisuutena mättäillä on hienpörrästä, neivamarretta tai muita suuria saniaisia. Väliköpinnoilla kasvaa luhtakasveja, useimmiten vehkaa ja kurjenmiekkää.

Kuva 9. Tervaleppä. <http://www.puuproffa.fi/arkisto/tervaleppa.php>

Tervaleppäkorpea on runsaimmin Lounais-Suomen saaristossa ja rannikkoalueilla sekä sisävesillä vesistöjen vesijättöalueilla. Luontotyyppinä tervaleppäkorven levinneisyys kattaa suunnilleen alueen Pori-Parikkala linjan eteläpuolelta. Pohjanlahden ja Perämeren rannikolla tavataan yksittäisiä luontotyyppinä esiintyviä tervaleppäkorpeita Hailuodon korkeudelle asti. Puulajina tervaleppää tavataan Lappia ja Oulun läänin pohjoisosia lukuun ottamatta koko Suomessa. Hämeen ympäristökeskuksen alueella on vuoden 2009 loppuun mennessä tehty 16 kappaletta (Hämeen ympäristökeskus, ennuste 30.10.2009 tilanteen mukaan) luonnon-

suojelulain mukaisia tervaleppäkorpien rajauspäätöksiä, jotka jakaantuvat melko tasaisesti koko toimialueelle.

Tervaleppäkorvet ovat yleensä hyvin suppeita, usein enintään muutaman hehtaarin laajuisia. Useimmiten niiden sijaintipaikkoina on järvien, jokien, purojen tai soiden rannat muutaman kymmenen metrin leveydeltä. Tervaleppäkorvet sijaitsevat sen verran kosteilla paikoilla, etteivät muut puulajit ole niillä kilpailukyisiä tervaleppän kanssa. Hyvin märkään ja tulvivaan maaperään sopeutuneisuus takaa sen, että luontotyypin ominaisuudet täyttävä tervaleppäkorpi pysyy sellaisena sukupolvesta toiseen.

Tervaleppäkorpien puuston valtalajina on tervaleppä. Luonnonsuojeluasetuksen sanamuotona käytetyllä ”valtapuustolla” ilmeisesti tarkoitetaan tervaleppien määrän suhdetta muuhun puustoon. Mitä valtapuustolla tarkemmin tarkoitetaan, ei ole määritetty. Muissa yhteyksissä valtapituus määritetään 100 paksuimman puun keskipituutena ja valtajäreys 100 pisimmän puun keskijäreystenä hehtaarilla. Edellä kuvatusta johdettuna valtapuustolla voidaan sanoa tarkoitettavan kyseisen kohteen suurimpia puuyksilöitä, joista enemmistön (yli 50 %) on oltava tervaleppiä.

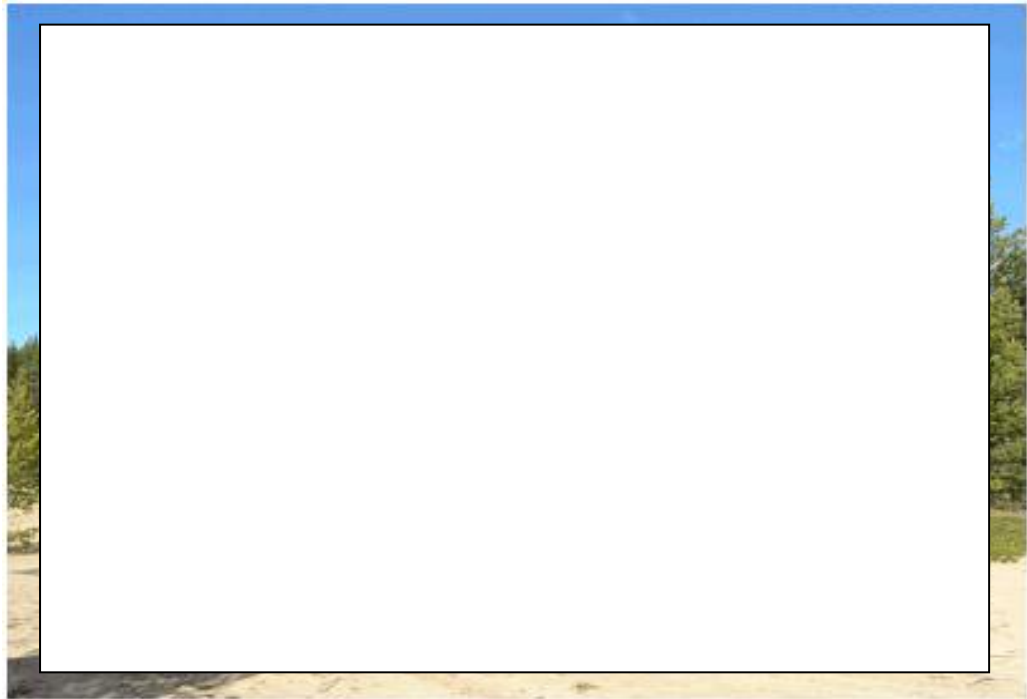
Tervaleppäkorven ominaispiirteet ovat valtaosiltaan muita kuin suoranaisesti tervaleppään liittyviä. Ainoina tervaleppään liittyvinä ominaispiirteinä mainitaan niiden edustavuus valtapuuna sekä vanhojen, kookkaiden ja monirunkoisten tervaleppäyksilöiden esiintyminen (Alanen, Pääkkönen, 2000, 27). Tässä yhteydessä valtapuustoa kuvaavana käsitteenä on mainittu latvuspeittävyuden kattavuutta, jonka pitäisi olla vähintään puolet kokonaislatvuspeittävydestä. Yhden puulajin osalta latvuspeittävyuden kattavuuden määrittäminen on silmävaraista arviointia eri puulajien lomittaisen ja päällekkäisen kasvun takia. Vanhojen, kookkaiden ja monirunkoisten tervaleppien esiintyminen ennakoii erinomaisesti mahdollisen tervaleppäkorven olemista kyseisellä alueella.

Luonnonsuojeluasetuksen tarkoittama luontotyyppi kohteesta tulee vasta myös muiden ominaispiirteiden täytyessä samalla kohteella. Muut ominaisuudet liittyvät kohteen vesitalouteen, kuten mm. pinta- tai pohjavesien pysyvä ja pitkäaikainen vaikutus, lähteisyys, luhtaisuus tai ajoittainen tulvaherkkyys. Puiden välissä sijaitsevat märät rimmet ja niiden tyvillä tai saniaismättäillä sijaitsevat kiuvet ovat oleellinen osa vaadittua rimpisyyttä. Kivennäismaiden kosteissa painanteissa tai soiden reunuksilla saattaa esiintyä varsin edustavia tervaleppäkorpia. Muista luonnonsuojelulain metsäisistä luontotyypeistä (jalopuumetsät ja pähkinäpensaslehdot) poiketen tervaleppäkorpien ominaispiirteiksi määritetään myös muita ominaisuuksia kuin pelkästään kyseisen luontotyypin ”nimikkokasvin” erilaisia tekijöitä. Osa opaskasveista on lueteltu jo luonnonsuo-

jeluasetuksen säännöksessä, joka ilmeisesti kuvastaa niiden merkitystä luontotyypin tunnistamisessa ja rajaamisessa maastoon.

5.5 Muut luonnonsuojelulain mukaiset luontotyypit

Luonnonsuojelulaissa suojeltavat luontotyypit voidaan jakaa kolmeen luokkaan. Edellä laajemmin kuvaillut jalopuumetsiköt, pähkinäpensaslehdot ja tervaleppäkorvet ovat metsäisiä luontotyyppejä. Metsäisten luontotyyppien rinnalla on luonnonsuojelulaissa suojeltavina luontotyyppinä mainittu myös rantojen luontotyypit ja perinneympäristöjen luontotyypit. Rantojen luontotyyppejä ovat luonnontilaiset hiekkarannat, merenrantaniityt ja puuttomat tai luontaisesti vähäpuustoiset dyynit. Perinneympäristöjen luontotyyppejä ovat katajakedot, lehdesniityt ja avointa maisemaa hallitsevat suuret puut ja puuryhmät.

Kuva 10. Hiekkadyyni. (ei tekijänoikeuksia verkkojulkaisuihin)

Luontaiset hiekkarannat ja dyynit voidaan selkeästi luokitella rantojen luontotyyppiksi. Alueet ovat luonnostaan puuttomia tai puusto on kitukasvuista mäntyä ja hieskoivua. Vastaavasti muu kasvillisuus on heiniä, varpuja ja jäkäliä sekä muuta hiekkarantojen tyyppillistä kasvillisuutta. Merenrantaniityt voidaan luokitella niiden sijainnin perusteella rantojen luontotyypeiksi tai syntytapansa perusteella myös kulttuuriympäristöjen luontotyyppiksi, joille ominainen kasvisto on kehittynyt aikojen kuluessa laiduntamisen ja niiton seurauksena.

Katajakedot ja lehdesniityt ovat syntyneet pitkään jatkuneen niiton, perinteisen karjanhoidon ja laidunnuksen seurauksena. Lehdesniittyjen ominaispiirre on, että niiden puista on katkottu lehdeksiä karjan rehuksi. Nämä on yleensä kuljetettu muualle käytettäväksi. Yksittäiset suuret maisemapuut ovat avointa maisemaa hallitsevia enintään viiden puun puuryhmiä. Tämä on otettu yhdeksi luontotyypikohteeksi toimimaan tavallaan viranomaislähtöisinä luonnonmuistomerkkien suojelutapoina. Luonnonmuistomerkkien suojelu perustuu luonnonsuojelulain 26 §:n perusteella pelkästään maanomistajan aloitteeseen. Luonnonmuistomerkeistä poiketen luontotyyppinä suojeltavina suurina maisemapuina suojellaan myös niiden välitön lähiympäristö, yleensä niiden latvuksen laajuiselta alueelta.

Kuva 11. Saarni.

http://www.tampere.fi/ytoteto/yva/ymparistoverkko/bl_mt_jalotlehtipuut.html

6 SIDOSRYHMILLE SUORITETTU KYSELY

6.1 Taustatiedoksi kyselytutkimukselle

Luonnonsuojelulaissa ja -asetuksessa käytettyjen käsitteiden tulkinnasta ja erilaisesta soveltamisesta suoritettiin kysely eri sidosryhmille. Kysely osoitettiin henkilöille, joiden tiedettiin joutuvan ainakin satunnaisesti työnsä tai asiantunteuksensa johdosta ottamaan kantaa luontotyypin rajaamisen oikeellisuuteen. Oletuksena pidettiin, että heillä on ainakin osaan tulkinnanvaraisista käsitteistä oma näkemys tai käytäntö miten kyseinen asia on otettu huomioon käytännön rajaamistyössä.

Eri sidosryhmien näkemystä selvitettiin kaikkiaan 24 kysymyksellä, jotka kohdistuivat suojeltavia luontotyyppisiä koskevan lainsäädännön eri käsitteiden tulkintaan ja soveltamiseen käytännössä. Kysymyksiä pyrittiin havainnollistamaan erilaisin esimerkein, jolloin kysymys esitettiin usein muodossa "täyttääkö tämä mielestäsi kyseiset kriteerit suojeltavan luontotyypin rajaamisen kannalta". Kaikki henkilöt saivat vastatakseen samanlaisen kysymyslomakkeen, jonka lisäksi maanomistajille laadittiin myös toinen lomake, jossa tiedusteltiin heidän mielipiteitään luontotyypin rajauspäätöksen kulusta prosessina. Tässä kyselylomakkeessa oli kahdeksan monivalintakysymystä.

Kaikkiaan kysely lähetettiin 70 henkilölle 48 eri organisaatioon sekä lisäksi 46 maanomistajalle, joiden omistamalle kiinteistölle on tehty luonnonsuojelulain mukainen suojellun luontotyypin rajauspäätös. Mukaan valitut organisaatiot ryhmittäin ja kyselyn saaneiden ja siihen vastanneiden lukumäärät ilmenevät taulukosta 2.

6.2 Sidosryhmäkyselyn saajien valitseminen

Kaikki kyselyt lähetettiin jokaiseen organisaatioon kunkin vastaajaksi valitun henkilökohtaiseen sähköpostiosoitteeseen. Henkilöt valittiin pääsääntöisesti kyseisen organisaation internet-sivuilla olevien henkilön työtehtäväkuvausten perusteella. Alueellisten ympäristökeskusten kohdalla oli usein maininta luontotyyppi- tai luonnonsuojeluasioiden hoitamisesta nimetyllä toimialueella, metsäkeskuksilla kyselyn saaneet olivat metsäluontoneuvoja tai metsätaloustarkastajia, metsänhoitoyhdistyksille osoitettu kysely lähetettiin yhdistysten toiminnanjohtajille, koska vain kahdessa yhdistyksessä oli nimetty henkilö, jonka toimenkuvaan kuuluvat erikseen mainittuna ympäristöasiat. Näissä kahdessa yhdistyksessä kysely lähetettiin myös heille toiminnanjohtajan lisäksi. Hallinto-oikeuksien vastaajat saatiin kysymällä etukäteen henkilöt, jotka valmistelevat tai

esittelevät ratkaistavaksi tulevia luontotyyppien rajaussasioita. Heiltä myös kysyttiin etukäteen halukkuutta vastata kyselyyn. Järjestöt edustivat metsäteollisuutta, metsänomistajia ja luonnonsuojelua paikalliselta tasolta valtakunnalliselle tasolle saakka. Muut asiantuntijat olivat korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten edustajia, jotka olivat julkisuudessa profiloituneet kyseisen alan asiantuntijoiksi.

TAULUKKO 2. Kyselyn saaneiden lukumäärät ryhmittäin ja henkilöittäin sekä kyselyyn vastanneiden lukumäärät henkilöittäin

vastaajaryhmä	vastaajaryhmien lukumäärä	henkilöiden lukumäärä	vastaajien lukumäärä
ayk, SYKE ja YM	15	24	15
metsäkeskukset ja Tapio	6	13	4
Mhy	8	10	3
HaO	2	4	3
järjestöt	6	9	3
yrietykset	6	7	3
muut asiantuntijat	3	3	3
maanomistajat	46	46	13

Maanomistajille, joiden omistamalle alueelle on tehty suojellun luontotyyppien rajauspäätös, lähetettiin kysely kirjepostina. Tehdyt rajauspäätökset asetettiin aakostetun kuntaluettelon mukaisesti päätöksen teon mukaiseen järjestykseen. Tästä luettelosta valittiin kunkin kunnan kohdalta keskimmäisen tai lähinnä sitä edeltävän kohteen maanomistaja erikseen jalopuumetsiköiden ja pähkinäpensaslehtojen osalta. Tämän lisäksi valittiin koko luettelosta ensimmäisen ja joka kymmenennen maanomistajan kohde ilman kuntarajoitusta.

Valitsemalla vastaajat edellä kuvatulla tavalla saatiin sekä pähkinäpensas- että jalopuukohteille vähintään yksi vastaaja jokaisesta kunnasta, jossa oli tehtynä kyseisiä rajauspäätöksiä. Samoin rajauspäätösten lukumäärällä painotettu alueellinen jakautuma tuli huomioonotetuksi, kun valittiin joka kymmenes kaikista rajauspäätöksistä.

Edellä kuvatulla tavalla kysely lähetettiin 33 jalopuumetsikkökohteen ja 13 pähkinäpensaskohteen omistajalle. Näistä oli yrityksiä tai kuntia 5 kappaletta. Valitut kohteet olivat 13 % kaikista rajatuista jalopuukohteista ja 37 % kaikista pähkinäpensaskohteista. Kyselyn saaneet henkilöt jakaantuivat kunnittain seuraavan taulukon 3 mukaisesti. Rajauspäätösten valinta tehtiin elokuun 2008 tilanteen mukaisesti.

6.3 Sidosryhmäkyselyn käytännön toteuttaminen

Käytetty kysymyslomake oli laadittu Webropol-palvelussa, joka on internetin välityksellä toimiva kysely- ja tiedonkeruusevellus. Sovellukseen laadittiin vastaajan yhteys- ja muiden taustatietojen lisäksi 22 kysymystä luonnonsuojelulain mukaisten luontotyyppien rajaamiseen liittyen. Kysymykset olivat luonteeltaan monivalintoja tai erilaisia väittämiä. Kunkin kysymyksen lisäksi oli mahdollisuus tarkentaa vastaustaan sanallisesti vapaaseen tekstikenttään. Koko kysymyslomake on liitteenä.

Kysymys lähetettiin internet-linkkinä kunkin vastaajan sähköpostiin. Viittauksena mainittiin, että kyselyn voi myös tulostaa, täyttää käsin ja lähettää postimaksutta postitse. Ennen lähettämistä kyselyn teknistä toimivuutta testattiin noin 10 eri sähköpostiosoitteessa. Kyselyn saaneita muistutettiin kertaalleen, jos he eivät olleet vastanneet annettuun eräpäivään mennessä. Muistutuksen liitteenä oli sama linkki kysymyslomakkeelle kuin aikaisemmassa kyselyssä. Maanomistajille lähetettiin vastaava lomake kirjepostina paperille tulostettuna vastauslähetykskirjekuoren kera. Maanomistajia ei muistutettu myöhemmin kyselyyn vastaamatta jättämisen johdosta.

6.4 Sidosryhmäkyselyyn saadut vastaukset ja niiden jakautuminen

Alueellisten ympäristökeskusten kaikki vastaukset, joissa vastaaja oli kertonut vähintään nimensä, olivat Etelä-Suomesta. Muualta Suomesta saatiin lähinnä vastaamattomuuteen liittyvinä kommentteina kyseisen luontotyypin puuttuminen heidän alueeltaan tai vastaajalla ei omasta mielestään ollut riittävää asiantuntemusta vastaamiseen. Vastaajien epäily omasta asiantuntemuksestaan perusteluina vastaamattomuudelleen tuli esille myös muiden sidosryhmien vastauksista. Selkeimmin epäily omasta asiantuntemattomuudesta tuli Suomen pohjoisosien ympäristökeskusten lisäksi ilmi pohjoisimpien kyselyn saaneiden metsäkeskusten kannanotoissa. Tämä on tietenkin luonnollista, koska heidän toimialueellaan ei ole kyseisiä luontotyyppisiä eikä heidän siten ole tarvinnut tarkemmin perehtyä säästöjen sisältöön ja tarkoitukseen tältä osin.

Muiden vastaajaryhmien osalta ei ollut havaittavissa selkeää alueellista jakaantumista. Tämä johtui ennen kaikkea siitä, että loput kyselyn saaneet ja siihen vastanneet eivät ilmoittaneet yhteystietojaan, olivat maantieteellisesti suppeamalta alueelta tai toimivat valtakunnallisella tasolla esimerkiksi eri järjestöissä.

Vastaajaryhmien sisällä aktiivisimmin kyselyyn vastasivat aktiivisesti rajauspäätösten kanssa tekemisissä olevat tahot. Näitä ovat erityisesti eri paikallisella tasolla kansalaisjärjestöjen edustajat ja hallinto-oikeuksien edustajat. Vastausaktiivisuuteen saattaa vaikuttaa, että molemmilta kysyttiin etukäteen kenelle he haluavat kyselyn lähetettäväksi. Hieman yllättäen heikointa vastausaktiivisuutta edustivat metsätalouden eri organisaatioiden edustajat. Tämä tuli esille erityisesti metsäkeskusten ja metsänhoitoyhdistysten kohdalla.

Vaikka luonnonsuojelulain mukaisten luontotyyppien rajauspäätös tehdään luonnonsuojelulain mukaisesti kyseiset alueet jäävät edelleen esimerkiksi metsälain soveltamisalan piiriin ja niillä on sallittu metsätalouden toimet tietyin rajoituksin. Tämän takia oli yllättävää, etteivät metsätaloudessa toimivat tahot olleet kiinnostuneempia ottamaan kantaa luontotyyppien rajaamisen nykyisiin ja tämän selvityksen kautta mahdollisesti tarkentuviin käytäntöihin.

Kaikkiaan 70 kyselyn saaneesta oli 46 henkilöä avannut Webropol-kyselyn. Kyselyyn vastasi kaikkiaan 40 eri henkilöä, joista sovelluksen välityksellä 23. Loput tulostivat kyselylomakkeen paperille ja postittivat vastauksensa. Osa vastaajista, lähinnä alueellisista ympäristökeskuksista vastasi suoraan sähköpostitse kertomalla omia näkemyksiään luontotyyppien rajaamisesta. Heistä pieni osa esitti myös epäilyksensä tämänkaltaisen tutkimuksen tarpeellisuudesta. Paperivastaukset ovat mukana tuloksissa, mutta sähköpostitse tulleita sanallisia vastauksia on käytetty ainoastaan valikoiden harkinnan mukaan täydentämään muita sanallisia kommentteja.

Kyselyyn vastaamattomuudelle ei ole selvitetty tarkempaa syytä. Osalla todennäköisesti on mahdollista, että yrityksen virustorjunta ja selaimen palomuri on estänyt linkkejä sisältävien viestien läpimenon. Osalla on mahdollisuus, ettei linkki auennut juuri kyseisen palveluntarjoajan ohjelmistossa, vaikka sen toimivuutta etukäteen testattiin varsin monen eri operaattorin kohdalla. Lähetetyistä viesteistä palautui ainoastaan yksi – sähköpostiosoite ei käytössä maininnalla.

6.5 Suostumus maastomittauksien tekemiseen

Maanomistajille postitetun kyselylomakkeen ohessa tiedusteltiin erillisellä lomakkeella salliiko maanomistaja tutkimukseen liittyvien tarkempien mittausten tekemisen omistamallaan alueella. Kysymys oli asetettu ilmoituksen muodossa "Tulen suorittamaan maastossa mittauksia tähän tutkimukseen liittyen. Annatteko suostumuksen näihin mittauksiin" Vaihtoehtoina oli "kyllä" ja "ei".

Kaikki (15) lomakkeen palauttanutta sallivat mittausten tekemisen ja muiden kohdalla voidaan katsoa luvan tulleen myönnettyksi hiljaisella suostumuksella, koska heillä oli mahdollisuus myös kieltää se. Kaikki maastomittaukset tehtiin kyselylomakkeen saajien omistamilla mailla, mutta tiedossa ei ole kohdistuivatko ne kyselyyn vastanneiden vai vastaamattomien kiinteistöille.

Kuva 12. Vaahtera. [Http://www.puuproffa.fi/arkisto/vaahtera.php](http://www.puuproffa.fi/arkisto/vaahtera.php)

TAULUKKO 3 Tehdyt rajauspäätökset elokuun 2008 tilanteen mukaan ja kyselyn saaneiden maanomistajien lukumäärät eriteltyinä jalopuumetsiköiden ja pähkinäpensaslehtojen osalta.

Kunta	jalopuu- metsiköstä kpl	rajauspäätös pähkinä- lehdosta kpl	rajauspäätös Jalopuu- kohteiden omistajille	kysely lähetettiin, kpl pähkinä- kohteiden omistajille
Artjärvi	2	0	1	0
Asikkala	36	2	5	1
Forssa	2	0	1	0
Hartola	6	0	1	0
Hattula	13	5	3	1
Hauho	8	5	1	2
Hausjärvi	1	0	1	0
Heinola	8	0	1	0
Hollola	6	4	1	1
Humppila	0	0	0	0
Hämeenkoski	0	3	0	1
Hämeenlinna	10	3	1	2
Janakkala	7	1	1	1
Jokioinen	0	0	0	0
Kalvola	2	0	1	0
Lahti	6	1	1	1
Lammi	15	6	3	1
Loppi	3	3	1	1
Nastola	6	2	1	1
Orimattila	0	0	0	0
Padasjoki	23	0	3	0
Renko	2	0	1	0
Riihimäki	3	0	1	0
Sysmä	17	0	2	0
Tammela	1	0	1	0
Tuulos	6	0	1	0
Ypäjä	0	0	0	0
yhteensä kpl / %	183	35	33 / 18%	13 / 37 %

7 LUONTOTYYPPIEN RAJAAMISEN EDELLYTYKSET

7.1 Yleistä

Luonnonsuojelulain suojellut luontotyypit rajataan luonnonsuojelulain 29 §:ssä ja luonnonsuojeluasetuksen 10 §:ssä määritetyillä kriteereillä. Edellä mainituissa säännöksissä, erityisesti luonnonsuojeluasetuksessa, on mainittu eräitä vähimmäismääriä koko rajattavaa aluetta koskien ja mittoja, jotka kohdistuvat rajattavaan luontotyyppiin tai sillä esiintyviin jalopuihin tai pähkinäpensaisiin. Nämä käsitteet ovat luonteeltaan ehdottomia, joiden on täytyttävä jokaisella rajatulla luontotyyppialueella.

Mitattavissa olevien vaatimusten lisäksi edellä mainituissa säännöksissä on lukuisa määrä vaatimuksia ja muita rajattavaan alueeseen tai jalopuihin / pähkinäpensaisiin kohdistuvia ominaisuuksia. Näiden tulkinnanvaraisten ominaisuuksien ja käsitteiden soveltaminen edellyttää rajauspäätöstä valmistelevalta henkilöltä asiantuntemusta ja tapauskohtaista harkintaa, jotta myös säännösten aukikirjoittamaton sisältö tulee täytetyksi lainsäätäjän tarkoittamalla tavalla. Mielenkiintoista on, että runkomaisen puun määritelmä on kirjoitettu suoraan luonnonsuojeluasetukseen, mutta laajempaa tulkintaa vaativien käsitteiden merkitys on jätetty avoimiksi.

7.2 Mitattavissa olevat vaatimukset

Luonnonsuojelulaissa ja -asetuksessa ei ole kovinkaan monta ehdotonta ja yksiselitteistä kriteeriä, jonka perusteella suojeltava luontotyyppi rajataan. Jalopuumetsiköillä ja pähkinäpensaslehdöillä ainoat säädöksissä mainitut yksiselitteiset raja-arvot ovat 20 kappaleen määrä kyseistä lajia per hehtaari sekä lisäksi pähkinäpensailta 2 metrin pituus tai leveys ja jalopuilla 7 senttimetrin läpimitta rinnankorkeudelta. Poikkeuksena mainitaan tammet, joilla minimiläpimitan on oltava 20 senttimetriä rinnankorkeudelta.

Luonnonsuojelulain luontotyyppien inventointiohjeessa lisäksi täydennetään 20 kappaleen rajan tarkoittavan myös alinta hyväksyttävää kokonaismäärää rajattavasta luontotyyppiltä (Alanen, Pääkkönen, 2000, 12). Tällöin myös alle yhden hehtaarin luontotyyppikohteilla on oltava vähintään 20 kappaletta kyseessä olevaa vähimmäismitat täyttävää lajia. Tätä periaatetta on myös pääsääntöisesti noudatettu, vaikka sitä ei olekaan lakiin tai asetukseen kirjoitettu. Tiedossa ei ole myöskään oikeustapauksia, joissa kyseisen ohjeistuksen pitävyyttä olisi koeteltu. Varsinkin metsälehmuksen kohdalla, joiden luontainen levinneisyys yksittäisillä

puilla on melko pohjoisessa, saattaa esiintyä pienialaisia ja tiiviitä alle 20 kappa-
leen puuryhmiä. Varsinkin luontaisen levinneisyyden ääri rajoilla saattaa houku-
tus olla suuri luontotyypin rajauspäätöksen tekemiseen, vaikka kohde ei täytä
kaikkia vaadittuja kriteereitä. Tällöin parempana keinona lienee käyttää muita
luonnonsuojelulain mukaisia menetelmiä kohteen suojelun toteuttamiseksi.

7.3 Tulkinnanvaraiset vaatimukset

Mitattavissa olevien vaatimusten lisäksi jalopuumetsiköiden rajaamisen kritee-
reinä on luonnonsuojeluasetuksessa mainittu useita tulkinnanvaraisia vaatimuk-
sia, joiden tarkoitusta ei ole asianomaisissa säännöksissä tarkemmin määritelty.
Kyseisen säännöksen 2 momentin teksti jalopuumetsiköistä kuuluu seuraavasti:

*Luontaisesti syntyneitä, merkittävältä osin jaloista lehtipuista koostu-
via metsikköjä, joissa jaloja lehtipuita kasvaa runkomaisina puina
vähintään 20 kappaletta hehtaarilla yhtenä tai useampana lähekkäi-
senä ryhmänä rajattavissa olevalla yhtenäisellä alueella.*

Pähkinäpensaslehtojen rajaamista koskeva vastaava teksti kuuluu seuraavasti:

*Pähkinäpensaslehtoja, joissa on vähintään kaksi metriä korkeita tai
leveitä pähkinäpensaita vähintään 20 kappaletta hehtaarilla yhtenä
tai useampana lähekkäisenä ryhmänä rajattavissa olevalla yhtenäi-
sellä alueella.*

Osaan edellä mainittuja vaatimuksia on annettu tarkentavia ohjeita luontotyyppi-
en inventointiohjeessa. Kyseiset ohjeet ovat kuitenkin luonteeltaan enemmän
kuvailevia kuin yksiselitteisiä ratkaisuja tai selkeitä rajoja asettavia. Annettujen
ohjeiden jälkeenkin käytännön rajaustyötä tekeväälle henkilölle jää runsaasti tul-
kintavaatimusta. Usean, eri sidosryhmistä olevan henkilön toimiessa samalla
kohteella ohjeistuksen tulkinta on saattanut olla keskenään ristiriitaista, jonka
olen havainnut vaikuttavan myös siihen hyväksyykö maanomistaja kyseisen
luontotyypin rajaamisen.

7.3.1 Luonnonsuojelulain mukaisten luontotyyppien rajauspäätösten käsittely korkeimmassa hallinto-oikeudessa

Erimielisyydet luonnonsuojelulain mukaisten suojeltujen luontotyyppien rajauspäätöksistä käsitellään asianomaisessa hallinto-oikeudessa ja tarvittaessa korkeimmassa hallinto-oikeudessa. Korkein hallinto-oikeus on antanut ratkaisunsa ainakin muutamaaan valitukseen, jotka koskivat alueellisen ympäristökeskuksen tekemiä suojeltuja luontotyyppejä koskevaa rajauspäätöstä. Vuonna 2001 annettu ratkaisu KHO:2001:47 koski luonnontilaisen hiekkarannan (LsL 29.1 §:n 4 kohta) ja luontaisesti vähäpuustoisien hiekkadyynin (LsL 29.1 §:n 6 kohta) rajaamista luonnonsuojelulain mukaisena suojeltuna luontotyyppinä. Ratkaisusaan KHO:2004:45 sivusi luonnonsuojelulain mukaista luontotyyppialuetta. Kyseessä oli todennäköinen merenrantaniitty (LsL 29.1 §:n 5 kohta), josta ei ollut tehty vielä LsL 30 §:n mukaista rajauspäätöstä. Tästä rajauspäätöksen puuttumisesta johtuen luonnonsuojelulain mukaiseen luontotyyppiin ei saanut vedotta, vaikka luontoarvot oli muuten otettava huomioon läjityspaikkaa valittaessa.

Toinen korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisu koski jalopuumetsikön rajaamista luonnonsuojelulain 29.1 §:n 1 kohdan mukaisesti. Tässä ratkaisussa oli olennaista luonnonsuojelulain edellä mainitun säännöksen edellytys, että rajattavan alueen on oltava luontaisesti syntynyt. Käsittelen tätä korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisua myöhemmin.

7.3.2 Merkittäviltä osin

Luonnonsuojeluasetuksessa jalopuumetsikön rajaamisen edellytyksenä mainitaan, että rajattava alue koostuu "merkittäviltä osin jaloista lehtipuista". Kyseisellä asialla ilmeisesti viitataan jalopuiden määrään. Onko tämän käsitteen taustalla jokin tarkempi määritelmä tai peräti mittayksikkö, jolla merkittävyyttä arvioidaan? Hallituksen esityksessä luonnonsuojelulaiksi (HE 79/1996) yksityiskohtaisissa perusteluissa mainitaan merkittäviltä osin tarkoittavan metsikköä, joka on maastossa rajattavissa oleva yhtenäinen alue, jolla kasvaa jalopuita asetuksella säädettävä vähimmäismäärä. Luonnonsuojeluasetuksessa mainitaan tuon vähimmäismäärän olevan vähintään 20 kpl jalopuita hehtaarilla. Asetuksessa taas annetaan ymmärtää, että tuon 20 kappaleen lisäksi on myös muita kriteereitä, joiden on täytyttävä. Muuten asetuksen sanamuoto ei ole yhtenevä hallituksen esityksen kanssa, joka on mielestäni luonteeltaan ehdoton ja lisäksi epäselvä. Mielestäni tämänkaltainen epäselvän käsitteen tulkinta, jossa on enemmän tul-

kintaa vaativia muita määritelmiä, on huono. "Rajattavissa oleva yhtenäinen alue" sisältää jo kaksi uutta tulkintaa vaativaa kriteeriä.

Luonnonsuojeluasetuksen teksti tältä osin (10.2 §:n 2 kohta) kuuluu ”...merkittäviltä osin jaloista lehtipuista koostuvia metsikköjä, joissa kasvaa jalopuita vähintään 20 kappaletta hehtaarilla”. Jos merkittäviltä osin tarkoittaisi hallituksen esityksen mukaisesti vain lukumäärää eikä mitään muuta, miksi se olisi mainittu kahteen kertaan säännöksen samassa lauseessa eri sanoin? Toisaalta mikäli merkittäviltä osin tarkoittaisi vain lukumäärää, niin miksei samaa määritelmää ole käytetty pähkinäpensaiden kohdalla, vaikka siellä on vastaava 20 kappaleen lukumääräedellytys kuin jalopuillakin. Todennäköisesti merkittäviltä osin ei ainakaan tarkoita kappalemäärää ainoana kriteerinä. Lukumääräisen tarkastelun lisäksi puheena olevalla asialla saatetaan viitata esimerkiksi jalopuiden runkotilavuuteen, pohjapinta-alaan tai latvuspeittävyYTEEN. Lisäksi "merkittäviltä osin" määritelmään saattaa olla sisään kirjoitettuna jalopuiden mm. edellä mainittujen ominaisuuksien suhteellinen osuus rajattavan kohteen muusta puustosta.

Eräänä lähestymissuuntana "merkittäviltä osin" käsitettä määriteltäessä on vastauksen etsiminen käänteisesti kysymyksellä "mikä ei ole merkittävää" tai "milloin rajattava alue ei koostu merkittäviltä osin jaloista lehtipuista?" Yhtenä mielenkiintoisena tulkintana ”merkittäviltä osin” saattaa tarkoittaa eri tekijöiden yhteisvaikutusta eli vaikka asetuksessa mainitut selkeät numeeriset kriteerit täytyisivätkin, "merkittävällä" kohteella kaikki arvot ei voi olla juuri vähimmäismitan täyttäviä. Esimerkiksi rajattava alue, jolla on 20 kpl hehtaarilla juuri 7 cm:n läpimittaisia jalopuita, ei täyttäisi "merkittäviltä osin" vaatimusta, vaan toisen edellä mainituista kriteereistä pitäisi olla huomattavasti suurempi tai enemmän kuin asetuksen vähimmäismäärä.

Rajan asettaminen oikealle kohdalle edellyttää tapauskohtaista tulkintaa, joka useimmiten perustuu silmävaraiseen arviointiin. Selkeiden tapausten kohdalla, joissa jalopuita on rajattavalla alueella runsaasti esimerkiksi yli puolet metsikön runkoluvusta, kokonaispuustosta tai latvuspeittävyYdestä, tulkinta ei aiheuttane ongelmia. Tehdyssä sidosryhmäkyselyssä erään hallinto-oikeuden edustajan kertoma mielipide kuvastaa puheena olevan käsitteen vaatimaa tulkinnan määrää:

”mikäli metsikkö koostuisi merkittävässä määrin muusta puustosta, arvioitaisiin tuolloin myös muun puuston merkitys. Alue saattaa koostua silti merkittävässä määrin jalopuista, vaikka se koostuisi vielä enemmän ”merkittäviltä osin” muista puulajeista”.

Rajatapauksissa tai jokaista kriteeriä erikseen arvioitaessa saattaa tulla virheellisiä ratkaisuja, joilla on myös merkitystä maanomistajan oikeusturvan ja tasapuolisen kohtelun kannalta.

7.3.2.1 Eri sidosryhmille tehdyn kyselyn tuloksia

Tämän käsitteen kohdalla eri sidosryhmille tehdyssä kyselyssä esitettiin kysymys "Suojeltuna luontotyyppinä voidaan rajata jalopuumetsikkö, joka koostuu *merkittäviltä osin* jalopuista. Tarkoittaako merkittäviltä osin tässä yhteydessä". Tämän jälkeen annettiin erilaisia vastausvaihtoehtoja, joista sai valita sekä vapaa vastauskenttä avoimen tekstivastauksen antamiseksi.

Tehdyn kyselyn perusteella "merkittäviltä osin" määritelmää tulkitaan hyvin eri tavoin eri sidosryhmissä, jotka ovat luontotyyppien rajaamisen kanssa tekemisissä. Yli puolet vastaajista määritteli asian pelkästään jalopuiden runkoluvun perusteella ilman sidonnaisuutta muuhun puustoon rajattavalla alueella. Muuhun puustoon kyseisen määritelmän sitoisi noin kolmannes vastaajista. Loppujen mielestä määritelmän täyttymistä ei voi mitaamalla osoittaa.

Mielenkiintoiseksi asian muodostaa suoraan rajattavien luontotyyppien kanssa tekemisissä olevien henkilöiden antamien vastausten kirjavuus. Ympäristökeskusten edustajista alle kaksi kolmesta määritteli "merkittäviltä osin" vain runkoluvun perusteella ilman sidonnaisuutta muuhun puustoon ja neljännes sitoisi määritelmän muun puuston määrään rajattavalla alueella. Loppujen ympäristökeskusten edustajien mielestä puheena olevaa määritelmää ei voi mitaamalla osoittaa. Metsäkeskuksista ja hallinto-oikeuksista saadut vastaukset ovat samansuuntaiset. Kyseisten vastausten lukumäärä oli niin alhainen, että se vaikuttaa huomattavasti suhteellisten osuuksien tarkkuuteen. Maanomistajien näkemykset poikkeavat huomattavastikin muiden sidosryhmien vastauksista. Metsänhoitoyhdistysten edustajat toimivat usein maanomistajien edustajina tai avustajina luontotyyppien rajausasioissa. Maanomistajien ja heidän edustajiensa käsitysten poikkeaminen ympäristöhallinnon linjasta aiheuttaa yleistä epäluuloa ja vaikeuttaa usean henkilön kohdalla varauksettoman hyväksynnän antamista luontotyyppien rajaamisen oikeutukselle.

Seuraavan sivun taulukosta 4 käy hyvin ilmi miten eri tavoin eri sidosryhmät käsittävät luonnonsuojeluasetuksessa mainitun "merkittäviltä osin" kriteerin. Kaikista vastaajista enemmistö on muusta puustosta riippumattoman tulkinnan kannalla. Selvänä poikkeuksena ovat kuitenkin maanomistajat ja usein heidän avustajinaan toimivat metsänhoitoyhdistyksien edustajat, jotka käsittävät merkittä-

vyiden osuutena koko muusta puustosta rajattavalla alueella. Samansuuntaista näkemystä on myös neljänneksellä ympäristökeskusten edustajien vastauksista.

"20 kpl hehtaarilla on sanottu asetuksessa. Merkittävällä määrä tarkoitettaneen jotain muuta. 20 kpl on kuitenkin pienin määrä"

Edellä kerrottu kommentti on yhden ympäristökeskuksen edustajan tämän kysymyksen yhteydessä antama tarkennus ja mielestäni se kuvaa hyvin pienen joukon vallitsevaa käsitystä eri kriteereiden toisiaan täydentävästä merkityksestä.

Taulukko 4. "Merkittäviltä osin" määritelmän vastaukset eri sidosryhmien antamissa vastauksissa. Prosenttia kyseisen organisaation vastauksista. Vastauksia yhteensä 40 kpl

Organisaatio	Ayk	MK	HaO	maan- omista- ja	Mhy	muut	kaikki yht
vastaus ja kpl	8	4	3	13	6	6	40
määritelmää ei sidottu muu- hun puustoon	5 kpl 63%	3 kpl 75%	1 kpl 33%	4 kpl 31 %	2 kpl 33%	3 kpl 50%	18 kpl 45 %
%-osuus koko puustosta	2 kpl 25%	0	0	6 kpl 46 %	4 kpl 67%	3 kpl 50%	15 kpl 38 %
ei voi mitata	1 kpl 13%	1 kpl 25%	1 kpl 33%	1 kpl 8 %	0	0	4 kpl 10 %
mitaten määri- tettävissä	0	0	1 kpl 33%	2 kpl 15 %	0	0	3 kpl 8 %
YHTEENSÄ, %	100	100	100 (99)	100	100	100	100 (101)

7.3.2.2 Sanallisia vastauksia ”merkittäviltä osin”-käsitteen tarkoituksesta

Kysely oli toteutettu pääosin monivalintana, jossa vastaaja sai valita useasta eri vaihtoehdosta sen, joka hänen mielestään parhaiten mikä kuvaa asetuksen tarkoittamaa ”merkittäviltä osin” - käsitettä. Tämän lisäksi oli mahdollisuus avoimessa kentässä sanallisesti tarkentaa omaa käsitystä kyseisen käsitteen tarkoituksesta. Seuraavassa on suorina lainauksina kerrottu joitain avoimessa tekstikentässä annettuja sanallisia vastauksia sekä kyseisen mielipiteen kertojan organisaatio sulkeissa vastauksen perässä.

"mielestäni avoin ilmaus johtaa tapauskohtaiseen harkintaan. Valituksissa ei vielä ole tullut esiin tällaista kysymystä. Arviointi olisi lienee kuitenkin aika yleistä eikä kovin tarkkoja prosentteja tms. käytettäisi. Saattaa olla, että asetuksen sanamuoto ohjaisi tulkitsemaan asiaa niinkin, että siitä huolimatta, että alueella on paljon muuta puuta niin tuo asetuksen määrä jo sinänsä riittää rajaa-miselle".

(Hallinto-oikeuden edustaja).

"Merkittäviltä osin tarkoittaa minimissään 20 mittakriteerit täyttävää jalopuuta hehtaarilla muusta puustosta riippumatta".

(ympäristökeskuksen edustaja).

"Rungon koko ja kuutiotilavuus ovat toki tärkeitä tekijöitä, mutta kannattaa myös huomioida jalopuulaji, muut puulajit, esiintymän sijainti (paikallisuus), pinta-ala, kuvion kehitysluokka ja tehdä raja- naiden muodostaman kokonaisuuden perusteella".

(Metsäkeskuksen edustaja).

"Nähdäkseni "merkittäviltä osin" voi eri tilanteissa ilmetä eri tavalla. Iso %-osuus tai iso absoluuttinen lukumäärä/tilavuus indikoi merkittävyyttä, mutta ei liene aina merkittävyyden välttämätön edellytys".

(Hallinto-oikeuden edustaja).

Sanallisista vastauksista tulee ilmi samansuuntaisia käsityksiä kuin mitä olen maastossa pääosin maanomistajien kanssa kohdannut. Ympäristökeskuksissa asetuksen tekstin tulkitaan melko suoraviivaisesti tarkoittavan säännöksessä mainittua lukumäärää. Hallinto-oikeuksien vastauksissa haluttaisiin tarkentaa merkittävyyden käsitettä ja metsäkeskuksen edustaja näkee merkittävyyden osana laajempaa kokonaisuutta. Myös ympäristökeskuksen edustajalta saatiin yksi vastaus, jonka mukaan merkittävyyden on tarkoitettava jotakin muuta kuin pelkästään 20 kappaleen lukumääräistä rajaa.

7.3.3 Lähekkäinen ryhmä

Luonnonsuojeluasetuksessa on sekä jalopuumetsiköiden että pähkinäpensaslehtojen rajaamisen edellytyksenä, että jalopuut tai pähkinäpensaat sijaitsevat *yhtenä tai useampana lähekkäisenä ryhmänä*. Kyseisen säännöksen tekstissä on kaksi tulkintaa aiheuttavaa määritelmää – lähekkäisyys ja ryhmä. Lähekkäisyys mitä ilmeisimmin viittaa jalopuiden tai pähkinäpensaiden väliseen etäisyyteen. Ryhmää määriteltäessä tarkasteltavaksi tulee ensisijaisesti pienin mahdollinen lukumäärä, milloin useaa erillistä yksilöä voi kutsua ryhmäksi. Ryhmän määrittelyllä

on ilmeisesti tarkoituksena se, että eri ryhmien välinen etäisyys voi olla pitempi kuin sen sisällä olevien eri yksilöiden keskinäinen etäisyys.

Rajattavalla luontotyypillä on kasvettava jaloja lehtipuita tai pähkinäpensaita vähintään 20 kappaletta hehtaarilla. Luontotyyppien inventointiohjeen mukaan lukumäärän olisi aina oltava vähintään 20 kappaletta, vaikka pinta-ala olisikin alle yhden hehtaarin. Tämä määritelmä asettaa yhden selkeän rajan, jota enempää lähekkäisyys ei ainakaan voi tarkoittaa. Vähimmäismäärä (20 kpl) jalopuita tai pähkinäpensaita hehtaarille jättää yhdelle yksilölle 500 m² alan, joka tarkoittaa reilun 25 metrin keskinäistä etäisyyttä toisistaan.

Lähekkäisyyden määritelmästä ei kuitenkaan voitane tehdä näin suoraviivaista yhteenvetoa. Ei voi sanoa, että aina, kun jalopuut tai pähkinät kasvavat alle 25 metrin päässä toisistaan ne ovat asetuksen tarkoittamassa mielessä lähekkäin. Erittäin suuri merkitys on asetettava muille ominaisuuksille, joita rajattavalla kohteella tai sillä kasvavilla puilla ja pensailta on. Yksi tällainen ominaisuus on esimerkiksi rajattavalla alueella kasvavien jalopuiden tai pähkinäpensaiden koko. Juuri asetuksen mukaisen vähimmäismitan täyttävien yksilöiden lienee oltava tiiviimmässä kuin erittäin suurten jalopuiden tai pähkinäpensaiden, jotta voidaan sanoa niiden olevan lähekkäin. Erittäin suurten puiden tai pensaiden etäisyys toisistaan voinee olla huomattavan suurikin edellyttäen, ettei muista arvoista tule rajoittavaa tekijää.

Tällöin tulee tarkasteltavaksi erityisesti ryhmän määritelmä. Jos rajaukseen sisältyvät puut tai pensaat kasvavat selkeästi ryhmissä, ryhmien välinen etäisyys voinee olla myös enemmän kuin ryhmän sisällä olevien yksittäisten puiden keskinäinen etäisyys. Myös luonnonsuojelulain luontotyyppien inventointiohjeessa mainitaan suurten puuyksilöiden olevan erityisen arvokkaita, joten ne voidaan rajata yksittäisinäkin luontotyyppiin kauempaa kuin pienemmät puuyksilöt (Alanen, Pääkkönen, 2000, 66). Tällöin luonnollisesti ryhmän sisällä keskimääräisen yksilöiden välisen etäisyyden on oltava tiiviimpää, jotta 20 kappaleen vähimmäistiheyttä koko rajattavalla alueella ei aliteta.

7.3.3.1 Selventävä esimerkki

Maastossa rajataan kaksi erillistä tasan yhden hehtaarin suuruista aluetta, joilla kasvaa molemmilla tasaisin välein 20 kappaletta metsälehmukoita. Laskennallisesti niiden etäisyys toisistaan on tällöin 25,2 metriä. Toisella kohteella lehmusten läpimitta on 7 cm, joka vastaa luonnonsuojeluasetuksen määräämää minimi-

kokoa. Toisella kohteella lehmusten läpimitta on 40 cm eli puut ovat jo varsin kookkaita.

Kysymys kuuluu: täyttävätkö molemmat kohteet tältä osin luonnon-suojelulain ja -asetuksen mukaiset vaatimukset suojellun luontotyypin rajaamiseksi?

Molemmissa kohteissa lehmukset ovat yhtä pitkän matkan päässä toisistaan, mutta ovatko ne molemmissa tapauksissa lähekkäin. Varsinkin puustoisella kohteella ensin mainitun kohteen lehmusten viereltä tuskin havaitsee seuraavaa, kun taas jälkimmäisellä kohteella voidaan sanoa niiden olevan jo kyseisessä metsikössä vaikuttavassa asemassa. Saman kysymyksen voi esittää myös merkittävilta osin kriteerin kohdalla. Tähän tulkintaan ei kuitenkaan nykyisissä säädöksissä, hallituksen esitöissä tai oikeuskäytännössä ole annettu selkeää ratkaisua. Varsin usein puheena oleva asia on ratkaistu ainoastaan lukumäärän perusteella ja säännösten muut epäsuorasti ilmaistut edellytykset tai kenties säännöksen tarkoitus sivuuttaen.

7.3.3.2 Sidosryhmille tehdyn kyselyn tuloksia

Eri sidosryhmille esitettiin asetuksen sanamuotoa ”lähekkäisenä ryhmänä” koskevia kysymyksiä. Johdantona käytettiin luonnonsuojeluasetuksen sanamuotoa ”Jalopuiden / pähkinäpensaiden on esiinnyttävä yhtenä tai useampana lähekkäisenä ryhmänä”. Tämän jälkeen esitettiin kaksi käsitteeseen liittyvää kysymystä: 1) Tarkoitetaanko ”ryhmällä” tässä yhteydessä? 2) Tarkoittaako ”lähekkäin” tässä yhteydessä? Kysymyksiin vastattiin monivalintana valitsemalla annetuista vastausvaihtoehdoista. Näiden lisäksi vastauksia sai halutessaan tarkentaa avoimeen tekstikenttään.

Vastauksista käy hyvin ilmi miten säädöstekstissä mainittu ryhmän käsite vaihtelee eri sidosryhmien antamissa vastauksissa. Suurinta lukumäärää ryhmältä edellyttävät maanomistajat, mutta myös metsäkeskusten edustajien vastaukset poikkeavat ylöspäin muiden vastaajien käsityksistä. Keskimäärin saatujen vastausten perusteella ryhmän on koostuttava jalopuilla 3½ rungosta ja pähkinäpensaille 3 kasvustosta.

Vastaajat olivat yhtä metsänhoitoyhdistyksen edustajan vastausta lukuun ottamatta yksimielisiä siitä, että asetuksen tarkoituksessa lähekkäisyyden käsite voi vaihdella jalopuiden ja pähkinäpensaiden tai rajattavan alueen ominaisuuksien mukaan. Metsänhoitoyhdistyksen edustajan mielestä lähekkäisyyden on tarkoitettava ennalta määritettyä etäisyyttä, joka voi olla enintään 10 metriä.

Taulukko 5. Eri sidosryhmien käsitykset käsitteen "ryhmä" vähimmäiskoosta ja käsitteen "lähekkäinen" tarkoituksesta jalopuiden ja pähkinäpensaiden kohdalla.

Maanomistajat vastanneet vain siihen kohtaan, mikä luontotyyppi on rajattu heidän omistamalleen kiinteistölle. ¹ n=8 kpl, ² n=6 kpl, yhdellä vastaajalla oli molemmat luontotyypit maillaan.

organisaatio	ymp.k.	MK	HaO	maanomistajat	mhy	muut	kaikki
vast. kpl	(8)	(4)	(3)	(13)	(6)	(6)	(40)
Vastaus							
Ryhmän on oltava kooltaan vähintään							
<u>jalopuut</u>							
mediaani kpl	3	11	2	15 ¹	4	3½	3½
vaihteluväli	2-20	2-20	1-2	5-50 ¹	3-10	3-7	1-50
<u>pähkinäpensaat</u>							
mediaani kpl	3	6	2	20 ²	3	3½	3
vaihteluväli	2-20	2-20	1-2	3-50 ²	3-10	2-10	1-50

7.3.3.3 Sanallisia vastauksia ”lähekkäinen ryhmä” – käsitteen tarkoituksesta

Jokaisella vastaajalla oli monivalintavastausten jälkeen mahdollisuus sanallisesti tarkentaa omaa käsitystä asetuksessa mainitusta "lähekkäinen ryhmä" määrittelyn tarkoituksesta. Seuraavassa on suorina lainauksina kerrottu joitakin avoimessa tekstikentässä annettuja sanallisia vastauksia sekä kyseisen mielipiteen kertojan organisaatio sulkeissa vastauksen perässä.

Ryhmittäisyydestä

"Ryhmittäisyys tarkoittaa sitä että jalopuut eivät jakaudu koko alueelle tasaisin välein (jos kyseessä laajempi alue, pienellä alueella tasaisesti olevat rungot voivat olla niin lähekkäin että muodostavat jo ryhmän), käytännössä alueella voi olla sekä ryhmiä että ryhmien välillä yksittäisiä puita. Mitään runkolukua ryhmälle ei laissa tai asetuksessa ole määritetty, käytännössä 2-3 lähekkäistä runkoa voisi muodostaa ryhmän. Ryhmän ei myöskään tarvitse olla aivan tiiviinä ryppäänä, vaan kohtuullisen lähekkäin olevia runkoja".

(ympäristökeskuksen edustaja).

"Vähintään 20 kpl/ha yhtenä tai useampana ryhmänä. Ryhmä käsittää useamman yksilön, siis vähintään 2 kpl/ryhmä".

(metsäkeskuksen edustaja).

"Vaikea antaa mitään selvää kappalemäärää, sillä mitään ryhmän lkm ei ole missään annettu. Ratkaistava tapauskohtaisesti".

(ympäristökeskuksen edustaja).

"jotain sillä on haettu, olisiko kaksi sittenkin liian vähän. sananlaskussa laskeaan 1,2,3 ja monta (= 1,2,3,ryhmä)".

(ympäristökeskuksen edustaja)

"Näkisin jotenkin, että tammet ja vaahterat? ym, (mikäli oikein muistan) eivät oikein kasva ryhmissä ja ne voidaan kuitenkin mielestäni rajata, vaikkakin asetuksessa on kyseinen sanamuoto".

(hallinto-oikeuden edustaja).

Lähekkäisyydestä

"Lähekkäisyyttä ei ole määritelty laissa tai asetuksessa, joten käytetään tapauskohtaista harkintaa. Ryhmien lähekkäisyyden arviointiin vaikuttavat mm. ryhmien etäisyys, onko ryhmien välillä yksittäisiä puuta, ryhmien koko (suhteessa niiden väliseen etäisyyteen), jalopuiden koko (suhteessa etäisyyteen), ja mitä ryhmien välillä on".

(ympäristökeskuksen edustaja).

"kyllä hieman tulee harkita myös sitä, että kokonaisuus muodostuu "järkeväksi" ja tällöin liian etäällä sijaitsevat vähäiset esiintymät tulee jättää pois".

(hallinto-oikeuden edustaja).

"ei ainakaan 20 puuta tasaisesti koko hehtaarilla".

(ympäristökeskuksen edustaja).

"Kyseisten jalopuiden latvuksien pinta-ala on alueella yli puolet koko puustosta".

(metsänhoitoyhdistyksen edustaja)

"Jotkut rungot voivat olla monenkin metrin päässä toisistaan ja jotkut aivan lähekkäin; samaan ryhmään ne silti voi useimmiten lukea".

(metsäkeskuksen edustaja).

"Esimerkiksi jos puuryhmien väli on vaikka 50 m ei voida puhua lähekkäisistä esiintymistä".

(ympäristökeskuksen edustaja).

"Alle näköetäisyyden päässä toisistaan".

(metsäkeskuksen edustaja).

Sanallisissa vastauksissa tulee hyvin esille "ryhmä" ja "lähekkäinen" - käsitteiden tulkinnanvarainen merkitys paremmin kuin samaa asiaa käsittelevästä taulukosta on nähtävissä. Moni vastaaja on selvästi pohdiskellut näiden käsitteiden merkitystä ja hakenut oikeaa vastausta asettamalla enimmäisraja-arvoja sille, mikä ei ainakaan enää ole asetuksen tarkoittama lähekkäinen ryhmä.

7.3.4 Luonnontilainen ja siihen verrattava

Luonnonsuojelulain mukaisten luontotyyppien rajaamisen yhtenä edellytyksenä suoraan lain 29 §:n nojalla on rajattavan alueen luonnontilaisuus tai siihen verrattavuus. Luonnontilaisuuden eri asteet luokitellaan luonnontilaiseksi, luonnontilaiseen verrattavaksi ja ei luonnontilaiseksi tai siihen verrattavaksi (Alanen, Pääkkönen, 2000, , 14-15). Samat sanamuodot ovat mainittuna myös hallituksen esityksessä luonnonsuojelulaiksi, sen yksityiskohtaisissa perusteluissa.

Luonnontilaisen alueen käsite on varsin yksiselitteinen luontotyyppien rajaamisen kannalta varsinkin, kun luonnontilaisen eroa luonnontilaiseen verrattavaan ei tarvitse tässä yhteydessä pohtia. Molemmat edellä mainitut luokat täyttävät luontotyyppien rajaamisen luonnontilaisuusvaatimuksen. Sen sijaan luonnontilaiseen verrattavan raja suhteessa ei luonnontilaiseen verrattavaan edellyttää jo tulkinnanvaraisia ratkaisuja. Oikealla ratkaisulla on myös merkitystä, koska se on rajoittavana tekijänä alueen kelvollisuudelle luonnonsuojelulain mukaiseksi suojelluksi luontotyyppiä.

Luonnontilaisuus luontotyyppien kriteerinä määritellään esimerkiksi siten, että luontotyyppi on kehittynyt ilman ihmisen aiheuttamia muutoksia jalopuumetsikön ominaispiirteisiin. Luonnontilaiseen verrattavan määrittelyssä luontotyyppi on myös kehittynyt luontaisesti, mutta ihmisen aiheuttamista muutoksista huolimatta luontotyyppien ominaispiirteet ovat säilyneet. Luonnontilaiseen verrattavalla alueella voi olla vanhoja hakkuujälkiä ja puuston ikärakenne ja lajikoostumus voi olla talousmetsää muistuttavaa. Ei luonnontilainen tai siihen verrattavaa alue ei ole kehittynyt luontaisesti ja luontotyyppien ominaispiirteet ovat merkittävästi muuttuneet. Tällaisia ovat esimerkiksi puistot ja puistometsät, viljellyt metsät

sekä metsät, joilla hoitotoimenpiteet ovat tehneet siitä selvästi luonnontilaisesta poikkeavan. (Alanen, Pääkkönen, 2000, 15)

Eri sidosryhmiltä kysyttiin "luonnontilainen" käsitteen kohdalla erinäisiä kysymyksiä heidän näkemyksistään siihen liittyen. Vastaajille esitettiin erilaisia kuvauksia metsän eri kehitysvaiheista ja käsittelystä. Heitä pyydettiin vastaamaan luontotyypin rajaamisen kannalta onko kyseinen alue luonnontilainen vai ei. Käytettävä asteikko oli 1-5, jossa 5 = erinomainen, 3 = luonnontilaiseen verrattava ja 1 = ei luontotyyppiä kelpaava.

Annetut vaihtoehdot, joista vastaajien piti valita olivat

- a) Koskematon ja vanhaa metsää. Ei merkkejä ihmistoiminnasta
- b) Koskematon metsä, välittömästi avohakkuualan vieressä
- c) Normaalin sukkessiokehityksen mukaisia eri ikävaiheissa olevia metsiä
- d) Talousmetsää, jossa ei enää ole nähtävillä merkkejä metsänkäsittelystä
- e) Talousmetsä, jossa tasarakenteisuutta lukuun ottamatta ei näy merkkejä metsänkäsittelystä
- f) Juuri harvennettu talousmetsä, jossa on "riittävästi" jalopuita
- g) Avohakkuualue tai pieni viljelytaimikko, jossa on "riittävästi" jalopuita

Kysymyslomakkeessa valittavaksi annettujen kuvauksien joukossa oli kaksi vaihtoehtoa (a ja g), joiden perusteella tulkittiin oliko vastaaja ymmärtänyt kysymyksen oikein. Oletuksena pidettiin, että kohtaan A vastataan arvosanoilla 3-5 ja kohtaan G vastataan arvosanoilla 1-3. Tämän oletuksen perusteella jätettiin huomiotta yksi ympäristökeskuksen ja kaksi maanomistajien antamaa vastausta. Vastauksissa arvosana 3 vastasi luonnontilaiseen verrattavaa ja sitä alemmat arvot ei luonnontilaisista tai siihen verrattavaa. Luontotyyppiä kelpoisena alueena vastaajat siis pitivät arvosanoilla 3-5 olevia vaihtoehtoja.

Vastauksista voidaan todeta, että kriittisimmin luonnontilaisuuden vaatimukseen suhtautuvat maanomistajat, joiden mailla on suojellun luontotyypin rajauspäättö, Luontotyyppipäätöksiä valmistelevat ympäristökeskusten ja hallinto-oikeuksien edustajat suhtautuvat luonnontilaisuuden vaatimukseen väljimmmin vaatimuksin.

Tämän lisäksi kysyttiin "*otetaanko luonnontilaisuutta arvioitaessa huomioon rajattavan alueen ulkopuolella esiintyvät epäkohdat?*" Kysymys oli tarkoituksella samaa tarkoittava kuin aikaisemmin annettu luontotyypin luonnontilaisuutta kuvaava vaihtoehto b) koskematon metsä, välittömästi avohakkuualan ulkopuolella. Saadut vastaukset olivat maanomistajia lukuun ottamatta samansisältöisiä kuin edellisessä kysymyksessä eli rajattavan alueen ulkopuolella esiintyvät epäkohdat eivät vaikuta arvioon alueen luonnontilaisuudesta rajattaessa luontotyyppiä.

piä alueelle. Maanomistajien kanta oli lievästi päinvastainen. Heistä luonnontilaisuuden kannalla "kyllä" vastauksella oli viisi, luonnontilaisuutta vastaan "ei" vastauksella neljä henkilöä. Kaksi ei osannut sanoa kantaansa.

Kysymykseen "*voidaanko luonnontilainen kohde rajata väljemmin kriteerein kuin luonnontilaiseen verrattava*" saadut vastaukset olivat lähes poikkeuksetta kielteisiä. Myönteisiä vastauksia saatiin merkittävässä määrin metsänhoitoyhdistyksiltä (3/6) ja maanomistajilta (11/15).

TAULUKKO 6 Eri sidosryhmien käsitykset annettujen vaihtoehtojen luonnontilaisuudesta. Punaisella on merkitty vastaukset, jotka eivät vastaajien mielestä täytä luonnontilaisuuden vaatimusta.

Käytettävä asteikko oli 1-5, jossa 5 = erinomainen, 3 = luonnontilaiseen verrattava ja 1 = ei luontotyyppiä kelpaava

- Koskematon ja vanhaa metsää. Ei merkkejä ihmistoiminnasta
- Koskematon metsä, välittömästi avohakkuualan vieressä
- Normaalin sukessiokkehityksen mukaisia eri ikävaiheissa olevia metsiä
- Taloustmetsää, jossa ei enää nähtävillä merkkejä metsänkäsittelystä
- Taloustmetsä, jossa tasarakenteisuutta lukuun ottamatta ei merkkejä metsänkäsittelystä
- Juuri harvennettu taloustmetsä, jossa "riittävästi" jalopuita
- Avohakkuualue tai pieni viljelytaimikko, jossa "riittävästi" jalopuita

organisaatio							
	ymp.k.	MK	HaO	maanomistajat	mhy	muut	kaikki
vast. kpl	(7)	(4)	(3)	(11)	(6)	(6)	(37)
Väittämät	mediaanivastaus						
a.	5	5	5	5	5	5	5
b.	4	3	5	3	3	5	4
c.	4	2	5	3	4	3½	4
d.	4	3	4	2	4	3½	3
e.	3	2	3	2	2	2	3
f.	2	1	2	2	1	2	2
g.	1	1	2	2	1	1	1

Tästä voitaneen tehdä tulkinta, että luontotyyppisuojelelun tarkoitusta ja merkitystä ominaispiirteiden turvaamisen ja metsäluonnon monimuotoisuuden kannalta ei maanomistajien keskuudessa täysin ymmärretä, vaan luontotyyppikohteita pidetään yleisesti luonnonsuojelualueina. Näiden alueiden arvoa luonnollisesti nostaa koskematon luonnontilaisuus, joka ei luontotyyppikohteilla aina ole edes tavoiteltavaa.

7.3.5 Luontaisesti syntynyt

"Luontaisesti syntynyt" on käsitteenä mainittu ainoastaan jalopuumetsiköiden kohdalla. Tämä edellytys on mainittu sekä luonnonsuojelulaissa että –asetuksessa. Kummassakaan säädöksessä kyseistä käsitettä ei ole tarkemmin määritelty. Varsin usein ajatellaan luontaisesti syntyneen tarkoittavan kaikkea muuta kuin aktiivisesti viljelemällä perustettuja metsiköitä. Tämän suuntaiseen ajatteluun viittaa myös hallituksen esityksessä luonnonsuojelulaiksi (HE 79/1996) oleva luontaisesti syntyneen määritelmä. "Säännöksellä suojeltaisiin vain jalopuumetsiköt, jotka ovat syntyneet luontaisesti. Se ei siten koskisi istuttamalla syntyneitä metsiköitä, joiden ensisijaisena tavoitteena yleensä on arvokkaan ainespuun tuottaminen". Tässä hallituksen esityksessä lähinnä perustellaan, miksi kyseinen määritelmä on otettu säädökseen mukaan, mutta siinäkin ei tarkemmin kerrota mitä sillä tarkoitetaan.

Merkityksellistä tämän käsitteen kohdalla on määritellä noudatettava raja sille onko metsikkö luontaisesti vai viljelemällä syntynyt. Miten tämä määritelmä ymmärretään viljelemällä syntyneestä metsiköstä samalle alueelle siemensyntyisten jälkeläisten kohdalla tai istuttamalla perustetun metsikön sadon korjuun jälkeen syntyneet kanto- ja juurivesat? Entä, jos kasvatettavaa puulajia on vaihdettu, mutta alueella elää tai sinne syntyy viljelypuiden jälkeläisiä? Tärkeintä tämän määrittelyn kohdalla on asettaa raja oikealle kohdalle viljelyn ja luontaisesti syntyneen metsikön välillä.

7.3.5.1 Sidosryhmille tehty kysely

Eri sidosryhmiltä kysyttiin edellä mainittuja asioita antamalla muutama vaihtoehto, josta he saivat valita mielestään luontaisesti syntyneeltä metsiköltä edellyttävät kriteerit. Annetut vaihtoehdot olivat 1) vain paikallista alkuperää olevia siemensyntyisiä puita ja niiden vesoja, 2) myös viljeltyjen puiden kaadon jälkeen syntyneitä kanto- ja juurivesoja. Lisäksi kysyttiin pitääkö jalopuun esiintyä pohjoisen levinneisyysrajan eteläpuolella, jotta se voidaan määritellä luontaiseksi syntyneeksi. Tämä kysymys on oleellinen erityisesti tilanteissa, joissa jalopuumetsikön syntyhistoria ei ole tiedossa. Kullakin jalopuulla luontaisen levinneisyyden pohjoisraja on määritetty lämpösummana, jonka tiedetään mahdollistavan kyseisen puulajin luontaisen lisääntymisen. Tavattaessa puulajia sen levinneisyyden ääri rajoilla tai niiden ulkopuolella on ainakin perusteltua syytä epäillä sen olevan viljeltyä alkuperää.

Annetun vastausvaihtoehdon 1 tarkoittamassa metsikössä ei ole ainakaan tiedossa aikaisempaa viljelyhistoriaa. Vaihtoehdon 2 tilanne tulee käytännössä vastaan, kun viljelemällä perustetun jalopuumetsikön päätehakkuun jälkeen on vaihdettu kasvatettavaa puulajia, mutta edellisen sukupolven jalopuista syntyy juuri- ja kantovesoja, joista saattaa kasvaa myös kokonaisia jalopuumetsiköitä. Tiedossa oleva aikaisempi viljelyhistoria on otettava huomioon rajauspäättöstä valmisteltaessa. Aikaisemmasta viljelystä ei kuitenkaan aina ole maastossa havaittavia merkkejä eikä sitä siten voi huomioida ilman rajattavan alueen historian tuntevan henkilön avustusta. Jälkiviisaana vaihtoehto 2 voidaan myös pilkkoa osiin sillä perusteella ovatko metsänhoidolliset toimet kohdistuneet vesasyntyisten jalopuiden vai alun perin perustetun toisen puulajin eduksi. Tätä ei kuitenkaan kysytty sidosryhmäkyselyssä.

Puheena olevaan kysymykseen vastattiin joko vain kohtaan 1 tai sitten molempiin kohtiin 1 ja 2. Oletuksena pidettiin vastaajan tarkoittavan molempia vaihtoehtoja, vaikka hän olisi vastannut ainoastaan kohtaan 2, joka on luonteeltaan ensimmäistä vastausvaihtoehtoa lievempi.

7.3.5.2 Sidoryhmille tehdyn kyselyn tuloksia

Vastaukset olivat kaikissa sidoryhmissä muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta varsin samansuuntaisia. Kaikista vastaajista pois lukien maanomistajat 89 % (24/27) ilmoitti mielipiteenään jalopuumetsiköiden rajaamisen yhteydessä luontaisesti syntyneellä tarkoitettavan ainoastaan paikallista alkuperää olevia siemensyntyisiä puita tai niiden vesoja. Loppujen (11 %) mielestä myös viljeltyjen puiden jälkeen syntyvä toinen sukupolvi täyttää luontaisesti syntyneen kriteerit. Eri sidoryhmien välillä ei ollut havaittavissa ryhmittymistä. Jälkimmäiseen vaihtoehtoon saatiin vastauksina yksi sekä metsäkeskukselta, metsänhoitoyhdistykseltä ja muulta asiantuntijalta. Maanomistajien näkemyksenä huomattavasti muita vastaajia useammin myös viljeltyjen puiden vesat voidaan tulkita luontaisesti syntyneeksi. Tämän vastauksen antoi 54 % vastaajista. Ainoastaan 38 % vastaajista määritteli pelkästään paikallista alkuperää olevat siemensyntyiset puut luontaisesti syntyneiksi. Kaksi vastaajaa ei osannut kertoa kantaansa.

Kysymykseen "onko luontaisesti syntyneen jalopuumetsikön oltava pohjoisen levinneisyysrajan eteläpuolella" saatiin vain kolme puoltoääntä. Nämä vastaajat ovat kaikki lisäksi sitä mieltä, että ainoastaan paikallista alkuperää olevat siemensyntyiset puut ja niiden vesat täyttävät luontaisesti syntyneen vaatimuksen. Tämä on tietenkin johdonmukaista siinä mielessä, ettei paikallista alkuperää ole-

via siemensyntyisiä puita voi esiintyä luontaisen levinneisyysrajan ulkopuolella. Jos näin tapahtuisi, joko luontainen levinneisyysraja tai puiden syntyhistoria olisi väärin määritetty.

7.3.5.3 Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisu

Korkein hallinto-oikeus on 4.7.2008 ratkaisussaan antanut päätöksen KHO:2008:50, joka koski luonnonsuojelulain mukaisen luontotyypin rajaamista. Siinä kysymyksen asettelu koski ensitilassa luontaisesti syntynyt käsitteen tarkoitusta. Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisun tiivistelmä kokonaisuudessaan on seuraava:

KHO:2008:50. Ympäristökeskus oli luonnonsuojelulain 29 §:n nojalla määrännyt rajat saarella sijaitsevalle 0,8 hehtaarin laajuiselle jalopuumetsikölle, jossa kasvoi 51 vaahteraa, viisi tammea ja neljä saarnea.

Valtaosa alueen luontotyyppinä suojellusta jalopuumetsiköstä, lukuun ottamatta yhtä tammea, oli syntynyt vuosien 1912-1944 välillä alueen tuolloisten huvilasukkaiden suorittamien istutustoimenpiteiden seurauksena. Alun perin istutettu jalopuumetsikkö oli sittemmin myöhempinä vuosikymmeninä villiintyneenä laajentunut. Tällä tavoin alkuaan istutustoimien seurauksena syntyneitä ja sittemmin tosin luontaisesti levinnyttä jalopuumetsikköä, joka lisäksi rajaukseltaan oli selvästi erotettavissa aluetta ympäröivästä muusta kasvillisuudesta, ei ollut pidettävä luonnonsuojelulain 29 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuna suojeltuun luontotyyppiin kuuluvana luontaisesti syntyneenä, merkittävilta osin jaloista lehtipuista koostuvana metsikkönä.

Annetussa päätöksessä on olennaista se, että rajatulla luontotyyppialueella esiintyvät jalopuut olivat alun pitäen istutettuja eivätkä siten luonnonsuojeluasetuksen tarkoituksessa luontaisesti syntyneitä. Niillä seikoilla, että jalopuiden istutukset ovat tapahtuneet liki 100 vuotta sitten ja että ainakin edelliset 60 vuotta kyseinen alue on ollut hoidotta ja sen luonnontilaisuus on vapaasti kehittynyt, ei ole vaikutusta asiaan eivätkö rajatulla alueella esiintyvät jalopuut olisi alun perin ollut istutettuja ja siten eivät luontaisesti syntyneitä. Myöskään sillä seikalla, että jalopuut ovat luontaisen kaltaisesti levinneet laajemmalle alueelle, ei aluetta vielä voitu pitää luontaisesti syntyneenä. Kyseiselle alueelle ei voitu rajata luonnonsuojelulain mukaista suojeltua luontotyyppiä.

7.3.5.4 Sidosryhmäkyselyn tulokset verrattuna KHO:n ratkaisuun

Korkein hallinto-oikeus oli jo antanut ratkaisunsa siinä vaiheessa, kun eri sidosryhmille tehtiin kyseessä oleva kysely. KHO ratkaisi kyseisen asian 4.7.2008 ja sidosryhmäkysely tehtiin samana vuonna syys-lokakuun vaihteessa. Tällä ratkaisulla todennäköisesti oli vaikutusta varsinkin ammatikseen luonnonsuojeluasioita käsittelevien henkilöiden mielipiteen muokkautumiseen. Esimerkiksi hallinto-oikeuksien ja ympäristökeskusten edustajat olivat täysin yksimielisiä korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisun kanssa.

Maanomistajat tuskin olivat yhtä tietoisia korkeimman hallinto-oikeuden hetkeä aikaisemmin antamasta ratkaisusta kuin ammatikseen luonnonsuojeluasioita käsittelevät henkilöt. Maanomistajien vastauksissa onkin havaittavissa selvä poikkeama korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisuun, joka perustuu puhtaasti tosiasialliseen näyttöön ja todennäköisyyden arviointiin. Olennaista annetussa ratkaisussa lienee kuitenkin selkeän rajan asettaminen luontaisen ja viljellyn metsikön välillä. Tämän ratkaisun jälkeen ei voitane rajata luontotyyppiä alueelle, jolla on tiedossa aikaisempaa viljelyhistoriaa. Maanomistajien ajattelu perustune laajemmalti maalaisjärkeen, jonka mukaan aktiivisen hoidon päätyttyä ja sittemmin luonnontilaistuneen ja villiintyneen viljelymetsikön voidaan sanoa olevan luontaisesti syntyneet.

7.3.6 Rajattavissa oleva yhtenäinen alue

”Rajattavissa oleva yhtenäinen alue” – käsitteen määrittely vaatii kyseisen käsitteen purkamista osiin, jotta sen tarkoitusta olisi helpompi työstää. Tässäkin tarkoitettaneen erikseen rajattavissa olevaa aluetta ja yhtenäistä aluetta. Kumpaakaan edellä mainittujen vaatimusten sisältöä ei ole tarkennettu hallituksen esityksessä luonnonsuojelulaiksi eikä esimerkiksi luonnonsuojelulain luontotyyppien inventointiohjeessa. Hallituksen esityksessä luonnonsuojelulaiksi ”merkittäviltä osin” – käsitteen yhteydessä mainitaan myös rajattavissa oleva alue, jota on täydennetty sanalla ”maastossa” (HE 79/1996 vp, 79).

”Maastossa rajattavissa oleva alue” määritteelle on tässäkin havaittavissa kaksi eri lähestymistapaa. Sillä saatetaan tarkoittaa samansuuntaista edellytystä kuin metsälain 10.3 §:n erityisen tärkeitä elinympäristöjä koskevassa säännöksessä sanamuodolla ”ympäristöstään selvästi erottuva”. Metsäasetuksen 7.1 §:ssä täydennetään edellä mainitun tarkoittavan vyöhykettä, jonka puusto ja pensaskerros

luovat ympäristöstä poikkeavat kasvuolot ja pienilmaston. Siten myös luonnonsuojelulaissa (maastossa) rajattavissa olevalla alueella saatetaan tarkoittaa aluetta, joka on mahdollista osoittaa ilman erityistä asiantuntemusta muusta ympäristöstä poikkeavien selvästi havaittavien ominaisuuksiensa johdosta. Myös luonnonsuojelulain luontotyyppien inventointiohjeessa mainitaan rajausta tehtäväksi siten, että mukaan tulevat pääsääntöisesti alueella vallitsevat kasvillisuustyypit kokonaisuudessaan, jos ne poikkeavat ympäristössä yleisesti esiintyvistä tyypeistä (Alanen, Pääkkönen, 2000, 15).

Toisena lähestymistapana voidaan pitää ”takaperoista” ajattelua, jossa maastossa rajattavissa olevalla tarkoitettaisiin ensitilassa maastoon rajattavissa olevaa aluetta. Tällä viitattaisiin rajauspäätökseen kuuluvaan pakolliseen liitekarttaan, jolla osoitetaan päätöksessä tarkoitettun alueen tarkka sijainti. Kirjoittamattomana reunaehtona luontotyyppien rajauksesta päätettäessä olisi huomioitava edellytykset merkitä päätöksen kohde maastoon liitekartan osoittamaan paikkaan. Ympäristöministeriön asetus (23.1.2008) luonnonsuojelualueen rajojen merkitsemisestä koskee ainoastaan luonnonsuojelualueita, mutta asetuksen tarkoitusta laajentaen sitä voitaneen soveltaa myös luontotyyppialueiden maastoon merkitsemiseksi, varsinkin kun niiden merkinnästä ei ole annettu muita ohjeita. Tämän asetuksen 1 §:n mukaan merkintä suoritetaan mm. puun runkoihin ja muihin maamerkkeihin maalattavilla maalimerkeillä. Merkinnän kannalta riittävän suuret puut ja muut maamerkit eivät useinkaan sijaitse täsmälleen rajalinjalla, vaan maastomerkinnessä saattaa olla edellä mainitusta syystä usean metrin, jopa 10 metrin poikkeamia päätökseen nähden. Edellä kuvaillusta johtaen ”rajattavissa olevalla” saatetaan tarkoittaa pyrkimystä välttää liian pienipiirteistä rajaamista, jotta maastoon merkintä on mahdollista toteuttaa mahdollisimman tarkasti päätöksen mukaisella tavalla. Voidaanko ”maastomerkitäasetusta” soveltaa myös luontotyyppien maastoon merkintään jää ratkaistavaksi myöhemmin.

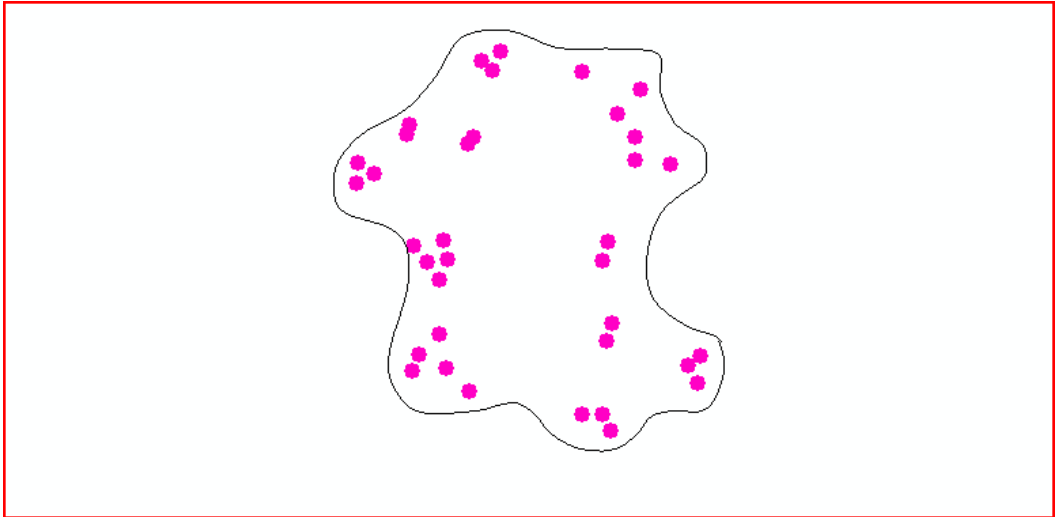
”Yhtenäinen alue” – vaatimukselle voidaan antaa myös useita eri tulkintoja. Ensimmäisenä mieleen tulevana ehdotuksena on edellytys rajattavan alueen yksiosaisuudesta. Se kuitenkin lienee turhan suoraviivainen tulkinta tämän käsitteen kohdalla. Rajattava luontotyyppi voi koostua myös useammasta erillisestä osasta eli yhdellä päätöksellä voidaan rajata alueita, jotka eivät ole välittömästi toistensa yhteydessä. Edellytyksenä kuitenkin pidetään, että kunkin erillisen alueen on silloin yksinäänkin täytettävä laissa ja asetuksessa määrätyt kriteerit.

Yksiosaisuuden sijasta yhtenäisellä alueella voitaneen tarkoittaa pyrkimystä säännöllisen ja symmetrisen muotoisen kokonaisuuden rajaamiseen, jossa ei ole ominaispiirteiden suojelun kannalta tarpeettomia poikkeamia itse ydinalueesta. Nämä ”niemet ja lahdekkeet” syntyvät usein tarkoitushakuisesta rajattavan alueen supistamisesta tai venyttämisestä, jossa rajattavan alueen pinta-alaa on saa-

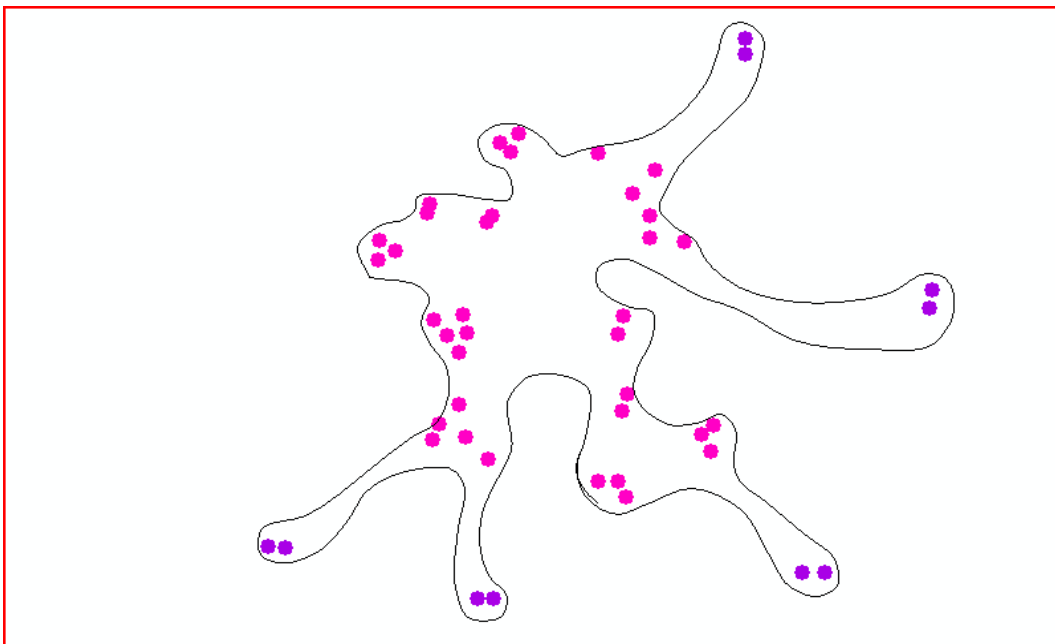
tava alennetuksi 20 kappaleen vähimmäistiheyden saavuttamiseksi tai rajaukseen on saatava yksittäisiä kaukanakin olevia jalopuita tai pähkinäpensaita vähimmäismäärän täyttämiseksi pinta-alan kuitenkin merkittävästi kasvamatta. Tämänkaltaista vältettävää tilannetta on havainnollistettu seuraavissa kuvissa 13 ja 14.

Ominaispiirteiden heikentämiskielto tulee suoraan laista, mutta se astuu voimaan vasta kun on tehty luontotyypin rajauspäätös. Päätöksessä kielletään toimenpiteet, jotka vaarantavat luontotyypin ominaispiirteiden säilymisen. Tällöin alueilla joilla noita ominaispiirteitä ei esiinny, ei ole myöskään toimenpiderajoitukset voimassa, vaikka tällaisia alueita olisi vähäisessä määrin luontotyyppialueeseen rajattukin. Tämänkään seikan, siis ominaispiirteiden puuttumisen, takia tarpeettomat koukerot eivät ole tarkoituksenmukaisia rajattavasta alueesta päätettäessä.

Jäljempänä seuraavilla sivuilla olevissa kuvioista tulee myös hyvin esille ajatus "maastossa rajattavissa olevasta – maastoon rajattavissa oleva" -käsitteestä, josta kerroin aikaisemmin. Esimerkiksi kuljettaessa Kuvan 14 laajennusten läpi poikisuunnassa kyseisen alueen maastoon merkintä on enemmän kuin haasteellista. Luontotyyppirajauksen alkamisen ja päättymisen välillä on ainoastaan muutamia metrejä eikä sitä voi merkitä luotettavasti maastoon juuri rajauspäätöksen osoittamaan paikkaan, varsinkaan kun käytettävissä olevista merkintätavoista johtuen toleranssi saattaa olla useita, jopa 10 metriä.

KUVA 13 Kuvitteellinen ehdotus luontotyyppin rajaamiseksi, jonka pinta-ala on tasan 2 hehtaaria. Tarkemmassa tarkastelussa havaitaan, että rajaukseen sisältyy vain 38 jalopuuta, joten se ei täytä luontotyyppin rajaamisen 20 kpl/ha vähimmäisvaatimusta.

KUVA 14 edelliseen luontotyyppiin on lisätty kauempana olevia jalopuita 10 kpl. Vastaava pinta-alan lisääntyminen on poistettu muualta, jotta alue täyttää vähimmäistiheyden vaatimuksen. Jalopuita on rajauksessa nyt 48 kpl ja sen pinta-ala on 2,4 hehtaaria.

”Usein perusteena (tiukalle rajaukselle) on se, että halutaan rajaus, joka kelpaa myös hallinto-oikeudelle. Toisin sanoen, jos maanomistaja ei vastusta ja on epätodennäköistä, että hän valittaa rajauspäätöksestä, rajaus on usein väljempi ja suoraviivaisempi (Airola 19.11.2009).

Luonnonsuojelulain luontotyyppien rajaamisen kanssa tekemisissä oleville sidosryhmille tehdyssä kyselyssä ei ollut havaittavissa "rajattavissa oleva yhtenäinen alue" – käsitteen tulkinnalle mitään toimipaikkakohtaista ryhmittymistä. Kyselyssä vastaajilta kysyttiin ensin, "pitääkö yhtenäisen alueen olla yksiosainen vai voiko se koostua useasta erillisestä osa-alueesta, jolloin niiden väliset alueet eivät ole rajauksessa mukana". Kaikkiaan kyseiseen vastaukseen saatiin 23 vastausta, joista 18 oli sitä mieltä, että yhtenäisen alueen on oltava yksiosainen ja viiden mielestä rajausta voi muodostua useasta erillisestä osasta.

Yksiosaisuuden kannalla olevista vastaajista 11 kelpuuttaisi minkä tahansa muotoisen alueen ja 5 edellyttäisi symmetristä ja selkeää muotoa. Kaksi vastaajaa olisi valmis yhdistämään lähekkäin olevat alueet yhdeksi, jotta siitä saataisiin yksiosainen. Vastaajilta, jotka hyväksyvät rajaamisen koostuvan useasta erillisestä osasta, ei kysytty tarkentavia vastauksia alueen muotoon liittyen.

Maanomistajilta saadut vastaukset olivat samansuuntaisia kuin heidän kanssaan maastossa työskenneltäessä on aikaisemmin saatu. Kaikkiaan 13 maanomistajalta saadusta vastauksesta kymmenessä oltiin yksiosaisuuden kannalla. Hieman yllättäen puolet olisi hyväksynyt usean erillisen alueen yhdistämisen yhdeksi, jolloin rajaukseen mukaan olisi tullut myös kriteerit täyttämätöntä välialuetta. Ilmeisesti polveilevaa ja kiharaista tarkalleen kriteereitä a rajausta pidetään käytännön muiden toimien kannalta sen verran ongelmallisena, että sen välttämiseksi oltiin valmiita selkiinnyttämään tehtävää rajausta pinta-alan kasvun uhallakin.

Rajattavissa oleva yhtenäinen alue – käsitteen tulkinnassa käsiteltiin maanomistajat erillään muista vastaajista, koska heidän kanssaan keskusteltaessa on havaittu yhdeksi eripuraa ja jopa katkeruutta aiheuttavaksi syyksi epäsäännöllisen muotoiset rajauspäätökset. Tämä asia on ilmaistu hyvin monin eri sanakäntein, useimmiten rajatun alueen taakse jäävien alueiden käytön estymisenä tai hoitotoimien vaikeutumisenä. Saatu vastaus tukee tätä aikaisemmin saatua käsitystä. Maanomistajista 30 % hyväksyy minkä tahansa muotoisen alueen, kun muissa sidosryhmissä vastaava luku on 61 %. Vastaavasti maanomistajista 38 % hyväksyisi kahden erillisen alueen yhdistämisen yhdeksi, vaikkei välialue täyttäisikään rajauspäätökseltä edellytettäviä kriteereitä. Tämänkin asian taustalla lienee pyrkimys tai toivomus repaleisten rajauspäätösten sijaan selkeisiin kokonaisuuksiin, jolloin loppualue olisi vapaasti ilman rajoituksia hyödynnettävissä. Muissa sidosryhmissä vastaava luku on ainoastaan 9 %. Täydentävään kysymykseen milloin alue ei ole rajattavissa tai yhtenäinen en saanut yhtenäistä kannanottoa. Yleisimpänä vastauksena oli, ettei "yhtenäinen" määritelmälle oli, ettei rajattavan alueen halki saa kulkea tietä tai isompia sähkölinjoja eikä se saa olla kahta puolen vesistöä. Vesistö voitaneen tässä yhteydessä määritellä suoraan vesilain

määritelmän pohjalta, jonka mukaan vesistöä ei ole mm. pienimmät purot, ojat ja norot.

Vesilain 1 ja 2 § kokonaisuudessaan kuuluu "vesialueella tarkoitetaan aluetta, joka muutoin kuin tilapäisesti on veden peittämä. Vesistöjä ovat avopintaiset sisävesialueet luonnollisine ja keinotekoisine osineen niitä vesiä lukuun ottamatta, jotka seuraavassa mainitaan. Vesistönä tai sen osana ei pidetä ojaa, noroa ja sellaista vesiuomaa, jossa ei jatkuvasti virtaa vettä eikä runsasvetisimpänäkkään aikana ole riittävästi vettä veneellä kulkua tai uiton toimittamista varten ja jota kalakaan ei voi sanottavassa määrässä kulkea; eikä lähdeä sekä kaivoa ja muuta vedenottamoaa, vesisäiliötä ja tekolammikkoa".

TAULUKKO 7 Vastausten jakaantuminen "rajattavissa oleva yhtenäinen alue" – käsitteen tulokinnasta. Vastaukset ei sisällä maanomistajilta saatuja tuloksia.

A. Vastauksia yhteensä 23 (ei si, maanomistajia)   B.1. vain yksiosainen 18   C.1. minkä tahansa muotoinen 11   C.2. symmetrisen, selkeän ja harmonisen muotoinen 5   C.3. erilliset alueet voidaan yhdistää yhdeksi alueeksi 2   B.2. saa koostua useasta alueesta 5

TAULUKKO 8 Vastausten jakaantuminen "rajattavissa oleva yhtenäinen alue" – käsitteen tulokinnasta. Vastaukset sisältävät ainoastaan maanomistajilta saatuja tuloksia.

A. Vastauksia yhteensä 13 (maanomistajat)   B.1. vain yksiosainen 10   C.1. minkä tahansa muotoinen 3   C.2. symmetrisen, selkeän ja harmonisen muotoinen 2   C.3. erilliset alueet voidaan yhdistää yhdeksi alueeksi 5   B.2. saa koostua useasta alueesta 3

8 MAASTOTUTKIMUKSET SUOJELLUILLA LUONTOTYYPPIALUEILLA

8.1 Yleistä

Kehittämistyöni tarkoituksena on löytää mitattavissa olevia tunnuksia, joiden perusteella suojeltava luontotyyppi voidaan rajata rajauspäätöksen tekoa varten. Tärkeimpänä ohjenuorana olen pitänyt näkökantaa, että nykyiset lainvoimaiset päätökset ovat tehty pääsääntöisesti oikein perusteiden eikä niitä ole syytä korjata. Lainvoimaisilta luontotyyppikohteilta kerättiin tutkimusaineistoa, jota oli tarkoitus verrata kyseisen luontotyyppikohteen rajaukseen.

Tarkoituksena oli löytää kultakin kohteelta sellaisia kohdekohtaisia muuttujia, joiden perusteella on mahdollista päästä mahdollisimman monella luontotyyppikohteella lähelle lainvoimaista rajauspäätöstä.

”Tehty päätökset ovat kyllä lainvoimaisia. Siinä ovatko ne kaikki lainmukaisia, aivan asetuksen vaatimuksia vastaavia, voidaan olla erimieltä. Luulisin, että rajauksissa on epätarkkuutta, varsinkin vanhoissa päätöksissä. Kokovaatimukset ja määrävaatimukset täytynevät kaikilla kohteilla, mutta muutaman luonnontilaisuudesta tai muista tulkinnoista voinee olla eri mielipiteitä”. (Airola, 19.11.2009)

Mitattavia suureita valittaessa pyrittiin löytämään muuttujia, joiden perusteella voidaan ratkaista nykyisten säädösten mukainen yleinen luontotyyppikelpoisuus ja toisaalta sellaisia muuttujia, joiden perusteella voidaan tehdä päätös luontotyyppin ulottuvuudesta. Ulottuvuutta voidaan kutsua myös suojavyöhykkeeksi. Tutkimukset kohdistettiin kaikkiaan 13 jalopuukohteelle ja 7 pähkinäpensaskohteelle.

8.2 Maastomittaukset

Hämeen ympäristökeskuksen alueella suoritettiin suojeltujen luontotyyppien rajauspäätöskohteilla maastomittauksia ja aineiston keruuta syksyllä 2008 ja keväällä 2009. Syksyllä suoritettiin aineiston keruuta pääasiassa jalopuumetsiköistä ja keväällä keskityttiin pähkinäpensaslehtoihin. Mittaukset keskitettiin ensitilassa kohteille, joissa rajauspäätökseen liittyvä liitekartta oli tehty sitä edeltävän GPRS-paikannuksen perusteella. Tällä varmistuttiin siitä, ettei kartalla oleva rajauspäätöksen kohde poikennut todellisesta tilanteesta maastossa. Tällainen ti-

lanne olisi saattanut syntyä esimerkiksi päätöksen liitekartan puhtaaksi piirtämisessä tapahtuneen virheen takia.

Maastomittauskohteilta kerättiin erinäisiä tunnuksia, jotka liittyivät rajauspäätöksen alueeseen kokonaisuutena ja kuhunkin jalopuuhun tai pähkinäpensaaseen yksilönä. Jokaisen jalopuun ja pähkinäpensaaseen sijainti paikannettiin satelliittipaikantimella. Jälkikorjauksen avulla näiden todellinen sijainti saatiin selville ja karttaan merkityksi noin 20 cm:n tarkkuudella. Ominaisuustietona kerättiin kustakin jalopuusta ja pähkinäpensaasta useaa erilaista mitta-aineistoa, jonka perusteella suunniteltiin tekninen ja todennettavissa oleva menetelmä luontotyypin rajaamiseksi.

Maastomittausten paikkatietoaineisto kerättiin Trimblen GeoXT-tallentimella, jolla saadaan samanaikaisesti tallennetuksi sekä sijainti- että ominaisuustietoa. Tallentimeen laadittiin aineiston käsittelyä varten ns. mittauskirjasto. Mittauskirjaston avulla ominaisuustiedon keruu oli joutuisaa ja jokaiselta kohteelta tuli kerätyksi varmasti yhdenmukaiset tiedot.

8.3 Maastossa kerätty aineisto

Rajattujen luontotyyppipäätösten kohteilla kerättiin ominaisuustietona kultakin jalopuulta tai pähkinäpensaalta erikseen tiedot puulajista, pituudesta, korkeudesta, läpimitasta rinnankorkeudelta, runkojen tai haarojen lukumäärästä, tieto maapohjan ravinteisuudesta ja arvio välittömän lähiympäristön luonnontilaisuudesta ja pääpuulajista.

Puulaji valittiin laaditusta mittauskirjaston alavetovalikosta, jossa oli vaihtoehtoina kaikki luontotyypin rajaamisessa mainitut puulajit. Pituudella tarkoitetaan rungon pituutta ja korkeudella kohtisuoraa matkaa latvasta maanpintaan. Erityisesti pähkinäpensaiden kohdalla korkeustieto on jopa pituutta olennaisempi pensasmaisen ja harvoin suoraan ylöspäin johtavan kasvamisen takia. Käytettävä mittatarkkuus oli 1 metri. Läpimita mitattiin rinnankorkeudelta Talmeter – läpimittamittanauhalla tai kaulaimella. Pähkinäpensaille käytettiin erityistä taimikaulainta, jonka asteikko soveltui hyvin pieniläpimittaisten mittojen ottamiseen. Mittaustarkkuutena käytin jalopuilla 2 cm:n parittomia arvoja ja pähkinäpensaille 1 cm:n luokkakajako.

Jalopuista varsinkin metsälehmukset usein ja pähkinäpensaat lähes aina ovat helposti monirunkoisia. Rajauspäätöstä tehtäessä ne lasketaan yhtenä, vaikka kasvusto koostuu useammasta rungosta. ”Tämän tulkinta maastossa ei aina ole helppoa, ellei juuristoa kaiva esiin, jotta näkisi mitkä rungoista ovat peräisin sa-

masta juuristosta, varsinkin, jos ne eivät ole aivan vierekkäin”. (Airola, 19.11.2009) Runkojen lukumäärätietona kerättiin asteikolla 1-6 ja 7 tai yli. Jalopuilla laskettiin kaikki yli 7 cm:n läpimittaiset rungot ja pähkinäpensaille kaikki yli 2 cm:n läpimittaiset rungot. Jalopuiden kohdalla valittu 7 cm:n raja noudattaa asianomaisia säädöksiä. Pähkinäpensaiden kohdalla kyseinen läpimittarajoitus perustuu käytännössä tehtyihin havaintoihin ollen näin tarkoituksenmukainen. Kahden senttimetrin rajan havaitsin myös korreloivan riittävän tarkasti säädöksissä mainitun 2 metrin pituus- tai leveysvaatimuksen kanssa.

Luonnonsuojelulain mukaan rajattavan alueen on oltava luonnontilainen tai sen kaltainen. Tällä tarkoitetaan rajattavan alueen tilaa kokonaisuutena, jossa vähäiset poikkeamat ovat sallittuja sen vaikuttamatta vielä kokonaisarvioon. Omassa aineiston keruussa tallensin arvion luonnontilaisuudesta kunkin paikannetun yksilön välittömästä lähiympäristöstä. Välitön lähiympäristö arvioitiin tapauskohtaisesti silmävaraisesti, joka isommilla rungoilla ulottui etäämmälle kuin pienemmille, kuitenkin aina vähintään noin 5 metrin etäisyydelle rungosta. Näkyvyydellä oli olennainen merkitys lähiympäristön ulottuvuuden määrittelyssä. Tallennus tehtiin valitsemalla vaihtoehdoista luonnontilainen, luonnontilaisen kaltainen tai ei luonnontilainen. Vaihtoehdossa "luonnontilainen" ei sallittu yhtään poikkeamaa välittömässä lähiympäristössä, "luonnontilaisen kaltainen" vaihtoehdossa sallittiin yksi epäkohta, joita olivat esimerkiksi kannot, ajourat ja rakennelmat. Myös huomattava roskaantumisen oli huomioon otettava poikkeama luonnontilaisuudesta. "Ei luonnontilainen" vaihtoehdossa poikkeamia oli useampia kyseisen yksilön välittömässä lähiympäristössä.

Pääpuulajilla tarkoitetaan myös kunkin yksilön lähimpiä puulajeja. Tarkastelu tehtiin vallitsevasta latvuserroksesta silmävaraisella arviolla vaihtelevalta etäisyydeltä kunkin paikannetun yksilön lähiympäristöstä, jossa kuitenkin pyrittiin samaan etäisyyteen kuin luonnontilaa arvioitaessa. Tarkasteluetäisyydellä ei ollut merkitystä, koska muun puuston lukumäärää tai tiheyttä ei tallennettu. Vaihtoehtoina oli ainoastaan havupuu, lehtipuu ja jalopuu/pähkinäpensas.

8.4 Käytettävä aineisto

Kehittämistyössä käytettävää mittausaineistoa valittaessa erityistä painoarvoa annettiin tutkimusekonomisista syistä varsinaisen maastossa tehtävän mittaus työn sujuvuudelle. Tämän takia päätettiin luopua sellaisten tarkempien vertailujen ja laskelmien tekemisestä, jotka merkittävästi perustuivat huomattavan hitaaseen tai muuten työlääseen maastotyötä vaativan aineiston olemassaoloon. Eräs tällainen tieto on metsikkötunnusten keruun perusaineistoa eli jalopuun tai pähkinäpensaaseen pituus tai korkeus,

Tarkan ja luotettavan pituustiedon saaminen edellytti aina yksilökohtaista mittaamista puunkorkeusmittarilla, hypsometrillä. Mittaaminen tapahtuu poistumalla mitattavan puun tai pensaas luota 20 metrin päähän sijaintitiedon mittaamisen jälkeen, paikantimen "hylkäämistä" mittauksen ajaksi ja palaamista takaisin paikantimen luo tiedon tallentamiseksi. Tämän toiminnan ajallinen kesto noin 3-5 minuuttia jokaisella yksilöllä oli mielestäni ehdottomasti liian paljon, jotta maastotyön voi sanoa olevan joutuisaa.

Muut käyttämättä jääneet kerätyt aineistot olivat ympäröivän alueen pääpuulaji ja rajatun metsikön kokonaisrunkoluku sekä jalopuumetsiköiden maapohjan ravinteisuus. Ensimmäisiä maastomittauksia tehtäessä ei ollut tarkkaa kuvaa siitä kuinka laajalti luontotyyppien rajaamista prosessina on mielekästä uudistaa. Alun perin nämä aluekohtaiset ominaisuustiedot kerättiin alueen kuvauksen tarkennusta varten ja mahdollisen hoitosuunnitelmien perustaksi eikä niitä ollut tarkoitukseen käyttää varsinaisen rajauspäätöksen tekemiseen. Kehittämistyössäni pitäydyn pääpiirteittäin asianomaisten säännösten mukaisissa määritelmissä, eikä kyseisistä suureista ole mitään mainintaa asianomaisissa säädöksissä.

Ennen varsinaista tutkimustiedon keruuta kerättiin vastaavalla laitteella ja menetelmällä huomattavan runsaasti erilaista mittaustietoa. Kyseisessä aineiston keruussa olivat mukana myös edellä kuvatut suuret, mutta myös hyvin paljon erilaista ja jopa mielikuvituksellisen rikasta kuvaustietoa kohteelta. Kyseisen keruun tarkoituksena oli ainoastaan selvittää kuinka paljon oikeaa tutkimuksessa mahdollisesti hyödynnettävää tietoa on mahdollista tallentaa luotettavasti noin 30-40 sekunnin aikana. Tämä on se aika, jonka käytettävä paikkatietotallennin tarvitsee yhden sijaintitiedon luotettavaan tallentamiseen samanaikaisesti, kun mittaaja syöttää tallentimelle kohteen ominaisuustietoa.

Työn joutuisan tekemisen kannalta ei ole edes asianmukaista kerätä mahdollisesti joskus käytettävää tietoa enempää ja käyttää siihen tämän takia pidempää aikaa kuin mikä on kyseisellä kohteella sen hetkisen työn kannalta välttämätöntä. Tämä ratkaisu tehtiin siitäkkin huolimatta, että myöhemmin tämä ”turha aineisto” voi osoittautua hyvinkin arvokkaaksi muissa yhteyksissä. Tämän aineiston keruuta voidaan harkita tapauskohtaisesti uudelleen, jos vastaava ominaisuustietoa aletaan keräämään uudelleen.

8.4 Aineiston käsittely

Kaiken maastossa kerätyn aineiston perusteella tehtiin erilaisia laskelmia ja vertailuja, mutta lopullisessa versiossa käytetään vain osaa mittaustuloksista sen

mukaan miten niiden perusteella saatiin rakennetuksi mahdollisimman helppo ja joutuisa menetelmä. Tiedot kerättiin Trimblen GeoXT - satelliittipaikantimella siihen erikseen laadittuun mittauskirjastoon, josta ne purettiin erillisellä Pathfinder-ohjelmistolla pöytätietokoneella olevaan ArcGis-ohjelmaan. Laskelmat tehtiin pääasiassa excel-taulukkolaskennalla ja erilaiset vertailut soveltuvin osin suoraan ArcGis:ssä tai käsityönä.

TAULUKKO 9 Jalopuumetsiköistä kerätty aineisto ja mittauskirjaston sisällys

Otsikko	Tallennustapa	Vaihtoehdot (oletus lihavoitu- na sulkeissa)	Vaihtelu- väli	huomioitava erityisesti
puulaji	alasetoalikko	tammi, vaahtera, (<i>metsälehmus</i>), saarni, vuorijala- va, kynäjalava		
pituus / korkeus	numeerinen syöt- tö		1 metri	
läpimitta 1	alasetoalikko	(0), alle 7, 7-25	2 cm	
läpimitta 2	alasetoalikko	(0), 27-43, 45 tai yli	2 cm	
ryhmän runkolu- ku	alasetoalikko	1-6, 7 tai yli (3)	1 kpl	
kok. runkoluku / ha	numeerinen syöt- tö		100	
pääpuulaji	alasetoalikko	(<i>havupuu</i>), lehti- puu, jalopuu		
luonnontilaisuus	alasetoalikko	luonnontilainen, (<i>luonnontilaisen</i> <i>kaltainen</i>), ei luonnontilainen		poikkeamat luonnontilasta, metsänkäsittely, rakennettu ympä- ristö
ravinteisuus	alasetoalikko	lehto, (<i>lehtomai- nen</i>), tuore kan- gas, kuivahko kangas		
muuta	tekstikenttä			

TAULUKKO 10 Pähkinäpensaslehdossa kerätty aineisto ja mittauskirjaston sisällys

Otsikko	tallennustapa	vaihtoehdot (oletus lihavoitu- tuna sulkeissa)	vaihteluväli	huomioitava erityisesti
pituus korkeus	alasetoalikko	2-7 tai yli; (4)	1 metri	ryhmän pisin runko
läpimitta	alasetoalikko	2-9 tai yli; (5)	1 cm	ryhmän runko runko
keskimää- räinen läpimitta	alasetoalikko	2-9 tai yli; (3)	1 cm	silmävaraisesti noin 10 pak- suimman rungon mediaaniläpimit- ta
ryhmän runkoluku	alasetoalikko	1-10 (5)	1 kpl	yli 2 cm:n rungot
pääpuulaji	alasetoalikko	havupuu, (<i>lehtipuu</i>), ja- lopuu, pähkinä		
kok.rlk. / ha	numeerinen syöt- tö		100	
luonnonti- laisuus	alasetoalikko	luonnontilainen, (<i>luonnontilai- sen kaltainen</i>), ei luonnontilai- nen		
ravintei- suus	alasetoalikko	(<i>lehto</i>), lehto- mainen, muu		vain lehdot täyt- tävät luontotyypp- pikriteerit
muuta	tekstikenttä			

Kutakin paikannettua jalopuuta tai pähkinäpensasta käsiteltiin yksilönä ilman minkäänlaista kytköstä muihin muiden yksilöiden vastaaviin tuloksiin. Kunkin yksilön kohdalla tehtiin erikseen päätös sen kelpoisuudesta osaltaan rajattavan luontotyypin perusteeksi. Luontotyyppirajaus koostuu kelpoisten yksilöiden summasta ja sen sisään voi jäädä huomattaviakin yksittäisiä yksilöitä, jotka joltakin osin eivät täytä luontotyypin rajaamisen edellytyksiä. Tällaiset yksilöt on korvattava lähistöllä olevalla toisella vastaavalla lajilla tai muuten kyseinen kohta jäisi luontotyypin teknisen rajauksen ulkopuolelle tavallaan valkoisena läikänä kartalle.

9 RATKAISU

9.1 Ratkaisun johdannoksi

Luonnonsuojelulain mukaisten luontotyyppien rajaamisessa useimmin esille nousseet kriittiset arviot eivät useinkaan koske jalopuiden lukumäärää ja rajauksen pinta-alaa, jos se on oikein rajattu. Nämä ovat selkeästi mitattavissa ja todennettavissa olevia seikkoja. Samoin kuin myös 20 kappaleen vähimmäislukumäärää on pidetty selkeänä ja ymmärrettävänä rajana eikä sen tarkoitusta useinkaan kyseenalaisteta. Sen sijaan kriittiset arviot koskevat usein juuri asianomaisen säädösten sanojen merkitystä ja niiden tarkoitusta. Rajauspäätöksen perusteissa on usein mainittu samoja epätarkkoja ja tulkinnanvaraisia ilmaisuja, joita asianomaisissa säädösteksteissä on mainittu rajaamisen edellytyksiksi.

Perustellusti voi kysyä tarkoittaako 20 kappaleen lukumäärä hehtaarilla aina esimerkiksi merkittävältä osin tai lähekkäisyyden vaatimuksen täyttymistä. Vastaavasti rajattavissa oleva tai yhtenäinen alue on aiheuttanut hämmennystä maanomistajissa ja useiden eri sidosryhmien keskuudessa. Varsinkin silloin, kun tätä asiaa on pyydetty pohtimaan käänteisesti – milloin alue ei ole rajattavissa? Eri sidosryhmille tehdyn kyselynkin vastauksissa tuli usein eri sanamuodoin esille, että jotakin niiden pitää tarkoittaa, koska ne on säädöksiin kirjoitettu.

Olen pyrkinyt eri sidosryhmille tehdyn kyselyn vastausten perusteella, heitä haastatteleamalla ja omia mittaustuloksia tehtyihin rajauspäätöksiin vertailemalla laatimaan ehdotuksen siitä miten kyseiset asianomaisissa säädöksissä mainitut kriteerit voidaan mahdollisessa erimielisyystilanteessa ratkaista. Tarkoitus ei suinkaan ole, että kaikki kohteet on käytävä läpi yksityiskohtaisin mittauksin. Kokenut rajauspäätöksen valmistelija kykenee silmävaraisesti ratkaisemaan, täyttääkö kyseinen kohde lain ja asetusten asettamat vaatimukset. Tällä tavoin asia voidaan ratkaista sujuvasti jatkossakin. Ainoastaan erimielisyystilanteissa otettaisiin käyttöön "kättä pidempää" ja määritellään rajauksen oikeellisuus teknisesti. Ennen teknistä määrittelyä on hyvä varata tilaa myös neuvotteluteitse tapahtuvalle rajauspäätöksen valmistelulle.

9.2 Lähekkäisenä ryhmänä

Luonnonsuojeluasetuksen mukaisena luontotyyppin rajaamisen yhtenä kriteerinä mainitaan, että jalopuita kasvaa runkomaisina puina vähintään 20 kappaletta hehtaarilla yhtenä tai useampana lähekkäisenä ryhmänä. Erityistä painoarvoa

asetan tässä yhteydessä nimenomaisesti määritelmälle "lähekkäisenä". Yksinkertaisimmillaan lähekkäisyys voitaisiin määritellä metrimääräisenä matkana yksilöltä toiselle, jolloin tuloksena kirjattaisiin "jalopuut ovat lähekkäin" tai "jalopuut eivät ole lähekkäin".

Näin suoraviivaisessa tarkastelussa ei kuitenkaan tule otetuksi huomioon yksilökohtaisia eroja, jotka kullakin kohteella vaikuttavat vahvasti myös lähekkäisyyden määrittelyyn. Yksi tällainen ominaisuus on kunkin yksilön koko ja myös yhtenä yksilönä laskettavien runkojen lukumäärä. Pienten runkojen on ilmeisesti sijaittava lähempänä toisiaan kuin suurempien runkojen, jotta molempien voidaan sanoa sijaitsevan lähekkäin.

9.2.1 Lähekkäinen ryhmä jalopuumetsikoissä

Lähekkäisyyden määrittelyssä avainasiaksi otin aikaisemmin kerrotuilla perusteilla jalopuun koon. Käytännössä mitattavia käyttökelpoisia suureita on lähinnä puun pituus, läpimitta tai latvuksen peittävyys. Läpimittaa käytetään nykyisellään jo säädöstekstissä rajauksessa huomioon otettavien runkojen lukumäärää määritettäessä (yli 7 cm:n puut otetaan huomioon) ja pituutta esimerkiksi luontotyypin inventointiohjeessa rajattavan luontotyypin suojavyöhykkeen kokoa määritettäessä (Alanen, Pääkkönen, 2000, 15). Puun pituuden mittauksesta kuitenkin luovuin aikaisemmin kerrotusta mittaustyön hitaudesta johtuvasta syystä. Latvuksen peittävyyden arviointi on silmävaraista tulkintaa, joten sen käyttö ei tässä yhteydessä ole asiallista. Tämän takia ainoaksi käyttökelpoiseksi vaihtoehdoksi jää laatia ehdotus läpimittaan perustuvasta ratkaisusta.

Hämeen ympäristökeskuksen alueella suoritettiin maastomittauksia kaikkiaan 13 jalopuukohteella. Kaikkien kohteiden päätökset olivat lainvoimaisia eikä niiden oikeellisuutta kyseenalaistettu mitenkään. Puuston kokoa kuvaavaksi mittakriteeriksi otettua läpimittaa olisi käytännössä mahdollista soveltaa suoraan soveltuvalla suhdeluvulla, kuten inventointiohjeessa esitettiin puun pituuteen perustuen suojavyöhykettä määritettäessä (Alanen, Pääkkönen, 2000, 15). Tämä kuitenkin teki asiasta keinotekoisen ja väkisin väännetyntuntuinen. Saman lopputuloksen eli rungon koon suhde etäisyyteen antaa käytettäväksi suureeksi pohjapinta-alan. Pohjapinta-alan käyttö suureena ei myöskään edellytä työn aikana tehtävältä "silmän tarkistamiselta" relaskopointia merkittävämpää mittausta.

Pohjapinta-alaa käyttämällä pieniä runkoja on oltava enemmän kuin suurempia runkoja, jotta voidaan sanoa molempien olevan yhtä lähekkäin. Tässä kehittämistyössä mukana olleilla kohteilla jalopuiden pohjapinta-ala oli mediaanikeskiarvona hieman yli yhden neliömetrin, vaihteluvälin ollessa noin 0,4 neliömet-

ristä selvästi yli 5 neliometriin. Ensin mainitulla kohteella jalopuut olivat keskimäärin varsin pieniä, jonka takia pohjapinta-ala jäi alhaiseksi riittävästä lukumäärästä huolimatta. Tällaisella kohteella jalopuita olisi suositeltavaa olla runsaammin kuin asetuksen vähimmäismäärä, vaikka sitä ei säännöksissä edellytetäkään.

9.2.2 Lähekkäinen ryhmä pähkinäpensaslehdossa

Lähekkäisen ryhmän määritelmä pähkinäpensaslehdossa aiheutti hieman enemmän pohdintaa ja erilaisia mittauskokeiluja. Yhtenä vakavasti otettavana vaihtoehtona harkitsin pähkinäpensaiden kohdalla myös pituuden tai korkeuden mittaamista yhtenä kriteerinä. Jalopuiden kohdallahan tästä luovuttiin varsin työllistävästä maastotyöstä johtuen. Pähkinäpensaiden pituus on käytössä jo nykyisin luonnonsuojeluasetuksen minimivaatimuksissa, jossa yksilöinä lasketaan ainoastaan yli kahden metrin korkuiset tai levyiset pähkinäpensaat.

Pituus ei kuitenkaan aukottomasti kuvasta pähkinäpensaan hyvinvointia ja merkittävyyttä kohteena. Jo pelkästään pituuden ja korkeuden ero käsitteenä saattaa aiheuttaa ristiriitoja tiukoissa rajatapaustilanteissa. Kahden metrin mittainen pähkinäpensas saattaa olla yksittäinen sormen paksuinen piiska, joka on nykyisellään luontotyyppiä rajattaessa yhtä arvokas kuin peittävän latvuksen omaava elinvoimainen runna. Otin yhdeksi tavoitteeksi nimenomaisesti tämän elinvoimaisuuden kuvastamisen saamisen yhdeksi mittakriteeriksi. Tutkimuksella mukana olleilla kohteilla pähkinäpensaiden pituudet vaihtelivat alle kahdesta metristä yli viiteen ja läpimitat $\frac{1}{2}$ cm:stä lähes 10 cm:iin. Selvää oli, että isommat yksilöt olivat elinvoimaisempia, mutta pienempiäkään ei voinut sivuuttaa, koska ne olivat ainakin lukumääräisesti laskien samanarvoisia.

Pähkinäpensaidenkaan kohdalla niiden pituuden ottaminen käytettäväksi suureeksi ei luvannut suuria. Pähkinäpensaalla pituus ei korreloinut ryhmän elinvoimaisuuden kanssa juuri lainkaan, joten pituuden käyttäminen piti sivuuttaa tässä yhteydessä asiattomana. Keinotekoista korjauskerrointa en edelleenkään halunnut käyttää. Pohjapinta-alamittaus suoraan jalopuumetsiköiden tavoin antoi pähkinäpensaiden kohdalla aivan liian pieniä mittatuloksia, jotta sen käyttö suoraan olisi ollut asiallista. Suuruusluokka oli erinomaisillakin pähkinälehtokohteilla neliömetrin kymmenesosa eikä se ole enää kovin käytännöllistä, varsinkaan, kun kyseisen suuruuksia lukemia ei voi lueteltavasti relaskoimalla saada.

Pähkinäpensaslehdosta ei kerätty yksilökohtaisena ominaisuustietona muuta kuin pähkinäpensaalla pituus tai korkeus, rungon läpimitta paksuimmasta ja me-

diaanirungosta sekä ryhmän runkojen lukumäärä. Tähän aineistoon perustuen pohjapinta-alan käyttö oli edelleen varteenotettava vaihtoehto. Pohjapinta-alan mittaustavaksi piti kuitenkin valita relaskopoinnin sijaan läpimittakaulain ja mittanauha. Käytin erityistä taimikaulainta, joka on luotettavampi pienissä läpimitoissa kuin perinteinen runkokaulain. Eri vaihtoehtoja vertailtaessa ainoaksi menetelmäksi kerätystä aineistosta valikoitui käyttää kertoimena elinvoimaisuutta kuvaavana suureena ryhmän runkojen lukumäärää. Tätä lukuarvoa jouduttiin tosin tarkistamaan jälkikäteen maastotyönä laskemalla muutamalla kohteella versojen lukumäärä uudestaan ja jättämällä huomiotta alle 2 cm:n läpimittaiset rungot. Niiden lukumäärä oli erittäin runsas, joka olisi nostanut pohjapinta-alan turhan korkeaksi samalla, kun vaihtelu samallakin alueella oli huomattavaa. Lisäksi "alamittaisten" runkojen merkitys kasvuston elinvoimaisuuden kuvaajana oli melko vähäinen.

Esimerkki soveltavasta laskutoimituksesta

Lopulta kultakin kohteelta talletettiin kunkin pähkinäryhmän järeimmän rungon läpimitta ja yli 2 cm läpimitaltaan olevien muiden runkojen lukumäärä. Runkojen lukumäärää käytettiin kertoimen tavoin. Pohjapinta-alan ollessa kaksikulotteinen mittayksikkö kertomatoimitus suoritettiin kunkin yksilön poikkileikkausalasta, joka puolestaan palautettiin muunnetuksi yhden rungon läpimitaksi. Tämän muunnetun läpimitan perusteella laskettiin kohteen pohjapinta-ala. Tällä tavoin saatu tulos on myös ns. muunnettu pohjapinta-ala-arvo.

Kaavalla $\pi \cdot (d/2)^2 \cdot n$, jossa

π = piin likiarvo

d = paksuimman rungon halkaisija

n = runkojen lukumäärä

Tuloksena saadaan ryhmän järeimmän rungon ja kaikkien runkojen yhteismäärän perusteella muunnettu poikkileikkausala. Tämä arvo palautetaan takaisin muunnetuksi yhden rungon läpimitaksi jakamalla poikkileikkausalan neliöjuuri piin likiarvolla ja kertomalla luku kahdella.

Esimerkiksi, kun pähkinäpensasryhmän järein runko on läpimitaltaan 6 cm ja yli 2 cm:n runkoja on päärungon lisäksi yhteensä 5 kappaletta.

- edellä kuvatulla ympyrän alan kaavalla saadaan yhden rungon poikkileikkausalaaksi $28,26 \text{ cm}^2$
- Tämä arvo kerrotaan runnan runkojen lukumäärällä, jolloin saadaan muunnettuna rungon poikkileikkausalanä 141,3 cm^2 , joka puolestaan palautetaan edelleen

muunnettuna yhden rungon läpimitaksi noin 13,4 cm. Tätä muunnettua läpimittaa sovelletaan pohjapinta-alan määrittämisessä kuten vastaavan läpimittaista "oikeaa" puuta.

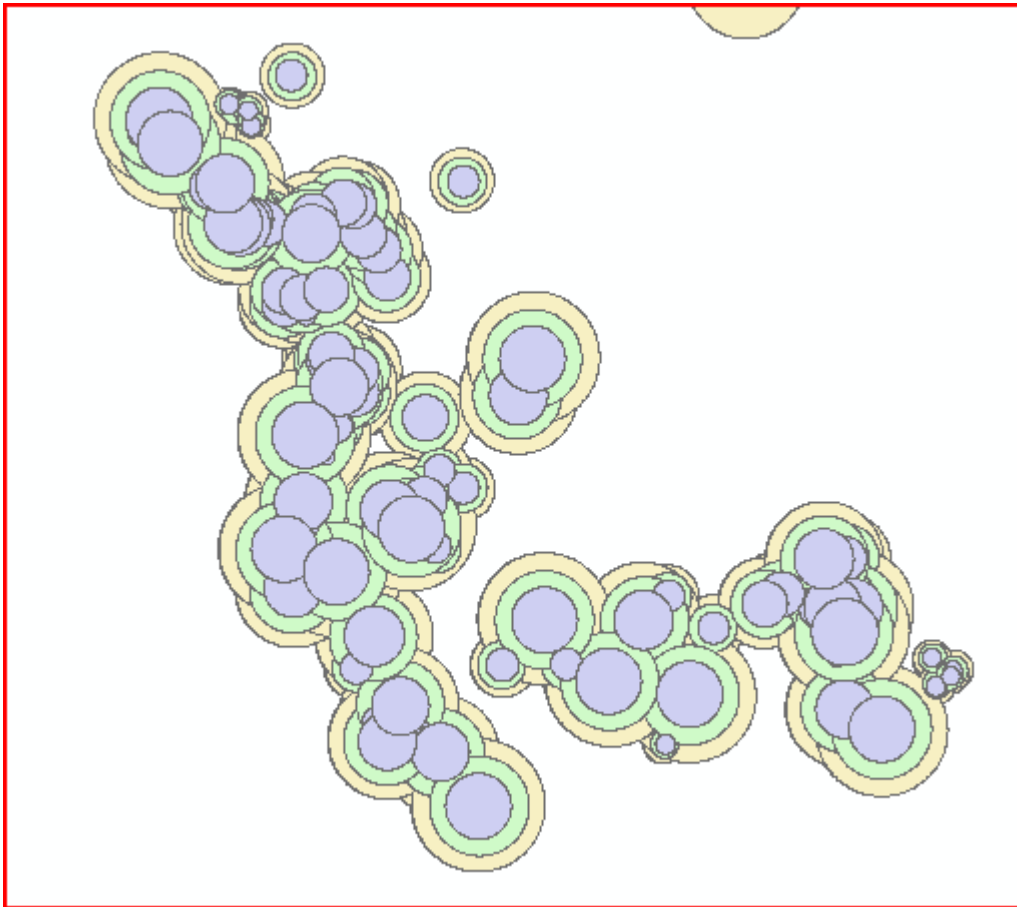
Seuraavalla sivulla olevassa taulukossa on laskettu muunnettuja läpimittoja useilla todennäköisillä lähtöarvoilla. Yhden neliömetrin tavoite pohjapinta-alana saavutetaan 50-kertaisena etäisyytenä muunnetusta läpimitasta.

TAULUKKO 11 Muunnetun läpimitan laskeminen pohjapinta-alan määrittelyä varten pähkinäpensaiden läpimitan ja runkojen lukumäärän perusteella

kpl d 1,3	1	2	3	4	5	6	7
1	(1,0)	(1,4)	(1,7)	(2,0)	(2,2)	(2,4)	(2,6)
2	2,0	2,8	3,5	4,0	4,5	4,9	5,3
3	3,0	4,2	5,2	6,0	6,7	7,3	7,9
4	4,0	5,7	6,9	8,0	8,9	10	11
5	5,0	7,1	8,7	10	11	12	13
6	6,0	8,5	10	12	13	15	16
7	7,0	10	12	14	16	17	19
8	8,0	11	14	16	18	20	21
9	9,0	13	16	18	20	22	24
10	10	14	17	20	22	24	26

9.2.3 Ratkaisuehdotus

Ratkaisuehdotuksena esitän jalopuumetsiköiden ja pähkinäpensaslehtojen yleisen kelpoisuuden mittayksikkönä käytettävän pohjapinta-alaa, eräänlaista sen käännteistä määrittelyä. Pohjapinta-alaa on perinteisesti käytetty ennalta rajatun alueen poikkileikkausalan määrittelyyn. Ehdottamassani mallissa määritetään ensin tavoiteltava pohjapinta-alan raja-arvo, jonka perusteella päätetään alueen ulkorajoista. Hämeen ympäristökeskuksen alueella ja korkeudella merenpinnasta oikeansuuruinen pohjapinta-ala-arvo metsikkötasolla on noin 1 m^2 , joka vastaa melko tarkasti rajattujen jalopuumetsiköiden mediaaniarvoa. Pähkinäpensaslehtojen tässä tutkimuksessa mukana olleilla kohteilla mediaaniarvo on noin $0,8 \text{ m}^2$. Tämä luku voidaan käsittää samaa suuruusluokkaa olevaksi ja tavoitepohjapinta-alaksi ottaa myös pähkinäpensaslehtojen osalta 1 m^2 . Painotan tämän määrän kohdalla, että tavoitepohjapinta-ala ei ole rajattavan alueen keskimääräinen taso, vaan tarkoituksena on saavuttaa kyseinen arvo kaikkialla rajatulla alueella. Asiaa on havainnollistettu seuraavassa kuviossa, jossa käy ilmi erilaisilla tavoitepohjapinta-ala-arvoilla saavutettava erilainen rajaus.

KUVA 15. Erilaisten tavoitepohjapinta-ala-arvojen perusteella tuloksena saatuja erilaisia rajauksia. Käytetyt pohjapinta-ala-arvot ovat 1, 1½ ja 2 m². Laajin alue tarkoittaa ppa-arvoa 1 m².

Edellä olevasta kuvioista käy hyvin ilmi miten lopullinen rajausta tavoitepohjapinta-alaa muutettaessa sekä myös se, että tässä toimintamallissa rajattavaa aluetta tarkastellaan tavallaan "sisältä päin". Ensimmäisenä ratkaistaan rajaamisen kriteerinä olevan lajin kelpoisuus, toiseksi toisena vaiheena ennalta päätetyn tavoitepohjapinta-alan perusteella saadaan rajattava alue. Liitteessä 3 vastaava kuvio pohjapinta-aloittain eriteltynä, josta käy hyvin ilmi eri tavoitepohjapinta-alojen vaikutus rajattavan alueen muodostumiseen.

Alueellista vaihtelua rajattujen kohteiden välillä ei ollut Hämeen ympäristökeskuksen alueella selkeästi havaittavissa, mutta oletettavasti siirryttäessä etelään tai pohjoiseen naapuriympäristökeskusten alueille kriteeriä on hyvä tarkistaa sikäläisiä oloja vastaavasti esimerkiksi lämpösummaan tai muihin seikkoihin perustuen.

Tällä ratkaisulla ei ole merkitystä jalopuumetsikössä sijaitsevien runkojen lukumäärän laskentaan. Edelleen useasta erillisestä rungosta koostuva jalopuu laskeaan yhtenä ja niitä on oltava kullakin kohteella vähintään 20 kappaletta hehtaarilla ja yhteensä riippumatta pinta-alasta. Pohjapinta-ala mitataan ryhmän järeimmästä jalopuusta ja muut jätetään huomiotta. Jos jalopuilla haluttaisiin käyttää myös muunnettua läpimittaa pohjapinta-alan määrittämiseen, noudatettavan raja-arvon olisi oltava huomattavasti suurempi. Etuna olisi, että myös jalopuumetsiköiden elinvoimaisuus ja luontainen lisääntymispotentiaali tulisi otetuksi huomioon metsikön arvostuksesta päätettäessä. Samoin pohjapinta-alaa käytettäessä voidaan luopua 7 cm:n alamittarajasta ja huomioida kaikki jalopuut tasaveroisina. Haittapuolena olisi luopuminen relaskopimalla tehtävästä "silmän tarkastuksesta" ja siirtyminen myös jalopuiden kohdalla kerätyn aineiston perusteella pähkinäpensaiden tavoin tehtävään jälkilaskentaan.

Tässä esiteltyä toimintamallia ei ole tarkoitus käyttää jokapäiväisissä rajauspäätösratkaisuissa, vaan kokenut rajauspäätösten valmistelija kykenee rajaamaan vastaavan alueen ilman tarkempia mittauksia ja laskutoimituksia. Tämä malli voidaan ottaa apuvälineeksi silloin, kun mahdollisia erimielisyyksiä ratkaistaan tämän kriteerin osalta.

Jalopuiden tai pähkinäpensaiden on oltava yhtenä tai useampana ryhmänä. Ryhmällä pelkän lukumäärätarkastelun lisäksi tavoiteltaneen sitä, että toisinaan tiiviimmässä esiintyvien kasvustojen vastapainona voi olla harvempaa kasvustoa. Harvempi kasvusto voinee olla vähäisessä määrin myös vaatimukset täyttämättömän harvaa ilman, että se on ehdottomasti rajattava päätöksen ulkopuolelle. Pohjapinta-alaa käyttäen saadaan myös edellä mainitulle vaatimukset täyttämättömyydelle raja-arvo. Jokaiselle kohteelle voidaan todellisen rajatun pinta-alan lisäksi määrittää laskennallinen maksimipinta-ala. Vaatimukset täyttämättömä osa-alueita voisi rajauksessa olla esimerkiksi näiden pinta-alojen välinen erotus tai osa siitä.

9.2.4 Perustelut

Pohjapinta-ala soveltuu sellaisenaan erinomaisesti jalopuumetsiköiden määrittelyyn kuin myös muunnettuna pohjapinta-alana pähkinäpensaslehtojen kelpoisuuden arviointiin. Pohjapinta-ala on jokapäiväisessä käytössä metsätaloudessa ja sen käyttö varsinkin eri sidosryhmien osalta voidaan sanoa olevan yleisesti hyväksyttyä ja ymmärrettävää. Pähkinäpensaslehdöissä tulee huomioon otetuksi myös sen elinvoimaisuus luontotyyppin arvoa nostavana tekijänä. Rajattavalle luontotyyppille edellytetään rajaukseen otettavan mukaan suojavyöhykkeenä reu-

nimmaisten puiden pituutta vastaavaa aluetta. Tämä vaatimus tulee huomioitua suoraan pohjapinta-alaa käytettäessä, kun luontotyyppi rajataan sille etäisyydelle missä kyseinen pohjapinta-ala vielä täyttyy.

Ryhmää ei ole tarvinnut aikaisemminkaan erikseen määritellä. Myös ryhmän raja-arvojen "yksi tai useampia" piiriin mahtuu kaikki maan ja taivaan väliltä. Myös tämän on kuitenkin jotakin tarkoitettava, koska sellainen on säädöksiin kirjoitettu. Käytännössä määritelmää "useammassa ryhmässä" on sovellettu oikeutukseksi jättää rajattavan alueen sisään tyhjiä "reikiä", joissa kriteerien vaatimukset eivät täyty. Toisaalla tätä reikien jättämistä on perusteltu mm. ominaispiirteiden puuttumisella kyseiseltä kohdalta eikä rajauksella siten olisi mitään vaikutuksia tältä osin. Pohjapinta-alaa käyttämällä saadaan myös tälle reikien jättämisen määrälle raja-arvo aikaisemmin kuvatulla tavalla. Yhtenä mahdollisuutena on luopua kokonaan 20 kappaleen hehtaariheyden vaatimuksesta ja ottaa käyttöön kulloinkin rajattavan alueen jalopuiden ominaisuuksiin perustuva enimmäispinta-ala, joka enintään voidaan rajata, ellei muista kriteereistä tule rajoittavaa tekijää. Vähimmäislukumääränä 20 kappaletta on edelleen suositeltava, muttei lukumäärän kytkeminen enää pinta-alan yhteyteen. Etuna on mm. se, että tällä tavoin tarkasteltuna rajattavan alueen jalopuut tai pähkinäpensaat voivat olla selkeästi ryhmissä ja ryhmät kohtuullisen etäällä toisistaan, ja ne voidaan silti rajata samaan luontotyyppirajaukseen. Seuraavassa taulukossa joitain esimerkkejä rajattavan alueen enimmäispinta-alasta jalopuiden keskiläpimitan ja lukumäärän perusteella. Pähkinäpensailta vastaava arvo lasketaan muunnetusta läpimitasta.

TAULUKKO 12 Rajattavan alueen enimmäispinta-ala (ha) keskiläpimitan ja runkoluvun perusteella. Vaakarivillä lukumäärät ja pystysarakkeissa keskiläpimitat

	20	50	100
3	0,014	0,035	0,07
5	0,04	0,1	0,02
7	0,08	0,19	0,38
10	0,16	0,39	0,79
15	0,35	0,88	1,77
20	0,63	1,57	3,14
25	0,98	2,45	4,91
30	1,41	3,53	7,07
35	1,92	4,81	9,62
40	2,51	6,28	12,56

Taulukon arvot on saatu soveltaen pohjapinta-alan laskentakaavaa, jolla saadaan selville kuinka etäältä yksi läpimitaltaan tunnettu puu on mukana pohjapinta-alaa

määritettäessä. Tämän etäisyyden perusteella saadaan ympyrän alan kaavalla yhden yksilön "valloittama" pinta-ala. Seuraavassa esitettävä laskentakaava soveltuu sellaisenaan, kun raja-arvona pidetään yhden neliömetrin pohjapinta-ala-arvoa.

$$\pi * (r^2 * 50)^2 * n, \text{ jossa}$$

π = piin likiarvo

r = yksilön läpimitta

n = runkojen lukumäärä

50 = "lukuarvo", rungon läpimitan ja sen etäisyyden välinen suhdeluku, kun tavoitteena pidetään 1 m² pohjapinta-ala-arvoa. Kun rajattavan alueen tavoitepohjapinta-alaa halutaan kasvattaa, niin tätä suhdelukuarvoa kerrointa on pienennettävä.

Edellä kuvattua taulukkoa tarkasteltaessa on pidettävä mielessä, että se on laskettu keskimääräisten läpimittojen perusteella. Yhdenkin puun huomattava poikkeaminen keskiarvosta ylöspäin vaikuttaa lopputulokseen huomattavasti. Taulukko on tarkoitettu apuvälineeksi, mutta lopullinen laskenta tehdään kunkin yksilön ominaisuuksien perusteella. Yhden ryhmän vähimmäiskoosta ei saatu selvää yksimielisyyttä. Selkeänä ratkaisuna voisi pitää, että kunkin ryhmän olisi täytettävä 20 kappaleen vähimmäisvaatimus. Tämä esitys on vaihtoehtona vain kun käytetään pohjapinta-alaan perustuvaa rajausmallia, jolloin pienemmät eräänlaiset "alaryhmät" jäävät pohjapinta-ala tarkastelun sisään. Samaa arvoa käytetään nykyisin, kun useasta osasta koostuva alue rajataan yhdellä päätöksellä. Perinteisessä runkolukuun pohjaustuvassa mallissa vaatimus ryhmän koosta olisi hyvä tulkita 3-5 kappaleen suuruiseksi. Tämä perustuu lähinnä sidosryhmäkyselyn tuloksiin.

9.3 Merkittäviltä osin

Vastaavasti pohjapinta-alan ottaminen kriteeriksi antaa selkeän ratkaisun muille säädöksissä mainituille määrittelyille. Samalla mittayksiköllä saadaan selkeytetyksi edellä mainittujen kriteereiden lisäksi esimerkiksi "merkittäviltä osin"-vaatimuksen tarkoitusta. Tämän kriteerinhän tulkittiin sidosryhmähaastatteluissa tarkoittavan vähintään 20 kappaleen lukumäärää, mitattavaa osuutta muusta puustosta tai yleisesti hallitsevaa asemaa rajattavalla kohteella.

Vastoin hallituksen esitystä luonnonsuojelulaiksi esitän "merkittäviltä osin" -termin tarkoittavan sitä, ettei rajauspäätös voi perustua usealle juuri vähimmäisvaatimukset täyttävälle kriteerille samanaikaisesti. Tämä mahdollisuus eliminoi-

daan ottamalla käyttöön soveltuvin osin pohjapinta-ala hyväksyttävyyden kriteerinä. Esimerkiksi 20 kpl juuri 7 cm vähimmäismitan täyttäviä jalopuita yhden hehtaarin kohteella ei täytä "merkittävältä osin" vaatimusta. Jommankumman arvon on oltava huomattavasti suurempi tai rajattavan alueen merkittävästi pienempi, jotta aikaisemmin mainittu yhden neliömetrin pohjapinta-alavaatimus täytyisi.

9.4 Rajattavissa oleva yhtenäinen alue

"Rajattavissa olevan yhtenäisen alueen" käsitettä olen lähtenyt purkamaan esittämällä kysymyksen, milloin aluetta ei voi pitää rajattavissa olevana yhtenäisenä alueena. Yhtenäisyyden kannalta olen taipuvainen samansuuntaiseen tulkintaan muutaman täydentävään kysymykseen vastaajan kanssa. He olivat sitä mieltä, ettei rajattava alue saa olla kahtapuolen rajoittavaa tekijää, kuten tietä, sähkölinjaa tai vesistöä elleivät molemmat täyttäisi vaatimuksia myös erikseen rajattuna. Ehdotuksella ei tarkoiteta metsäautoteitä eikä enintään 20 kilovoltin sähkölinjoja. Vesistön määrittelyssä vesilain määritelmä vesistölle on hyvä, vaikka vaatii-kin itsessään tulkintaa.

"Rajattavissa olevan" kannalta ehdotan määritelmää tulkittavan maastoon rajamisen näkökulmasta. Rajauspäätös olisi tehtävä siten, että se on tarvittaessa mahdollista merkitä maastoon käytettävissä olevin menetelmin. Käytettävissä olevilla menetelmillä tarkoitan lähinnä ympäristöministeriön asetuksessa luonnonsuojelualueen rajojen merkitsemisestä mainittuja merkintätapoja, joita voitaneen soveltaen käyttää myös luontotyyppien maastoon merkintään. Asetuksessa mainitut merkintätavat eivät anna mahdollisuutta hyvin pienipiirteiseen merkintään ilman riskiä, että rajauksen alkamisen ja päättymisen välillä tapahtuu sekaannusta.

Vaatimus selkeästä merkinnästä johtaa siihen, että rajattavan alueen on oltava tavallaan säännöllisen ja symmetrisen muotoinen kokonaisuus, jossa ei ole jyrkkiä mutkia, lahdekkeita tai niemiä. Tämän tekninen määrittäminen edellyttää jossakin määrin tarkoitushakuista kokeilua, mutta lienee täysin mahdollista. Yhtenä vaihtoehtona on määritellä rajattavan alueen pinta-alan ja sen ympärysmitan mukainen suhdeluku, joka rajattavan alueen on vähintään täytettävä. Edellä kerrottu alan ja ympärysmitan välinen suhdeluku saadaan laskutoimituksella, jossa rajatun alan neliöjuuri jaetaan sen ympärysmitalla. Täydellistä ympyrää voidaan pitää muodoltaan mahdollisimman harmonisen ja symmetrisen muotoisena, jonka pinta-alan ja ympärysmitan välinen suhdeluku on 0,282. Tämän suuremmaksi kyseinen arvo ei voi nousta. Keinotekoisien kertoimien avulla voidaan "täydelli-

sen" muotoisen kohteen arvoksi määritellä esimerkiksi 100, jolloin tästä tapahtuvat poikkeamat olisivat helpommin ymmärrettävissä.

Hämeen ympäristökeskuksen alueella ArcGis-paikkatieto-ohjelmasta sattumanvaraisesti valittujen 21 kohteen suhdelukujen mediaanikeskiarvo on 59 vaihteluvälin ollessa 42-89. Tämän tulkinnan perusteella ehdotan käytettäväksi raja-arvoksi 50. Alle tämän raja-arvon olevia kohteita oli nyt tarkastelluista seitsemän kappaletta. Asiaa ei suinkaan pidä ymmärtää, että kyseiset alueet olisi rajattu virheellisesti, mutta pienellä tarkistamisella nekin olisi ollut mahdollista saada "järkevemmän" muotoisiksi ja mahdollisesti säädöstekstin tarkoittamassa mielessä rajattavissa oleviksi.

Tehdyn kyselytutkimuksen mukaan useat eri sidosryhmät, varsinkin maanomistajat pitävät ongelmallisena monipolvisen ja pienipiirteisen luontotyyppien rajaamista. Maanomistajista osa olisi jopa suostuvainen laajempaan rajaukseen ja hyväksymään rajaukseen mukaan alueita, jotka eivät täytä kaikkia luontotyypin rajaamisen kriteereitä.

"Jotkut maanomistajat ovat kuulemisen yhteydessä erikseen pyytäneet laajemman kokonaisuuden rajaamista, kun taas toisaalta jotkut vaativat mahdollisimman pientä rajaamista ja useimmat ei sano mitään" (Airola 19.11.2009).

Vastaavasti pienipiirteisesti rajatun alueen maastoon merkitsemisessä on huomattavia ongelmia, koska käytettävissä olevat merkintätavat eivät mahdollista saman tarkkuustason merkintää kuin millä rajauspäätöksen sijainti on kartoilla osoitettu.

9.5 ominaispiirteiden selvitys

Jalopuumetsikön rajauspäätöksellä on tarkoitus suojella ainoastaan kyseisen luontotyypin ominaispiirteet eikä kyseisen luontotyypin nimikkokasveja. Tämän johdosta onkin mielenkiintoista, että kyseisen luontotyypin ominaispiirteitä ei ole mitenkään määritelty. Oikeanlaisten ominaispiirteiden olemassaolosta on tyydytty oletamaan, että kun luontotyypin nimikkokasvia on säädöksissä määritelty vähimmäismäärä, kohde täyttää vaatimukset. Erityisesti jalopuita saattaa kasvaa karuissakin olosuhteissa esimerkiksi usein vielä tuoreilla tai jopa kuivahkoilla kankailla säädöksissä määritelty vähimmäismäärä. Tällöin voidaan jo kyseenalaistaa onko kohteella tavattavissa niitä ominaispiirteitä, joita säädöksissä tarkoitetaan, vaikka se rajaamisen kriteerit täyttääkin. Pähkinälehtojen kohdalla on yhdeksi rajaamisen kriteeriksi asetettu lehtoa vastaava ravinteisuus, joten se rajaa jo huomattavan osan pähkinäalueista rajaamisen ulkopuolelle ja samalla

oikeanlaisten ominaispiirteiden saavuttaminen lukumäärän perusteella on todennäköisempää.

Mielestäni ominaispiirteellä tarkoitetaan mieluummin kyseisen kohteen muita ominaisuuksia kuin nimikkokasvin esiintymistä, kuten maaperän happamuutta, ravinteellisuutta ja vesitaloutta sekä esimerkiksi alueen valoisuutta tai varjoisuutta. Jalopuiden esiintyminen riittävässä määrin toimii ainoastaan indikaattorina alueesta, jolta olisi mahdollista löytää säädöksissä tarkoitettuja ominaispiirteitä. Jalopuiden kohdalla ominaispiirteet liittyvät useimmiten maaperään ja sen ominaisuuksiin. Pähkinäpensaslehtojen kohdalla oikeanlainen ominaispiirre voisi olla kokonaisuudessaan alueella vallitseva tila, joka saavutetaan sulkeutuneella pähkinäpensaskasvustolla ja joka puolestaan ylläpitää kosteaa pienilmastoa. Muita ominaispiirteitä voisivat olla tekijät joiden avulla turvataan tai mahdollistetaan sulkeutuneen pähkinäpensaskasvuston syntyminen, kuten esimerkiksi oikeanlainen happamuus, ravinteellisuus, maaperän vesitalous, valoisuus tai varjoisuus. Edellä kuvattu tulee epäsuorasti ilmi myös hallituksen esityksessä luonnonsuojelulainiksi, jossa mainitaan suojelun kohteeksi erityisesti jalopuista (ja pähkinäpensaista) riippuvaiset useat uhanalaiset kasvi- sieni- ja eläinlajit eikä niinkään jalopuita (tai pähkinäpensaita) itsessään.

Ehdotan ominaispiirteellä tarkoitettavan luonnonsuojelulain mukaisen suojeltavan luontotyyppin rajaamisessa korostuneesti muita tekijöitä kuin rajattavan alueen nimikkokasvin esiintymistä. Tässä tapauksessa rajauspäätös olisi todennäköisesti annettava ensin määräaikaisena ja jonka aikana varsinaiset ominaispiirteet tulisi selvittää. Nykyinen lainsäädäntö ei anna mahdollisuutta määräaikaisen rajauspäätöksen tekemiseen, joten tältä osin tarvittaneen muutoksia asianomaisiin säännöksiin. Luonnonsuojelulain 55 §:n perusteella suojeltavaksi luontotyyppiä ehdolla olevalle alueelle voitaisiin määrätä väliaikainen toimenpidekielto enintään kahden vuoden ajaksi. Tänä aikana tehtäisiin tarkemmat selvitykset onko kyseisellä alueella suojeltavia ominaispiirteitä. Mikäli niitä löytyy, niin tehtäisiin lopullinen rajauspäätös tai ellei, niin peruttaisiin toimenpidekielto. Toisaalta, ominaispiirteet on selvitettävä riittävässä laajuudessa jo päätöstä edeltävässä inventoinnissa

Nykyisin suojeltavien luontotyyppien nimikkokasvien suojelemattomuus ja rajauspäätöksellä osoitettujen alueiden ominaispiirteiden suojeleminen sekoitetaan yleisesti keskenään. Tätä edesauttaa myös se, että usein rajauspäätöksiä perustellaan jalopuiden tai pähkinöiden olemassaololla eikä useinkaan viitata alueen ominaispiirteisiin, vaikka niiden suojeleminen on luontotyyppin rajaamisen tarkoitus. Määriteltäväksi tulisi tarkka kriteeristö vaadittavista vähimmäisarvoista tai esimerkiksi vaihteluväli, johon esimerkiksi happamuutta, valoisuutta tai vesitaloutta

kuvaavien suureiden tulisi mahtua. Ei pidä kuitenkaan unohtaa, että jalopuut ja pähkinäpensaat itsessään ovat myös keskeinen osa rajatun alueen ominaispiirretä.

Kuva 16. Metsälehmus kuusikon alla.

<http://www.tampere.fi/ytoteto/yva/ymparistoverkko/kuvat/sisalto/lehmusta.jpg>

10 EHDOTUS TARPEELLISISTA SÄÄDÖSMUUTOKSISTA JA RAJAUSOHJEESTA

10.1 Yleistä

Tämän selvityksen perusteella voin sanoa luonnonsuojelulain mukaisten luontotyypin rajaamisesta annettujen säädösten vastaavan tarkoitustaan. Kuitenkin käsitykset miten kyseisten säädösten tarkoitusta pitäisi tulkita vaihtelevat huomattavasti eri sidosryhmittäin, jotka ovat rajauspäätösten kanssa tekemisissä. Vaihtelua on havaittavissa jopa ympäristöhallinnon sisällä esimerkiksi alueellisten ympäristökeskusten välillä. Tämän käytännön toiminnan yhdenmukaistamiseksi tarvittaneen joitain korjauksia asianomaisiin säännöksiin. Tulkintaa edellyttävien käsitteiden tarkoituksen yhdenmukaistaminen lienee helpointa järjestää tarkennetuilla uusilla ohjeilla. Luontotyyppisuojelelun saaminen paremmin tarkoitustaan vastaavaksi edellyttäne joitain lisävaltuuksien kaltaisia säännöstarkistuksia ainakin luonnonsuojelulakiin tai -asetukseen. Useimmissa tapauksissa tarpeellinen muutos hoituu tarkentamalla säädöksiä tai yksinkertaisimmillaan ympäristöministeriön antamalla yleiskirjeellä.

10.2 Alueellinen vaihtelu eri ympäristökeskusten toimialueiden välillä

Tähän ympäristökeskusten välisiin tulkintaeroihin lienee osasyynä luontotyyppien erilainen esiintyminen tai puuttuminen kokonaan pohjoisimpien ympäristökeskusten toimialueilla. Tämän selvityksen maastokäynnit tehtiin pääosin Hämeen ympäristökeskuksen toimialueella. Hämeessä noudatettua rajauskäytäntöä ei voitane soveltaa suoraan mm. eteläisimpään Suomeen, koska samoilla periaatteilla rajattujen luontotyyppien määrä nousisi liian suureksi ja vastaavasti edempänä sisämaassa ei tavata edes vastaavan tasoisia kohteita.

Lakien ja asetusten on pääosin oltava samat koko maassa, mutta aikaisemmin kuvatussta syystä johtuen olisi asiallista ohjeistaa esimerkiksi ministeriön päätöksellä miten alueellinen vaihtelu huomioidaan rajauspäätöksiä tehtäessä. Tällä hetkellä poikkeamat luonnonsuojelulain säännöksistä perustuvat pelkästään yksittäisten virkamiesten harkintaan. Tällöinkin joustonvaraa on ainoastaan rajauskelpoisista kohteista luopumiseen, mutta ei sitä laajentavaan tulkintaan. Rajauspäätöksiä voidaan jättää tekemättä seuduilla, jossa eräät jalopuut (mm. vaahtera) ja pähkinäpensaat ovat yleisyydessään lähes rikkaruohon asemassa. Päinvastaisesti tiukennuksiin nykyiset säädökset ei anna mahdollisuutta edes alueilla, joissa yksittäisetkin jalopuut ja pähkinät ovat jo harvinaisuuksia esimerkiksi lähesyttäessä luontaisen levinneisyyden pohjoisrajaa. Tällöin on ainoana mahdolli-

suutena ottaa käyttöön muut suojelukeinot, kuten luonnonsuojelualueen perustaminen kohteelle. Tämän menettelyn huonoista puolista on kerrottu aikaisemmin.

Mahdollisuus alueelliseen vaihteluun olisi kirjoitettava suoraan asianomaisiin säännöksiin, jossa velvoitettaisiin esimerkiksi ympäristöministeriö antamaan asetuksen, jolla mahdollistetaan alueellinen vaihtelu rajauspäättösten tekemisessä. Mielestäni alueellinen vaihtelu voidaan toteuttaa esimerkiksi lämpösummaan perustuvalla rajauskriteerien muuttumisella. Tällöin tulisi todennäköisesti riittävässä määrin huomioitua jo jalopuiden ja pähkinöiden luontaisen esiintymisen vaihtelut. Jotta lämpösumma-alueesta ei tulisi uusia ristiriitaisia tulkintoja, niin siihen perustuen alueellisesti vaihtelevat rajauskriteerit voidaan antaa kunnittain tai pituuspiireittäin ja joita voidaan tarkentaa maantieteellisten maamerkkien mukaisesti tai näiden yhdistelmillä.

10.3 Kohdekohtainen rajaaminen

Nykyiset säädökset kohdekohtaisten rajausten tekemiseen ovat pääpiirteittäin hyvät, joskin niiden tulkinnassa ja tarkoituksessa on huomattaviakin eroja eri sidosryhmien kesken ja jopa ympäristökeskuksittain. Pohjapinta-alaan perustuvan rajaamisen ottaminen säännönmukaiseen käyttöön voitaneen järjestää asianomaisia säädöksiä lievemmillä menetelmillä esimerkiksi ympäristöministeriön päätöksellä. Pohjapinta-alan käyttö kohdekohtaisen rajaamisen mittakriteerinä tulisi perustua samoihin säännöksiin kuin alueellisen vaihtelunkin, koska myös sen mittayksiköksi ehdotan alueellisesti muuttuvaa pohjapinta-ala-arvoa. Pohjapinta-alan käytön etunahan oli, että sen avulla saadaan kyseisen kohteen nimikkolajien elinvoimaisuus hyvin selville. Pähkinäpensaille tämä ilmenee runnan runkojen lukumääränä ja jalopuilla mahdollisuutena huomioida runko- ja kantovesat kohteen arvoa määritettäessä.

Luonnonsuojelulain mukaisten luontotyyppien rajaamisen tarkoituksena on kyseisten ominaispiirteiden suojeleminen. Näiden oikeanlaisten ominaispiirteiden ottaminen lopullisen rajaamisen edellytykseksi tavalla, jossa luontotyyppin nimikkolajit toimivat ainoastaan indikaattorina kyseiselle suojeltavalle ominaispiirteelle edellyttäneen astetta "rankempia" säädösmuutoksia. Määräaikaisten rajausten tekeminen keveämmin perusteiden tai mahdollisesti toimenpidekieltojen käyttäminen ominaispiirteiden selvittelyn turvaamisen ajaksi edellyttäneen jo lakitason muutoksia.

Määräaikaisten rajausten mahdollisuus ominaispiirteiden selvittelyn ajaksi olisi mahdollista säätää suoraan esimerkiksi uuteen LsL 30 a §:än. Menettely voisi

olla muuten sama kuin nykyisten rajauspäätösten tekemisestä on säädetty. Jos ominaispiirteitä haluttaisiin selvittää esimerkiksi määräaikaisen toimenpidekiellon turvaamana se olisi mahdollista säätää esimerkiksi uutena LsL 55 a §:nä tai nykyiseen säännökseen lisättynä viittauksena luontotyyppien rajaamista koskeviin LsL 29-31 §:iin. Jos ominaispiirteiden olemassaolo on selvä, määräaikaisten turvaamistoimien käyttö ei luonnollisestikaan olisi tällöin tarpeen ennen lopullisen rajauspäätöksen tekoa.

Kuva 17. Vaahtera.

<http://www.tkukoulu.fi/~saiktat/vaahtera.JPG>

11 TEHDYN TUTKIMUKSEN SOVELLUS

Tämän työn ohessa nousi esiin eräitä mielenkiintoisia kysymyksiä ja sovellusvaihtoehtoja miten kerättyä aineistoa voitaisiin hyödyntää laajemminkin. Eräänä mielenkiintoisena ideana pohdin maanomistajalle nykyisin suoritettavan kerta-korvauksen maksamisen sijaan sopimusmahdollisuutta luontotyyppikohteen hoidosta.

Pääsääntöisesti luontotyyppien rajaamista ei ole vastustettu, vaikka maanomistajat ovat suhtautuneet omistamillaan kiinteistöillä tapahtuvaan päätösvallan rajoittamiseen kielteisesti. Tämä siitäkin huolimatta, vaikka taloudellisista menetyksistä on maksettu usein käypää arvoa vastaava korvaus. Korvaus luonnonsuojelulain mukaisten luontotyyppien rajaamisen taloudellisista menetyksistä on ollut useimmiten luonteeltaan kertakaikkinen, jolloin tulevaisuudessa tapahtuvat muutokset eivät ole enää samaan asiaan perustuen korvattavia. Eräs tällainen on mm. metsän luontainen kasvaminen, josta ei liene mahdollista saada lisäkorvausta, jos puustosta on saatu kertakaikkinen korvaus aikaisemmin. Tästä huolimatta korvattunkin puuston omistusoikeus säilyy pääsääntöisesti maanomistajalla (Piipponen, 2007, 14-15). Vaikka selvitys koskeekin ainoastaan luonnonsuojelualueita, niin samaa periaatetta voidaan soveltaa myös luontotyyppikohteilla.

Luontotyyppikohteet tarvitsevat suunnitelmallista hoitoa, jotta niiden tila ja suojellut ominaispiirteet säilyisivät jatkossakin. Tällaista hoitoa on esimerkiksi ajoittainen hakkuu ja ennakoivana toimena alikasvoksen raivaaminen kohteella. Tällä hetkellä on usein valitettavana tapana jättää luontotyyppikohteet kokonaan kaikkien toimenpiteiden ulkopuolelle, vaikka kyseisen luontotyyppiin rajautuen tehtäisiin muita metsänhoidollisia töitä, joista olisi hyötyä myös luontotyyppin olemassaololle. Vaikuttaa siltä, että maanomistajat, hakkuuoikeuksien haltijat ja muut alueella toimivat eivät halua tai uskalla toimia luontotyyppikohteella mahdollisten seurausten pelossa. Ketään ei voida velvoittaa kyseisen alueen hoitoon, joten varmuuden vuoksi jätetään kohde koskematta kuin tehdään jotakin väärin. Tämän seurauksena luontotyyppikohde hiljalleen tuhoutuu mm. kuusettumisen seurauksena.

Perinteisesti maanomistajat ovat halunneet tulonsa mieluummin mm. työstä ja metsänhoidosta kuin suorana "vastikkeettomana" tulotukena, jollaiseksi myös kertakaikkista korvausta luontotyyppin rajaamisesta voidaan pitää. Tässä tutkimuksessa esitettyä pohjapinta-alaan perustuvaa rajaamista ja sen yhteydessä kerättyä aineistoa on mahdollista hyödyntää myös korvauksen suorittamiseen ja samalla alueen hoidon järjestämiseen. Ideassa maanomistaja saisi korvauksen luontotyyppin hyvinvoinnista esimerkiksi nimikkolajin perusteella niiden kokoon,

runsauteen ja esiintymän pinta-alaan pohjautuen. Tämä luonnollisesti edellyttää sopimista maanomistajien kanssa ja mahdollisesti joitakin säädösmuutoksia, jotta kertakaikkisen vahingonkorvauksen sijaan maksettaisiin korvausta alueen jatkuvasta hoidosta sen tuloksellisuuteen perustuen. Korvaus voitaisiin maksaa esimerkiksi kerran kymmenessä vuodessa sillä perusteella miten rajatulla alueella esiintyvien kohteen nimikkolajien (jalopuut tai pähkinäpensaat) hyvinvointi on edistynyt. Tämän lisäksi maanomistaja saisi normaalisti puunmyyntitulot, jotka kohteelta kertyy.

12. JATKOTUTKIMUKSIA

12.1 Alueellisen ja paikallisen vaihtelun selvittäminen

Tässä tutkimuksessa määritettiin Hämeen ympäristökeskuksen alueella keskimääräisen rajatun jalopuumetsikön jalopuiden pohjapinta-ala-arvoksi noin 1 m^2 ja pähkinäpensaslehtojen muunnetuksi pohjapinta-ala-arvoksi $0,8 \text{ m}^2$. Tämä arvo kuvastaa suotuisaa suojelutasoa Hämeessä. Todennäköisesti kyseinen kriteeri on liian tiukka eteläisimmissä maakunnissa ja rannikkoalueilla, kun puolestaan esimerkiksi Keski-Suomeen siirryttäessä kyseisen kriteerin täyttäviä kohteista ei enää riittävässä määrin tavata. Tämä alueellisen vaihtelun taso olisi tarpeen selvittää koko Suomessa. Tällöin voidaan antaa ohjeistus miten rajattavien luontotyyppien kriteerit voivat muuttua alueellisten olojen mukaisesti.

Alueellisella vaihtelulla tarkoitetaan ensisijaisesti maakuntatason ajattelua, joka olisi hyvä toteuttaa esimerkiksi ympäristökeskuksittain. Vastaavan kaltaista vaihtelua rajauskriteereihin olisi eduksi pohtia myös paikallisella tasolla. Tässä mallissa rajauksen kriteereitä kiristetään tai löysennetään sen mukaan miten yleinen kyseinen luontotyyppi paikallisesti olisi.

Paikallisuuden määritelmäksi en ottaisi hallinnollisia rajoja, kuten kuntien rajoja. Niiden sijaan paikallisuus voitaisiin ajatella kunkin rajatun luontotyypin tai sellaiseksi ehdolla olevan lähiympäristöä esimerkiksi 1000 km^2 , jolloin kulloinkin tarkasteltavan alueen säde olisi noin 18 km. Tälle alueelle määritettäisiin laskennallinen pistearvo, jonka todetaan edustavan riittävää luontotyyppien suojelun tasoa.

12.2 Hoidon järjestäminen rajatuilla luontotyyppikohteilla

Edellisessä kappaleessa esitin mallin miten rajatun luontotyyppikohteen tarvitsema hoito ja siitä mahdollisesti maksettavan korvauksen maksaminen voidaan järjestää vaihtoehtona kertakaikkiselle korvaukselle ja hoitamattomuudelle. Tämä luonnollisesti edellyttää tarpeellisia tutkimuksia, jotta oikea korvaustaso saadaan selville. Lähtökohtaisesti korvaus olisi sidottu kunkin luontotyyppikohteen nimikkolajin esiintymiseen ja yleiseen hyvinvointiin, mutta maksettavalla korvauksella pitää korvata mahdollinen menetys tehokkaan metsänkasvatuksen estymisestä ja hoitotyöstä aiheutuva kustannus. Toisin sanottuna korvausta ei makseta €/ha tai €/tunti, vaan kuten metsätaloudessa, jossa kaikki tehtävä työ saadaan tulona vasta myöhemmin puukaupan yhteydessä. Esimerkiksi ympäristöhallinto ostaisi jalopuun tai pähkinäpensaankasvua tai hyvinvointia ja maksaa

korvauksen tällä perusteella. Korvauksen pitäisi perustua myös muihin kriteereihin kuin pelkästään kyseisiin nimikkolajeihin, jotta muita ominaispiirteitä ei vaaranneta pyrittäessä maksimaaliseen jalopuun tai pähkinäpensaan kasvuun.

Tätä varten pitäisi selvittää myös jalopuukohteilta pähkinäkohteiden tapaan muunnettu pohjapinta-ala-arvo, jotta kunkin kohteen yleinen hyvinvointi ja luontainen lisääntymispotentiaali, esimerkiksi vesomisen kautta, saadaan luotettavasti selville ja jotta se tulisi otetuksi huomioon korvauksen tasoa määritettäessä. Tätä tarvitaan sekä lähtötilanteen määrittelyssä että jatkossa kun seurataan rajatun alueen hyvinvoinnin kehitystä.

12.3 Muunnetun pohjapinta-ala-arvon määrittely jalopuukohteille

Huolimatta siitä toteutuuko ideani maksettavan korvauksen ja luontotyyppikohteen hoidon välisestä yhteydestä, olisi kuitenkin tarpeellista selvittää muunnettu pohjapinta-ala-arvo myös jalopuukohteille. Tämä asia jäi tässä tutkimuksessa selvittämättä, koska idea syntyi vasta pähkinäpensasalueilla tehtävien maastotöiden aikana eikä ajallisten resurssien niukkuudesta johtuen ollut mahdollisuutta aloittaa jalopuukohteiden maastotöitä uudelleen.

Edut tämän menetelmän käyttöönotolle ovat samat kuin aikaisemmin kerrotut eli jalopuiden elinvoimaisuuden ja luontaisen lisääntymispotentiaalın saaminen yhdeksi rajaamisen kriteeriksi. Luonnollisesti tämän kriteerin käyttöönoton jälkeen nyt esitettyä 1m^2 :n pohjapinta-ala-arvoa pitää tarkistaa saatujen tulosten mukaisesti. Lisäksi puheena olevan menetelmän myötä poistuu epäselvyys mitkä keskenään lähekkäisistä rungoista lasketaan vain yhtenä kappaleena ja mitkä mahdollisesti voidaan laskea useana. Nykyisin varsinkin rajatapausten kohdalla veynymistä laskentatavasta saattaa tapahtua molempiin suuntiin. Jalopuiden kohdalla tosin ennakolta oletettavissa olevat läpimitat ovat huomattavasti suurempia kuin pähkinäpensailta, samoin nykyisin yhtenä laskettavien runkojen keskinäinen etäisyys, joten tutkimisen arvoista olisi myös suoran pohjapinta-ala-arvon määrittäminen jalopuukohteille. Tässä mallissa mitataan kukin runko sellaisenaan, kuten metsätaloudessa tälläkin hetkellä. Tämä vaihtoehto ei lisäksi edellytä aikaisemmin mainittua jälkilaskentaa.

12.4 Laskentamallin automatisointi

Tässä tutkimuksessa esitetty toimintamalli edellyttää varsin runsaasti erilaista laskemista. Kaikki laskennassa käytettävät suureet on kerätty ominaisuustietona ja sillä on tietylle paikalle kohdistettu sijaintitieto. Rajattavan luontotyyppialueen saaminen kartalle edellyttää erityisesti pähkinäpenssilla käytettävän muunnetun pohjapinta-ala-arvon takia runsaasti laskemista ja tulosten siirtämistä kartalle. Tämä laskenta olisi teknisesti helppo toteuttaa osana paikkatietoaineiston käsittelyä, jossa kerätyn ominaisuustiedon perusteella saataisiin alkuperäisen idean mukainen puhtaasti tekninen rajausta. Tätä rajausta korjattaisiin muilla tämän tutkimuksen mukaisilla tuloksilla manuaalisesti tai automaattisesti. Hyvänä menetelmänä olisi puhtaasti teknisen rajauksen jälkeen yrittää neuvotteluteitse päästä molempia osapuolia tyydyttävään ratkaisuun.

13 YHTEENVETO

Tämä tutkimus oli kaksiosainen. Ensin selvitettiin käsitteiden ja määritelmien tulkintaa, jonka perusteella luonnonsuojelulain mukaisia luontotyyppien rajauksia on tehty. Toisessa vaiheessa kehitettiin vaihtoehtoinen ratkaisu rajauskelpoisen kohteen määrittelyyn. Käsitteitä ja määritelmiä tulkittiin Webropol-kyselyllä organisaatioilta, jotka ovat tai todennäköisesti joutuvat ottamaan kantaa luontotyyppien rajaamisen problematiikkaan. Ympäristöhallinnon lisäksi tällaisia ovat esimerkiksi metsäkeskusten ja metsänhoitoyhdistysten työntekijät ja hallinto-oikeuksien esittelijät. Heidän lisäksi kysely ulotettiin joillekin asiantuntijoille, joilla uskottiin olevan puheena olevasta aiheesta tietoa ja näkemystä sekä maanomistajille, joiden omistamille kiinteistöille oli tehty luontotyyppien rajauspäätös. Kaikkiaan kysely ulotettiin 70 vastaajalle, jotka työskentelivät 48 eri organisaatiossa. Maanomistajia oli 46 henkilöä. Tarkentavia kysymyksiä osoitettiin pääosin sähköpostin välityksellä 15 henkilölle ja muutamia haastateltiin suullisesti maastokäyntien yhteydessä. Tutkimuksen perusteella suojeltavia luontotyyppisiä koskevaa lainsäädäntöä tulkittiin eri sidosryhmissä ja jopa ympäristöhallinnon sisällä hyvin vaihtelevasti. Erityisesti käsitteet "merkittävältä osin" ja "lähekkäinen" aiheuttivat huomattavaakin hajontaa annetuissa vastauksissa.

Toisena osiona kehiteltiin ratkaisua, mitä edellä mainituilla käsitteillä katsottiin tarkoitettavan niistä säädettäessä sekä kyseiseen ratkaisuun sopivaa mittayksikköä. Maastotutkimuksia suoritettiin useilla (yhteensä 13 jalopuu- ja 7 pähkinäpensasalueella) rajatuilla luontotyyppikohteilla Hämeen ympäristökeskuksen toimialueella. Kohteet valittiin ensisijaisesti sen perusteella, että niiden rajauspäätöksen liitekartta perustui edeltävään GPS-paikannukseen. Tällä tavoin varmistuttiin, ettei kartan piirtämisen vaiheessa tullut todellisuudesta poikkeavia virheitä. Muilta osin kohteiden valinta oli sattumaa.

Sopivaksi mittayksiköksi valittiin useiden vertailujen jälkeen pohjapinta-ala. Tämä mittayksikön avulla voidaan helposti ratkaista sekä merkittävässä määrin, lähekkäin ja ryhmän problematiikka. Lisäksi pohjapinta-ala ymmärretään hyvin eri sidosryhmissä, erityisesti metsätalouden parissa ja se vähentää siltä osin epäluuloja rajauspäätösten oikeellisuutta kohtaan. Hämeen ympäristökeskuksen kohdalla on rajattujen jalopuumetsikköjen kohdalla mediaanipohjapinta-ala-arvo noin 1 m² ja pähkinäpensaiden kohdalla 0,8 m². Pähkinäpensaiden kohdalla esitettiin uutena terminä eräänlainen muunnetun pohjapinta-alan käsite, jonka avulla kyetään ottamaan huomioon koko pähkinäkasvuston elinvoimaisuus. Muunnettua pohjapinta-alaa käytetään samoin tavoin kuin pohjapinta-alaa yleensäkin.

Muita epäselviä käsitteitä, joihin tässä tutkimuksessa pyrittiin antamaan ratkaisu, olivat mm. rajattavissa oleva, yhtenäinen, luonnontilainen ja luontaisesti syntynyt. Osa näiden käsitteiden tulkinnasta perustui pelkästään sidosryhmiltä saatuihin ehdotuksiin, joista valitsin mielestäni parhaiten osuvan, osa taas tutkimuksen aikana annettuun korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisuihin, josta ainakin periaatteessa on oltava samaa mieltä. Joillekin epäselville käsitteille haettiin yhtymäkohtia muusta lainsäädännöstä yrittäen tulkita tarkoittaisiko se samankaltaista asiaa, vaikka yhteys onkin toinen. Tällainen oli esimerkiksi käsite rajattavissa oleva, jonka tulkintaa laajennettiin tarkoittamaan *maastoon* rajattavissa olevaa, jolle löydettiin yhtymäkohtia metsälain erityisen tärkeiden elinympäristöjen rajaamisen parista.

Eri käsitteiden tulkinnasta saadut ratkaisut ovat tiivistetysti seuraavat:

Korpi	Tervaleppäkorpien kohdalla korvella viitataan suotyyppeihin. Suon yleisenä tunnuspiirteenä suolla on oltava edes vähäisessä määrin turvetta kivennäismaan päällä.
Lehto	Pähkinäpensaslehtojen kohdalla lehdolla tarkoitetaan rajattavan alueen kasvupaikkatyyppin ravinteisuutta.
Luontaisesti syntynyt	Tästä käsitteestä on korkeimman hallinto-oikeuden päätös KHO 2008.50 (14.7.2008). Ratkaisun mukaan, jos metsiköstä on tiedossa aikaisempaa viljelyhistoriaa, niin sitä ei voida pitää luontaisesti syntyneenä. Myöskään viljelemällä syntyneiden puiden jälkeläisiä ei voida pitää säännöksen tarkoittamassa mielessä luontaisesti syntyneinä.
Luonnontilainen	Luonnontilaisella alueella ei sallita siitä poikkeavia epäkohtia. Luonnontilaisen kaltaisella alueella saattaa olla muutamia poikkeamia, kuten kantoja, ajouria, rakennelmia tai roskaisuutta. Luonnontilaisuus voidaan arvioida kokonaisuutena koko alueelta tai kunkin yksilön kohdalla erikseen.

Lähekkäisenä ryhmänä Lähekkäisyyteen vaikuttaa erityisesti tarkasteltavien yksilöiden koko. Pienikokoisten on oltava lyhyemmän matkan päässä toisistaan kuin suurempien, jotta ne olisivat yhtä lähekkäin. Rajattavan alueen lomaan voi jäädä rajauksen kriteerit täyttämättömiä välialueita, jotka on kuitenkin otettu mukaan rajaukseen. Rajattavan alueen maksimikoko määräytyy käytettävän pohjapinta-ala-arvon perusteella samoin kuin käsitteen "lähekkäisenä" määrittelykin.

Merkittäviltä osin Merkittäviltä osin jalopuista koostuva kohde ei voi perustua kahteen tai useampaan juuri minimitason suuruiseen kriteeriin. Esimerkiksi 20 kpl 7 cm:n läpimittaisia jalopuita ei täytä tämän kriteerin vaatimusta.

Ominaispiirteet Ominaispiirteillä tarkoitetaan maaperän, pienilmaston ja vesitalouden yhteisvaikutusta. Parhaiten niiden olemassaoloa indikoi jalopuiden tai pähkinäpensaiden luontainen esiintyminen ko. alueella.

Rajattavissa oleva yhtenäinen alue

Rajattavissa oleva käsitteenä on laajennettu tarkoittamaan maastoon rajattavissa olevaa. Tämän kriteerin avulla pyritään välttämään liian pienipiirteistä rajaimista, jota ei voida luotettavasti maastossa osoittaa. Yhtenäisellä alueella tarkoitetaan rajattavan alueen muotoa, siten, että se on säännöllisen ja symmetrisen muotoinen kokonaisuus.

Mittayksiköksi ehdotetaan rajattavan alueen pinta-alan ja ympärysmitan välistä vähimmäissuhdelukua, jonka pääsääntöisesti on täytyttävä. Esimerkiksi valitsevista maastonmuodoista johtuvat poikkeamat sallitaan.

Valtapuusto

Tervaleppäkorpien kohdalla valtapuustolla tarkoitetaan rajattavan alueen sataa tilavuudeltaan kookkainta runkoa. Valtapuusto on tervaleppä tarkoittaa, että lukumääräistä pääpuulajia valtapuuston joukosta.

Vertauksena valtapituudella tarkoitetaan sadan paksuimman puun keskipituutta ja valtajärydellä sadan paksuimman puun keskiläpimittaa.

14 JOHTOPÄÄTÖKSET

Johtopäätöksenä tämän tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että luonnonsuojelulain mukaisten luontotyyppien rajaamisesta annettuja ohjeita tulkitaan asian kanssa tekemisissä olevien eri sidosryhmien parissa hyvin vaihtelevasti. Tämän tutkimuksen tulosten mukaisesti annetuille kriteereille ja niiden tulkinnalle on mahdollista määrittää yhteiset mitattavissa olevat suureet ja toimintatavat, jotka ovat myös kaikkien sidosryhmien ymmärrettävissä ja hyväksyttävissä.

Tämän tutkimuksen tulokset ovat välittömästi käyttöön otettavissa Hämeen ympäristökeskuksen toimialueella. Muilla alueilla tuloksia voidaan soveltaa valikoidusti, lähinnä sanallisten määrittelyiden osalta. Numeerisia raja-arvoja sisältävät ratkaisun osat edellyttävät ennen soveltamistaan alueellisen tarkistamisen.

Vastaavasti mahdollisten rajauspäätöksestä syntyneiden erimielisyyksien ratkaisemiseen tuloksia voidaan hyödyntää välittömästi siltä osin kuin se ei edellytä mitattavaa tarkastelua. Mittaamalla todettavan aineiston käyttöönotto erimielisyyksien ratkaisussa esimerkiksi hallinto-oikeus käsittelyssä, edellyttää ensin esitetyn menetelmän hyväksymistä asianmukaisella tavalla.

Lähdeluettelo

Anttila, P.: 2007. Realistinen evaluaatio ja tuloksellinen kehittämistyö. Akatiimi Oy. Hamina

Anttila, P.: 2006. Tutkiva toiminta ja ilmaisu, teos, tekeminen. Akatiimi Oy. Hamina

Kanerva, P., Kellomäki, E. & Toivonen, H.: 2000. Metsälehmus pohjoisrajallaan Virroilla. Hämeen ympäristökeskus. Offsetkolmio Ky. Hämeenlinna.

Kiviniemi, M.: 2004. Metsäoikeus. Kustannus Oy Metsälehti. Paino Karisto Oy. Hämeenlinna.

Kuusiniemi ym.: 2001. Ympäristöoikeus, WSOY. Helsinki. Tätä kirjaa julkaistaan jatkuvasti päivitettävänä versiona WSOYpro.fi palvelussa mm. seuraavan hakemistopolun päässä:
www.joensuu.fi/kirjasto > nelliportaali > aineistonvalinta > juridiikkaonline > teokset > ympäristöoikeus.

Lukana, J.: 2000. Lehmus- ja pähkinälehtojen monimuotoisuus, kasvillisuus ja kasvisto luonnonsuojelulain luontotyypeillä Kanta- ja Päijät-Hämeessä. Pro Gradu-tutkielma. Helsingin yliopisto.

Maa- ja metsätalousministeriö:1998. Metsätalouden ympäristöohjelma metsäpolitiikan linjanluojana. Seurantaryhmän loppuraportti. Helsinki..

Metso II valmistelutyöryhmä: 2007. Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelma 2008-2016. ympäristöministeriö. Helsinki.

Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio: 2006. Hyvän metsänhoidon suositukset. Metsäkustannus Oy. Helsinki.

Määttä, T.:2005. Soft law kansallisen oikeuden oikeuslähteenä. Oikeustiede Jurisprudentia XXXVIII. Suomalainen lakimiesyhdistys. Helsinki. , 336-460.

Määttä, T.: 1999. Maanomistusoikeus. Suomalainen lakimiesyhdistys. Helsinki.

Piipponen, A.: 2007. Yksityisten luonnonsuojelualueiden oikeudellinen asema. Ympäristöministeriö.

Pirjatanniemi, E.: 2001. Ympäristöririkokset. Kauppakaari, Lakimiesliiton kustannus, Helsinki,

Pääkkönen, A. & Alanen, A.: 2000. Luonnonsuojelulain luontotyyppien inventointiohje. Suomen ympäristökeskus. Helsinki. Edita Oy.

Oikeuskäytäntö, virallislähteet ym.

Hallintolaki 434/2003

Hallituksen esitys Eduskunnalle luonnonsuojelulainsäädännön uudistamiseksi HE 79/1996 vp.

Hallituksen esitys Eduskunnalle metsälaiksi sekä laeiksi kestävän metsätalouden rahoituksesta ja rikoslain 48 luvun 1 §:n 3 momentin muuttamisesta, HE 63/1996 vp.

Kirjallinen kysymys eduskunnan puhemiehelle, KK 806/2004 vp., Karjusaaren kaavoituksen laillisuus, http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/kk_806_2004_p.shtml (luettu 20.2.2009)

Korkein hallinto-oikeus, KHO:2004:45, 5.5.2004/1000

Korkein hallinto-oikeus, KHO:2008:50, 4.7.2008/1634

Korkein hallinto-oikeus, KHO:2001:47, 10.10.2001/2402

Kouvolan hallinto-oikeus Nro 04/0514/1

Luonnonsuojeluasetus (160/1997)

Luonnonsuojelulaki (1096/1996)

Metsäasetus (1200/1996)

Metsälaki (1093/1996)

Suomen perustuslaki (731/1999)

Vanha luonnonsuojelulaki (71/1923)

Vesilaki (264/1961)

Ympäristöministeriön asetus luonnonsuojelualueen rajojen merkitsemisestä 23.1.2008

Suulliset tiedoksiannot

Airola, J., Luontotyyppi-inventoinneista tiedottaminen Hämeen ympäristökeskuksessa. 2.9.2009

Airola, J., Maanomistajan kuuleminen luontotyyppiehdotuksesta. 26.5.2009

Airola, J., Metsäkeskusyhteistyö metsäisten luontotyyppien rajaamisessa. 27.5.2009

Määttä, T., Ympäristöoikeuden perusteet luento, Hämeenlinna 24.11.2008

muut tiedoksiannot (sähköpostiviestit, lausunnot ym.)

Airola, J., Yhtenäisen luontotyyppialueen rajaaminen. 19.11.2009

Airola, J., lainvoimaisen ja lainmukaisen päätöksen ero. 19.11.2009

Lamminen, M-L., Kehittämistyö luonnonsuojelulain mukaisten luontotyyppien rajaamisesta. Sähköpostiviesti 9.9.2008

Uitamo, J., Metsälain soveltaminen vanhan LSL:n mukaisilla LS-alueilla. Sähköpostiviesti 1.9.2009

Kysymyslomake 1 luonnonsuojelulain mukaisten luontotyyppien rajaamisesta

Yhteystietosi (vapaaehtoisia)

Nimi _____
sähköposti _____
puhelin _____

Kaikkiin kysymyksiin vastataan luonnonsuojelulain mukaisten luontotyyppien rajaamisen näkökulmasta.

Seuraavat kysymykset koskevat vain JALOPUUMETSIKÖITÄ

Suojeltuna luontotyyppinä voidaan rajata jalopuumetsikkö, joka koostuu "merkittäviltä osin" jalopuista. Tarkoittaako merkittäviltä osin tässä yhteydessä

☐	Jakopuiden runkolukuun riippumatta muusta puustosta
☐	Jalopuiden %-osuuteen koko puuston runkoluvusta
☐	Jalopuiden runkotilavuuteen riippumatta muusta puustosta
☐	Jalopuiden %-osuuteen koko puuston tilavuudesta
☐	Jalopuiden muuhun määritettävissä olevaan osuuteen tai määrään
☐	Merkittäviltä osin tarkoittaa silmävaraista arviota, jota ei voi mitata

Jalopuiden on esiinnyttävä yhtenä tai useampana lähekkäisenä ryhmänä tarkoitetaanko "ryhmällä" tässä yhteydessä

☐	Vain samasta juuresta lähtöisin olevia puita esim. kanto- ja juurivesoja
☐	Tiiviissä ryppäässä kasvavia yksittäisiä ja erijuurisia puita
Ryhmän on koostuttava vähintään ☐ jalopuusta

Tarkoitetaanko "lähekkäin" tässä yhteydessä

☐	Kiinteää enimmäismetrimäärää, joka voi mielestäni olla enintään ☐ metriä
☐	Lähekkäisyyden käsite voi vaihdella jalopuiden ja rajattavan alueen muiden ominaisuuksien mukaan

"Luontaisesti syntyneellä" tarkoitetaan

☐	Vain paikalista alkuperää olevia siemensyntyisiä puita tai niiden vesoja
☐	Edellisen lisäksi myös viljeltyjen puiden kaadon jälkeen syntyneitä kanto- ja juurivesoja

Seuraavat kysymykset koskevat vain PÄHKINÄPENSASLEHTOJA

Suojeltuna luontotyyppinä voidaan rajata jalopuumetsikkö, joka koostuu merkittävilta osin pähkinäpensaista. Viittaako "merkittävilta osin" tässä yhteydessä

☐	Pähkinäpensaskasvustojen lukumäärään riippumatta muusta kasvillisuudesta
☐	Pähkinäpensaskasvustojen %-osuuteen (kpl) koko kasvillisuudesta
☐	Pähkinäpensaiden peitteisyyteen
☐	Pähkinäpensaiden muuhun määritettävissä olevaan osuuteen tai määrään
☐	Merkittävilta osin tarkoittaa silmävaraista arviota, jota ei voi mitata

**Pähkinäpensaiden on esiinnyttävä yhtenä tai useampana lähekkäisenä ryhmänä
Tarkoitetaanko "ryhmällä" tässä yhteydessä**

☐	Yhdessä runnassa (juuressa) kasvavia pähkinäpensaita
☐	Tiiviissä ryppäässä kasvavia erillisiä pähkinäpensaita
yhden ryhmän on koostuttava vähintään ☐ pähkinäpensaasta

Tarkoitetaanko "lähekkäin" tässä yhteydessä

☐	Kiinteää enimmäismetrimäärää, joka on mielestäni
enintään ☐ metriä
☐	Lähekkäisyyden käsite voi vaihdella pähkinäpensaiden tai rajattavan alueen
muiden ominaisuuksien perusteella

**Pähkinäpensaslehdon kasvupaikkavaatimus ei esiinny kuin alueen nimessä
vrt. esimerkiksi muistolehto, urnalehto jne...**

Pähkinäpensaslehdon on oltava

☐	lehtoa
☐	lehtomaista kangasta
☐	kaikki kasvupaikat ovat kelvollisia, jos pähkinäpensaita esiintyy riittävästi

Seuraavat kysymykset koskevat JALOPUUMETSIKÖITÄ ja PÄHKINÄPENSASLEHTOJA

Rajattavan alueen on oltava luonnontilainen tai siihen verrattava

Arvioi eri kuvausten luonnontilaisuutta **LUONNONSUOJELULAIN** mukaisten
LUONTOTYYPPIEN RAJAAMISEN NÄKÖKULMASTA

5=erinomainen, 1=ei kelvollinen luontotyyppiä

	1	2	3	4	5
Koskematonta ja iältään vanhaa metsää ei merkkejä ihmistoiminnasta					
Kuten edellä, rajoittuu välittömästi avohakkuualueeseen					
Normaalin sukessiokehityksen mukaista eri ikävaiheessa olevia metsiä					
Talousmetsä, jossa ei nähtävillä merkkejä metsänkäsittelystä					
Talousmetsä, jossa tasarakenteisuutta ukuun ottamatta ei nähtävillä merkkejä metsänkäsittelystä					
Juuri harvennettu talousmetsä, jossa sekapuuna riittävästi jalopuita tai alikasvoksena pähkinäpensaita					
Avohakkuualue tai nuori taimikko, jossa jättöpuina "riittävästi" jalopuita					

**Voidaanko luontotyyppi rajata väljemmin kriteerein luonnontilaisella kuin
luonnontilaiseen verrattavalla alueella?**

Onko luonnontilaisuus arvo jo itsessään ?

Kyllä

Ei

En osaa sanoa

**Huomioidaanko luonnontilainen tai luonnontilaiseen verrattava käsitteissä
rajattavan alueen ulkopuolella esiintyvät mahdolliset epäkohdat?**

Kyllä

Ei

En osaa sanoa

Rajattavissa olevalla yhtenäisellä alueella tarkoitetaan

- Symmetrisen ja harmonisen muotoista yhdestä osasta muodostuvaa kokonaisuutta
- Minkä tahansa muotoista yhdestä osasta koostuvaa aluetta
- Myös useammasta erillisestä osasta muodostuvaa kokonaisuutta, jolloin välialueet eivät ole rajauksessa mukana
- Erillisiä alueita voidaan rajata yhdeksi kokonaisuudeksi, jotta alueesta saadaan yhtenäinen

Lisäkysymykset

- Haluan vastata myös seuraaviin myöhemmin syksyllä lähetettäviin kysymyksiin
- En halua vastata lisäkysymyksiin

KIITOS VASTAUKSISTANNE

Terve !!!

Olen tekemässä ylemmän ammattikorkeakoulun kehittämistyötä (lopputyö) luonnonsuojelulain mukaisten luontotyyppien rajaamisesta. Työni tavoitteena on laatia ehdotus ohjeesta luontotyyppien rajaamiseksi objektiivisesti pelkästään teknisin ja mitattavissa olevin perustein. Tarkoituksena on laatia ohjeistus, jonka perusteella asianosaiset henkilöt voivat halutessaan tarkistaa tehdyn rajauksen oikeellisuuden ja tapa, jolla rajaus / rajauksen tarkistus tehdään olisi kaikkien osapuolten hyväksyttävissä.

Omistamallenne kiinteistölle on rajattu jalopuumetsikkö tai pähkinäpensaslehto suojeltuna luontotyyppinä. Tämän vuoksi pyydän teitä vastaamaan oheisiin kysymyksiin. Kysymyksillä haetaan tulkintaa erilaisille luonnonsuojelulain ja –asetuksen käsitteille.

Eryyisesti maanomistajilta olen kiinnostunut saamaan vastauksia omistamallanne kiinteistöllä olevan luontotyyppien käsittelystä. Nämä kysymykset ovat seuraavalla sivulla.

Molemmat lomakkeet voitte palauttaa oheisessa vastauslähetyskirjekuoressa, josta ne välitettyy avaamattomina minulle

terveisin

Petri Pohjonen
petri.pohjonen@aina.net
041 507 6212

Täydentävä kysymyslomake maanomistajille, joiden omistamalla kiinteistöllä on suojellun luontotyyppin rajauspäätös

Ympyröi tai rastita oikea vaihtoehto

Kiinteistöni sijaitsee _____ kunnassa

Kiinteistölläni sijaitsee

- jalopuumetsikkö tai
 pähkinäpensaslehto

Olitteko maastossa mukana, kun luontotyyppin rajausta valmisteltiin kyllä / en

Otitteko kantaa lausuntovaiheessa ennen päätöksen tekemistä kyllä / en

Onko rajausta mielestänne tehty voimassa olevan lain mukaan kyllä / ei

jos vastasitte ei, niin valititteko päätöksestä hallinto-oikeudelle kyllä / en

Tarkistitteko rajauksen oikeellisuuden kyllä / en

Käytittekö apuna muita henkilöitä tai asiantuntijoita rajauksen tarkistamiseksi kyllä / en

jos kyllä, niin ketä

- metsänhoitoyhdistys
 metsäkeskus
 muu asiantuntija
 sukulainen, tuttava, toinen maanomistaja

Oletteko ollut rajauspäätöksen teon jälkeen yhteydessä ympäristökeskukseen tähän luontotyyppiin liittyvässä asiassa esim. metsänhakkuu tai muu toimenpide luontotyyppin alueella. kyllä / en

Seuraavassa voitte kertoa kokemuksenne kiinteistöllänne tehdystä luontotyyppin rajauksesta

Haluan vastata myöhemmin syksyllä mahdollisiin lisäkysymyksiin kyllä / en

Halutessanne voitte kertoa nimenne (ei pakollista)

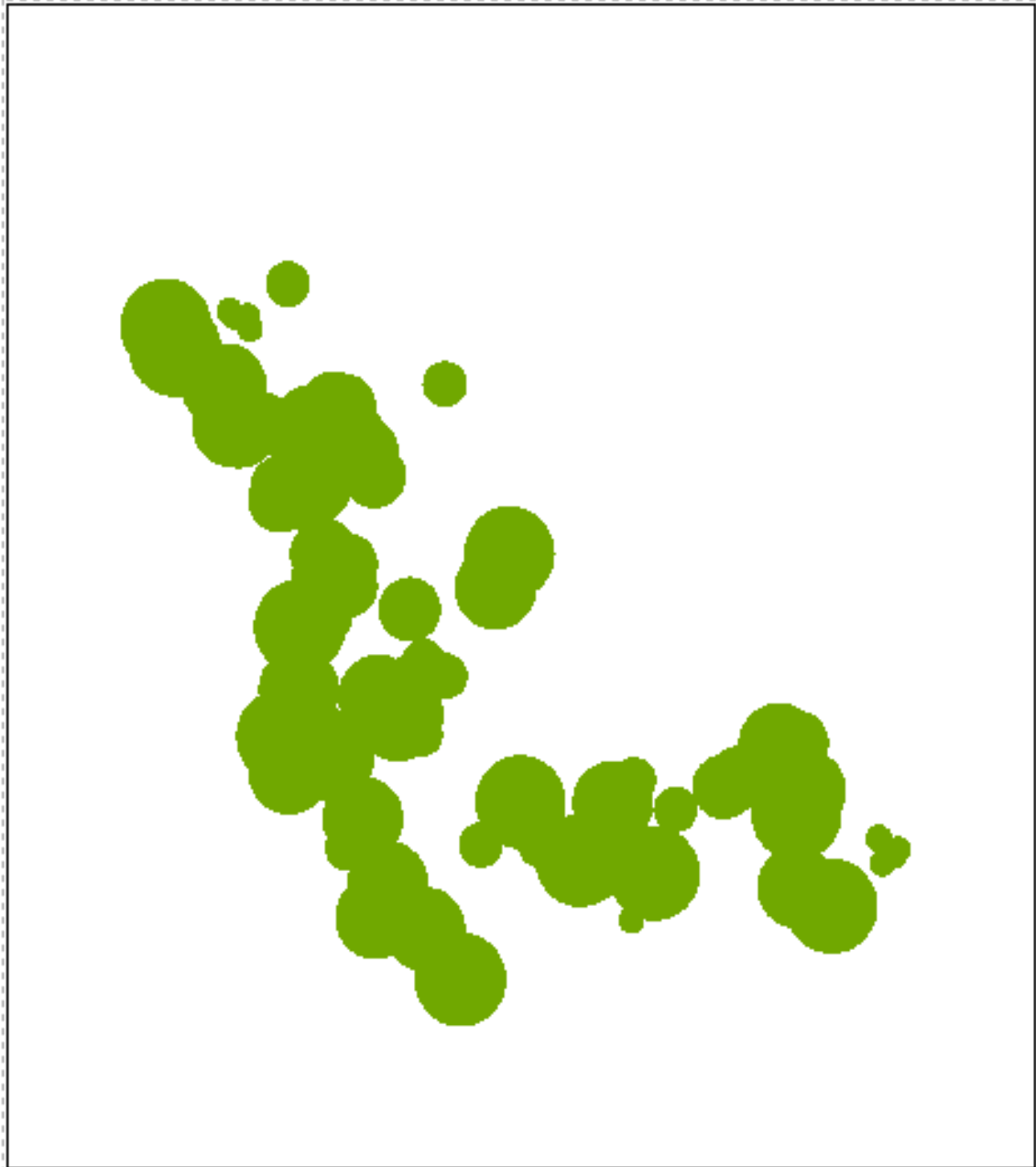
nimi

osoite

postinumero ja -toimipaikka

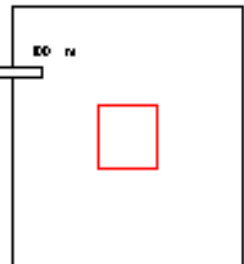
jalopuumetsän tavoite pohjapinta-ala-arvo 1½ m², liite 3 (2/3)

Kunta:

Mittakaava: 1:1500

0 5 10 15 20 m

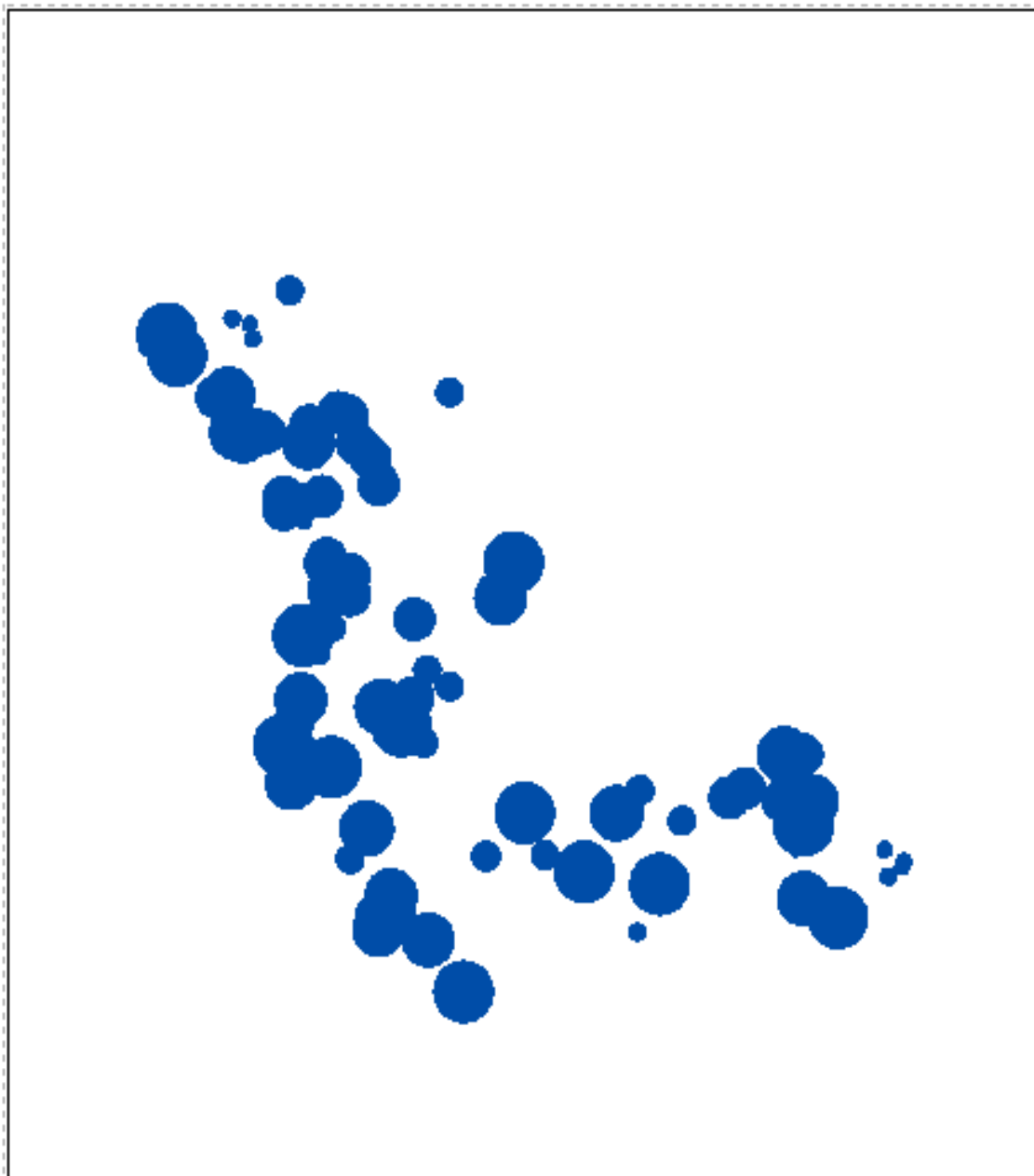

 jalopuut_ppa1-5

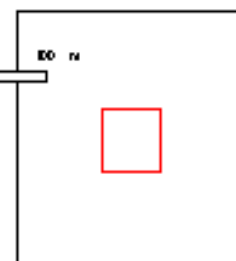
Porukanlehto : 11111
Koordinatit : YLEJ
Maailmankoordinaatit : 1115011, 678611 1115=10,678981=
Petri Pohjonen/ 15.1.2010

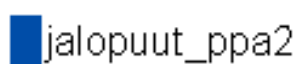
jalopuumetsän tavoite pohjapinta-ala-arvo 2 m², liite 3 (3/3)

Kunta:

Mittakaava 1:1500

jalopuut_ppa2

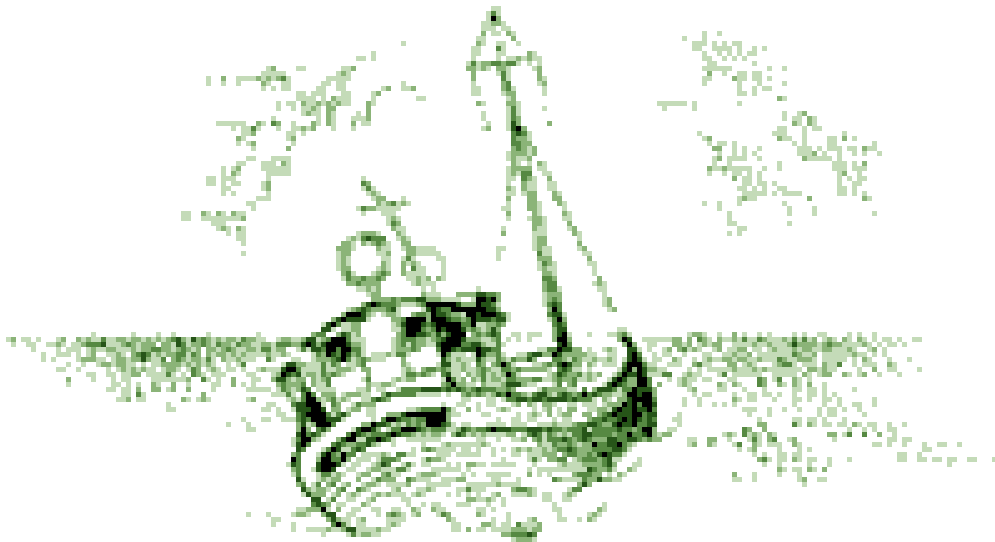
Porualueenohje: 111111
Koordinatit: YLEJ
Koordinaattitiedot: 1115011, 6766111175=10,676961=
Pien Polkujen 15.1.2010

KIITOKSET

Kiitän kaikkia, jotka osallistuivat tämän opinnäytetutkimuksen tekemiseen rakentavalla kritiikillä, mielipiteitään kertomalla, kannanottoja ja kommentteja antamalla, kriittisillä kysymyksillä ja jopa kyseenalaistamalla koko aiheen tarpeellisuuden. Nämä loivat lisää inspiraatiota ja "tässä sittenkin on jotain tutkimisen aihetta" – meininkiä.

Petri Pohjonen
Hämeenlinnassa 19.2.2010

Kuva 18. Alkusanat: "...Selvillä vesillä tarpeettomasti karikoita koluamatta"